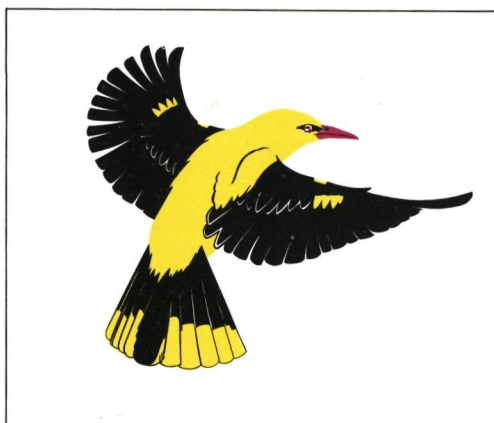

Wielewaal

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
MEI 1992 JAARGANG 58
AFGIFTEKANTOOR 2300 TURNHOUT 1

Wielewaal

VLAAMS TIJDSCHRIFT VOOR
NATUURSTUDIE MEI 1992

K. HOFMANS. Kalkgraslanden als biotoop voor sprinkhanen en krekels	81
Uit het Wetstraatje	87
CHRIS VAN SWAAY, De Vlinderstichting. Het Bont zandoogje	90
Voor u gesprokkeld	92
Vijf voor twaalf	94
Verenigingsberichten	96
Activiteitenkalender	102
Van Aalscholver tot Zeis	108
Goed om te weten	113
Boekbesprekingen	115

Administratie: De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52 ('s maandags gesloten)

Hoofdredacteur: G. Luyts
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41.67.45)

Lidmaatschap en abonnementen
België: 500 F. - Nederland en Luxemburg: 800 F
KNNV-leden: 700 F. - Andere landen: 900 F.
Giro: 000-0319785-73.

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks
tijdschrift WIELEWAAL en het trimestriële tijdschrift
ORIOLUS.

Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een
gereduceerd tarief van fl. 27,50 per jaar.

Verantwoordelijke uitgever: G. Luyts, Turnhout

Gedrukt op chloorvrij papier

Druk: Matthys-Beccu, Turnhout

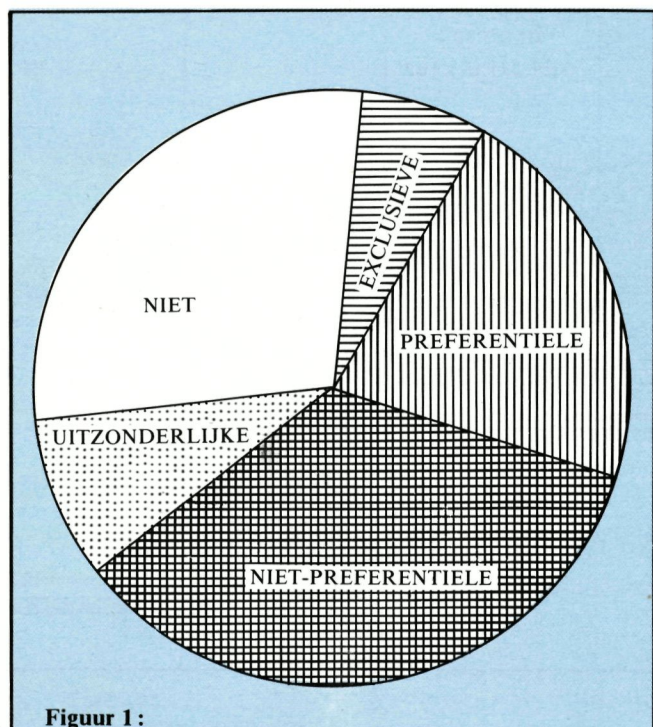
Kalkgraslanden als biotoop voor sprinkhanen en krekels

Kurt Hofmans

's Lands rijkste sprinkhanenbiotoop

Eén van 's lands belangrijkste zo niet hét belangrijkste sprinkhanenbiotoop wordt gevormd door de kalkgraslanden. In dit biotooptype dat slechts een zeer klein deel van het landoppervlakte bedekt, werden in de loop van deze eeuw liefst 35 soorten sprinkhanen en krekels waargenomen! (Fig. 1) Dit aantal, dat enkel geëvenaard wordt in het complex van droge en natte, Kempense heidevelden, maakt bijna $2/3^o$ uit van de totale Belgische Saltatoria-fauna! De sprinkhanenfauna van kalkgraslanden bleef echter beter bewaard: op dit ogenblik komen er nog steeds 30 soorten met zekerheid voor; in de Kempense heidecomplexen daarentegen is het aantal sprinkhanensoorten momenteel teruggevallen op 25.

Niet alleen het soortenaantal voor het geheel der Belgische kalkgraslanden ligt erg hoog, maar ook dit voor de kalkgraslanden afzonderlijk haalt ongekennde hoogten. Zo kunnen er op een "goed" kalkgrasland gemiddeld 18 soorten sprinkhanen en krekels waargenomen worden terwijl er kalkgraslanden zijn die tot 25 soorten tellen!!!

Figuur 1:

Verhouding exclusieve, preferentiële, niet-preferentiële, uitzonderlijke, en niet in kalkgraslanden voorkomende sprinkhanen- en krekelsorten. *Acheta domestica*, *Platycleis tessellata* en *Miramella alpina* werden hier niet als inheems beschouwd, wat het aantal soorten in ons land terugbrengt op 46.

Een veelheid van microbiotopen

Onmiddellijk rijst de vraag: vanwaar dit hoge soorten-aantal?

Meestal goed aan de zon blootgesteld en daar voorkomend waar slechts een dunne of helemaal geen bodemlaag het kalksubstraat bedekt, kan het voor 's lands normen, zeer warm en droog worden op kalkgraslanden. Dit is een belangrijk gegeven daar het gros van de sprinkhanen en krekels in ons land warmteminnend is.

De talrijke oneffenheden in het kalkgrasland zorgen bovendien voor een veelheid van microbiotopen met elk een eigen, overwegend warm, microklimaat. Het rijkst aan microbiotopen zijn kalkgraslanden die zowel het plateau, de noord- als de zuidhelling bedekken. Je kan er dan immers, afhankelijk van expositie en vegetatiestructuur, een brede waaier van microklimaten aantreffen, gaande van zeer warm en droog naar fris en vrij vochtig. Hierdoor vinden vele soorten, met al dan niet verschillende biotoopeisen, een plaatsje naar hun aardje. Zo vindt men de echte "zonneklopers" op de schaars begroeide plaatsen van de zuidhelling, de meer "gemaatigde" soorten in de iets hogere vegetatie op het plateau en de "vochtminners", in de hoge en dichte vegetatie op de slecht geëxposeerde delen van het kalkgrasland. Dit fenomeen waarbij op een relatief klein oppervlak verschillende soorten min of meer duidelijk van elkaar gescheiden voorkomen wordt geïllustreerd met het noord-zuid-transect van de "tienne St-Anne" te Nismes (Prov. Namen) (Fig. 2).

Niet de eerste de beste soorten!

Naast het hoge soortenaantal is ook de soortensamenstelling het bespreken waard. Het betreft immers niet de eerste de beste soorten die men op kalkgraslanden aantreft! Zo zijn er drie die voor ons land uitsluitend van dit biotooptype gemeld worden: de Rosevleugel, de Roodvleugel en de Weidesprinkhaan (zie Tabel 1 en Fig. 1). Deze soorten met een uitgesproken Midden- en/of Zuid-Europese verspreiding bereik(t)en in enkele van onze kalkgraslanden de zogenaamde voorposten van hun Europees areaal. Voorposten zijn vindplaatsen die liggen ten noorden en/of ten westen van het aaneengesloten verspreidingsgebied van de soort. De dichts bijgelegen vindplaats van de Roodvleugel bijvoorbeeld, bevindt zich liefst 250 km ten zuiden van de enige Belgische vindplaats!! Het is duidelijk dat deze soorten van een bijzondere faunistische waarde zijn voor ons land.

Kalkgraslanden herbergen bovendien 10 preferentiële sprinkhanensoorten. Voor deze soorten hebben kalkgraslanden een belangrijk aandeel in het totaal aantal Belgische vindplaatsen en zijn dus van groot belang voor het voortbestaan ervan. Tot deze groep behoren

een vijftal soorten die in ons land de noord-westgrens van hun areaal bereiken: de Doorkijksprinkhaan, de Rosse sprinkhaan, de Lichtgroene sabelsprinkhaan, de Zaagsprinkhaan en de Sikkelsprinkhaan. De overige soorten uit deze groep — het Zoemertje, het Schavertje, de Duinsabelsprinkhaan, het Bos- en het Kalkdoorntje — worden ook noordelijker aangetroffen. Alle soorten die deel uitmaken van deze groep zijn vrij tot zeer zeldzaam in ons land.

Een derde groep van soorten wordt gevormd door de sprinkhanen en krekels die naast onze kalkgraslanden ook in één of meerdere andere biotooptypen worden aangetroffen en er minstens zo talrijk zijn. Het gaat hier hoofdzakelijk om weinig kieskeurige soorten die zowat overal voorkomen zoals Krasser, Ratelaar, Grote groene sabelsprinkhaan, Boom- en Bramesprinkhaan, enz. (zie Tabel 1).

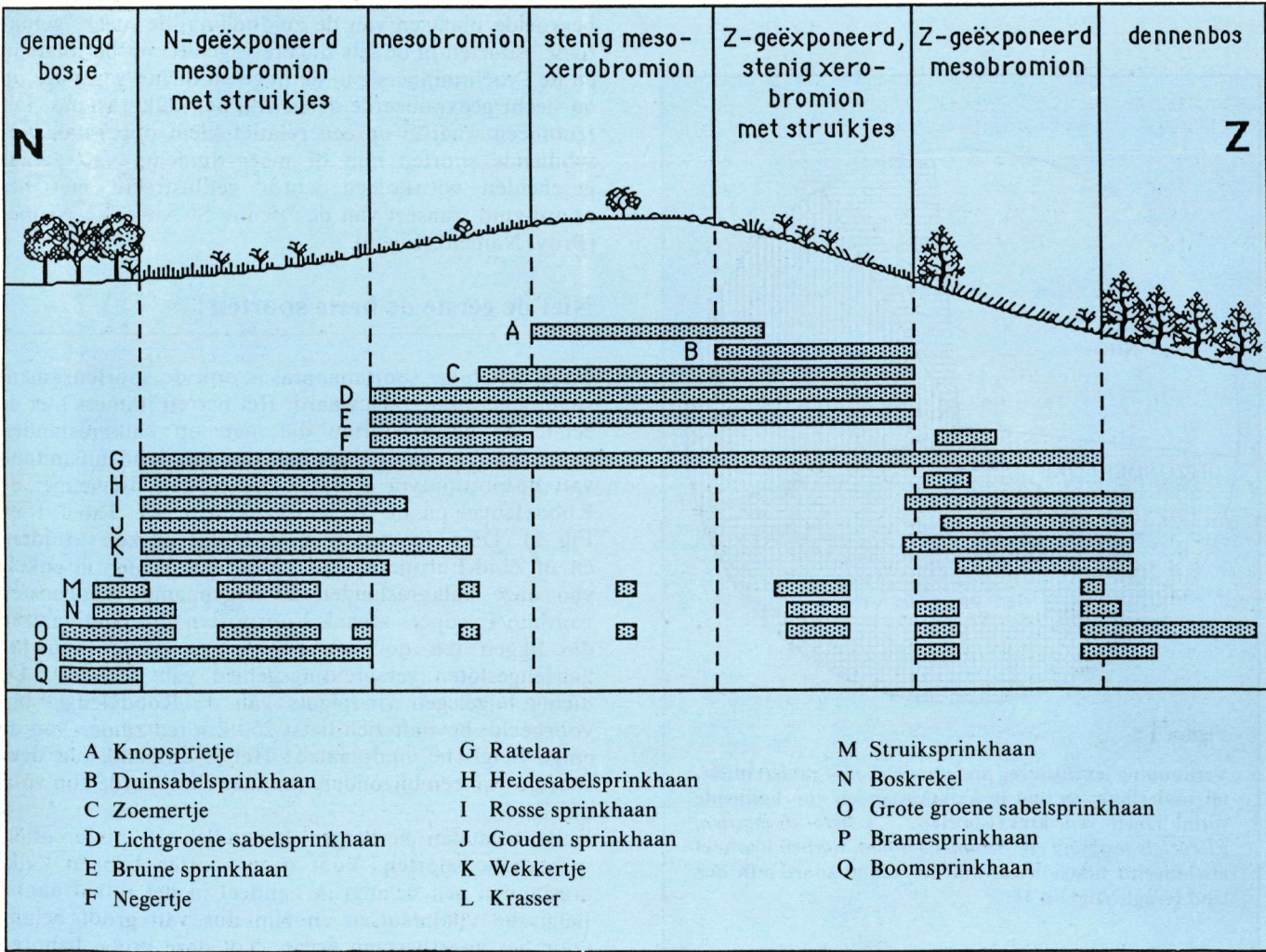
Tot deze groep behoren echter ook enkele kieskeurige soorten, met name de Veldkrekkel, de Heidesabelsprinkhaan, het Knopsprietje en de Blauwvleugel. Deze soorten komen beduidend minder vaak en talrijk voor in kalkgraslanden dan in sommige andere ecosystemen. De drie eerst vermelde soorten voelen zich bijvoorbeeld veel beter thuis in onze heidevelden.

Tot slot rest ons de groep van soorten die in ons land slechts zeer zelden in kalkgraslanden gevonden worden en elders talrijker zijn. We vernoemen het Zeggedoorntje, de Wrattenbijter, het Zuidelijk spitskopje en de Kleine gouden sprinkhaan. Drie laatstgenoemde soorten komen

of kwamen in ons land op slechts één kalkgrasland voor. Het betreft het natuurreservaat R. Mayné te Torgny dat gelegen is in het uiterste zuiden van ons land. Het is vermeldenswaard dat in het aangrenzende Franse Lorraine, de drie voornoemde soorten deel uitmaken van de typische kalkgraslandfauna!

Een uitgestrekt, gevarieerd kalkgrasland, zoals dit van de Tienne St-Anne te Nismes, is ongemeen rijk aan sprinkhanen en krekels.

Kalkgraslanden verdwijnen of veranderen...

Begin deze eeuw was ons land nog relatief rijk aan kalkgraslanden. Na het wegvallen van de begrazing echter, zijn de meeste bebost geworden met Grove en/of Oostenrijkse den. De overige evolueren spontaan naar bos, de climax-vegetatie in de gematigde klimaatzone. Op het huidige ogenblik, nu zo'n halve eeuw na het verdwijnen van de schapen- en geitenkuddes, blijft er van het oorspronkelijke oppervlak aan kalkgraslanden nog slechts een fragment over! Hoe belangrijk deze terugloop wel is wordt getoond met de volgende cijfers: begin deze eeuw telde het Viroinbekken, de Belgische kalkgraslandstreek bij uitstek, ongeveer 2000 ha aan kalkgrasland! Momenteel is dit oppervlak geslonken tot 200 ha, of nog amper 10 % van het vroegere areaal: een schrikbarende achteruitgang!

De kalkgraslanden die ons nog resten zijn bovendien sterk veranderd qua uitzicht. Het zijn niet meer die immense, stenige terreinen met een zeer korte vegetatie die staan afgebeeld op de vele prentkaarten uit de eerste helft van deze eeuw. Neen, momenteel betreft het gewoonlijk kleine min of meer sterk verruigde graslanden met een groot aantal struiken en bomen.

... en met hen de sprinkhanen en krekels

Uiteraard zijn bovenbeschreven veranderingen in het vegetatiedek van onze kalkgraslanden niet zonder gevolg gebleven voor de Saltatoria-fauna. Dieren die zeer specifieke eisen stellen aan hun milieu, wat het geval is voor de meeste sprinkhanen en krekels, zijn immers zeer gevoelig voor veranderingen in hun biotoop. Voor drie soorten zijn deze veranderingen zelfs noodlottig geworden: Wrattenbijter, Rosevleugel en Roodvleugel. Alle drie deze soorten houden van zeer warme en droge graslanden met een open en korte vegetatie. Het hoger en dichter worden van de vegetatie en de schaduw veroorzaakt door de steeds verder oprukkende bomen en struiken, hebben het microklimaat op deze plaatsen grondig gewijzigd. Het werd deze soorten uiteindelijk te fris en te vochtig waardoor ze momenteel uit hun enige of één van hun weinige (Wrattenbijter) Belgische vindplaatsen verdwenen zijn! Ook de andere soorten die gebonden zijn aan zeer droge rotsachtige kalkgraslanden (Tabel 1, A en B) is het slecht vergaan. Alhoewel nog niet uitgestorven, zijn hun populaties gedecimeerd en ze houden nog enkel stand op kleine, sterk gereduceerde Xerobrometa.

Soorten typisch voor mesofiele kalkgraslanden met een korte, open grasmat (Tabel 1, C) zijn eveneens sterk in aantal achteruit gegaan. Bijna steeds op het plateau of op licht glooiende zuidhellingen voorkomend, is dit type kalkgrasland het meest geschikt voor dennenaanplantingen. Van deze die niet onder een dennenaanplant verdwenen, werd de grasmat hoger en dichter door het uitblijven van begrazing. Enkel op de best geëxponeerde en/of meest betreden plaatsen kan dit kalkgraslandtype met zijn typische Saltatoria, stand houden.

Een derde groep wordt gevormd door de typische soorten van kalkgraslanden met een hoge en dichte grasmat (Tabel 1, D). De eerste decennia na het wegvallen van de begrazing is deze groep sprinkhanen er sterk op vooutgegaan. Dit type kalkgrasland heeft zich immers sterk uitgebreid na het verdwijnen van de schapen- en geitenkuddes. Hierdoor werd ons land zelfs een viertal soorten rijker. Alzo werd tussen 1930 en

Door het uitblijven van enige vorm van beheer, behoort de Wrattenbijter momenteel niet meer tot de Belgische kalkgraslandfauna!

1950, de eerste Belgische vondsten opgetekend van de Lichtgroene sabelsprinkhaan, de Sikkelsprinkhaan, de Gouden en de Kleine gouden sprinkhaan. Ook de andere soorten uit deze groep breidden zich in eerste instantie gevoelig uit. Door de huidige areaalinkrimping van onze kalkgraslanden echter, krijgt ook deze groep het steeds lastiger.

De laatste groep sprinkhanen, deze der struik- en boombewonende soorten (Tabel 1, E), is het echt voor de wind gegaan. Was deze groep begin deze eeuw nog vrijwel onbestaand op onze kalkgraslanden, dan ontbreekt die momenteel op geen enkel meer. De veelvuldige aanwezigheid, zowel in soorten als in aantallen, getuigt van het vergevorderde stadium van spontane herbebossing waarin de meeste van onze kalkgraslanden momenteel verkeren. Bovendien kondigt ze eveneens de verdere banalisatie van de sprinkhanenfauna van onze kalklandgraslanden aan. De meeste vertegenwoordigers uit deze groep zijn immers vrij tot zeer algemeen in ons land!

Wat kunnen we doen?

Eerst en vooral dient werk gemaakt te worden van de wettelijke bescherming van alle ons nog resterende kalkgraslanden. Dit lijkt een overbodige luxe maar is

De Gouden sprinkhaan daarentegen, heeft z'n areaal flink uitgebreid dank zij de verruiging van onze kalkgraslanden.

Tabel 1. Sprinkhanen en krekels van de Belgische kalkgraslanden en hun biotoopkeuze (☆☆☆☆ : voorkeurbiotop, ○○○○○ : tweede keuze). De soorten werden geklasseerd volgens hun voorkeur voor kalkgraslanden t.o.v. andere eco-systemen in ons land (exclusief, preferentieel, niet-preferentieel en overige).

SOORTEN	BIOTOOP				
	xerotherme graslanden		mesofiele graslanden		afhankelijk van bomen en struiken
	A. rotsen	B. stenige	C. korte, ijle vegetatie	D. hoge dichte, vegetatie	E. struiken bomen
1. Exclusieve soorten					
Rosevleugel <i>Calliptamus italicus</i>		*****			
Roodvleugel <i>Oedipoda germanica</i>		*****			
Weidesprinkhaan <i>Chorthippus dorsatus</i>				*****	
2. Preferentiële soorten					
Sikkelsprinkhaan <i>Phaneroptera falcata</i>				*****	***** ○○○○○○○○○○
Zaagsprinkhaan <i>Barbitistes serricauda</i>	***** ○○○○○○○○○○				***** ○○○○○○○○○○
Schavertje <i>Stenobothrus stigmaticus</i>			*****		
Doorkijksprinkhaan <i>Chorthippus vagans</i>	***** ○○○○○○○○○○				
Bosdoorntje <i>Tetrix bipuncta</i>	***** ○○○○○○○○○○				*****
Duinsabelsprinkhaan <i>Platycleis albopunctata</i>	○○○○○○○○○○○ *****				
Rosse sprinkhaan <i>Gomphocerus rufus</i>				*****	
Lichtgroene sabelsprinkhaan <i>Metrioptera bicolor</i>				*****	
Zoemertje <i>Stenobothrus lineatus</i>		*****		○○○○○○○○○○○	
Kalkdoorntje <i>Tetrix tenuicornis</i>		*****			
3. Niet-preferentiële soorten					
Veldkrekkel <i>Gryllus campestris</i>		*****			
Blauwvleugel <i>Oedipoda caerulea</i>	*****	*****			
Heidesprinkhaan <i>Metrioptera brachyptera</i>				*****	
Negertje <i>Omocestus rufipes</i>	○○○○○○○○○○○ ○○○○○○○○○○			*****	
Wekkertje <i>Omocestus viridulus</i>				*****	
Boskrekkel <i>Nemobius sylvestris</i>	○○○○○○○○○○○ *****	*****	*****	*****	*****
Struiksprinkhaan <i>Leptophyes punctatissima</i>	*****	*****	*****	*****	***** ○○○○○○○○○○
Gouden sprinkhaan <i>Chrysocraon dispar</i>				*****	
Boomsprinkhaan <i>Meconema thalassinum</i>	*****	*****	*****	*****	○○○○○○○○○○○ *****
Grote groene sabelsprinkhaan <i>Tettigonia viridissima</i>	○○○○○○○○○○○ *****	*****	*****	*****	*****
Bramesprinkhaan <i>Pholidoptera griseoaptera</i>	○○○○○○○○○○○ ○○○○○○○○○○	○○○○○○○○○○○	*****	*****	
Bruine sprinkhaan <i>Chorthippus brunneus</i>	*****	*****	○○○○○○○○○○○		
Ratelaar <i>Chorthippus biguttulus</i>	○○○○○○○○○○○ *****	*****	○○○○○○○○○○○		
Krasser <i>Chorthippus parallelus</i>				*****	
Gewoon doorntje <i>Tetrix undulata</i>		○○○○○○○○○○○	○○○○○○○○○○○	○○○○○○○○○○○	
4. Overige soorten					
Wrattenbijter <i>Decticus verrucivorus</i>	○○○○○○○○○○○ *****				
Zuidelijk spitskopje <i>Conocephalus discolor</i>				*****	
Kleine gouden sprinkhaan <i>Euthystira brachyptera</i>				*****	
Zeggedoorntje <i>Tetrix subulata</i>	○○○○○○○○○○○	○○○○○○○○○○○	○○○○○○○○○○○		

het zeker niet ! Er moet immers alles gedaan worden om isolering van deze gebieden tot een minimum te beperken. Zo zien we bijvoorbeeld dat streken die rijk zijn aan kalkgraslanden ook rijk zijn aan soorten (de Viroinvlei telt liefst 27 soorten!). Op een grote oppervlakte is de kans dat een bepaalde soort een geschikt plaatsje vindt namelijk veel groter. Omgekeerd is het voortbestaan van een soort veel zekerder in een streek waar nog veel geschikte biotopen zijn. De kwetsbaarheid van geïsoleerde plante- en diersoorten is immers zeer groot: genueitwisseling tussen de verschillende populaties is niet meer mogelijk wat het gevaar op inteelt verhoogt, aanhoudend ongunstig weer kan gemakkelijk het uitsterven van soorten veroorzaken

terwijl herkolonisatie vanuit naburige gebieden of vestiging van nieuwe soorten haast onmogelijk wordt. Het behoud van alle, ook kleinere en schijnbaar minder interessante kalkgraslanden is dus een eerste vereiste. Klassering is hierbij een noodzakelijke kwaal; kalkgraslanden worden immers al te dikwijls slachtoffer van allerlei desastreuze activiteiten van de mens: wegen- of woningbouw, aanleg van vakantiehuisjes, afgraven, volstoren, bemesten, enz.

Echter nog belangrijker voor het behoud van onze kalkgraslanden, is het voeren van een adequaat beheer. Zonder beheer is het kalkgrasland, als gevolg van de natuurlijke successie, toch gedoemd te verdwijnen, alle genomen moeite voor de klassering ten spijt.

Kappen, zagen, maaien, hooien en afvoeren

Hieronder volgt geen pleidooi van wat een goed kalkgraslandbeheer zou moeten zijn, maar wel enkele tips voor het behoud van de meest typische of zeldzame sprinkhanesoorten, waarmee dient rekening gehouden te worden bij het opstellen van een beheersplan.

Zo dient in het belang van alle sprinkhanen en krekels van kalkgraslanden het oprukkende bos teruggedrongen te worden. In functie van de resultaten van een inventaris die aan elk beheer moet worden voorafgegaan, kunnen volgende fijnere beheersvormen worden toegepast:

Bij aanwezigheid van soorten, typisch voor rotsen en stenige kalkgraslanden (Tabel 1. A en B) moet het warme en droge karakter van hun biotoop stevast onderhouden worden. Voor het voltrekken van de levenscyclus van deze zeldzame soorten is een zeer warm en droog microklimaat immers onontbeerlijk. Het is dus zaak om een maximale expositie van hun biotoop te verzekeren wat neerkomt op het weghalen van zoveel mogelijk schaduwvormende struiken en bomen. Bovendien moet de kruidvegetatie kort gehouden worden en een voldoende aantal onbegroeide, stenige plekken aanwezig blijven.

Ook voor het behoud van de zeldzamere soorten uit de groep van sprinkhanen die leven op mesofiele kalkgraslanden met een korte, open vegetatie (Tabel 1. C), dient schaduw zoveel mogelijk vermeden te worden. Door middel van maaien of begrazen moet er eveneens voor gezorgd worden dat de grasmat vrij ijl en kort blijft.

De vertegenwoordigers van kalkgraslanden met een vrij hoge en dichte vegetatie (Tabel 1., D) vragen daarentegen voor een veel extensiever beheer. Ideaal voor deze groep is een rotatiebeheer waarbij de grasmat in verschillende percelen wordt opgedeeld, die om beurt eens om de twee of drie jaar gemaaid of begrast worden.

Wat de struik- en boombewonende sprinkhanen betreft, zijn er slechts twee soorten waarmee dient rekening gehouden te worden bij het opstellen van een beheersplan: de Sikkel- en Zaagsprinkhaan. Beide soorten zijn zeldzaam in ons land en karakteriseren een bepaald successiestadium van het kalkgrasland. Vermits beide soorten een deel van hun levenscyclus doorbrengen op struiken moet er bij het beheer van de kalkgraslanden waar ze voorkomen, gezorgd worden dat een voldoende

De Duinsabelsprinkhaan voelt zich thuis op warme en droge, stenige kalkgraslanden.

aantal struiken bewaard blijft. In het beheersplan voor deze kalkgraslanden mag het openkappen echter centraal staan; de Sikkel- en Zaagsprinkhaan zijn immer sterk thermofiel en verdwijnen als hun biotoop dichtgroeit!

De gulden middenweg

Wanneer er verschillende soorten met verschillende eisen in éénzelfde kalkgrasland voorkomen dan dienen er uiteraard verschillende beheersvormen te worden toegepast. Dit lijkt bijzonder ingewikkeld maar is het niet. Het komt er op neer een aantal stelregels in acht te nemen:

- ☐ maai nooit het hele grasland op éénzelfde tijdstip maar voer een rotatiebeheer uit;
- ☐ verwijder nooit de zuidelijk geëxponeerde bosmantel, verjonging kan echter wel noodzakelijk zijn;
- ☐ zorg steeds voor een voldoende aantal verspreid staande, jonge struiken en bomen en verzeker u er tenslotte van dat een groot aantal kale, onbegroeide zones in het kalkgrasland aanwezig blijft.

Het respecteren van voornoemde regels staat borg voor een interessante en gevarieerde sprinkhanenfauna.

De zeldzame Zaagsprinkhaan verkiest droge en warme bosranden.

De sympathieke Veldkrekelt is weinig verbreid op onze kalkgraslanden... en wordt er overigens steeds zeldzamer!

En het werkt !

Dat het beheer van kalkgraslanden een duidelijk positieve invloed uitoefent op de sprinkhanen- en krekelfauna, werd bewezen met experimenteel onderzoek in het Viroinbekken.

Zo werd in een sterk verruigd mesofiel kalkgrasland dat in 1989-'90 aan een vrij drastische beheersingreep onderworpen werd, een spectaculaire toename vastgesteld van een viertal sprinkhanensoorten, waaronder de zeldzame Rosse sprinkhaan. Bovendien hebben sinds de beheersingreep, liefst 10 nieuwkomers een (her)vestigingspoging ondernomen! Voor zes onder hen is die poging ook geslaagd: zij bouwden op korte tijd een kleine maar leefbare populatie uit. Hierdoor steeg het aantal sprinkhanensoorten van dit kalkgrasland van 8 vóór het beheer, tot 14 erna: een overweldigend succes. Enigszins verrassend is het gegeven dat geen enkele soort uit het kalkgrasland verdween als gevolg van de beheersingreep, ook de struik- en boomsoorten niet! Integendeel, ze handhaven zich meer dan behoorlijk op de heropschietende struiken en in de overgangszone van grasland naar bos.

Ook op de rotsachtige kalkgraslanden werden schitterende resultaten geboekt. Zo kon, dank zij het openkappen van de dichte struikvegetatie op een zuidelijk geëxponeerde rotshelling, de kleine restpopulatie van de zeldzame Doorkijksprinkhaan in 2 jaar tijd verdriedubbeld worden! Door deze beheersingreep steeg

het soortenaantal bovendien met drie eenheden! Ook elders in de streek, werd een gevoelige uitbreiding genoteerd van de meest typische kalkgraslandsoorten na het verwijderen van al te opdringerige struiken en bomen. Kortom, mits het uitvoeren van een efficiënt en adequaat beheer, is de rijke bijzondere sprinkhanefauna van onze kalkgraslanden nog een duurzame toekomst beschoren.

Literatuur

- Delescaille L.-M., K. Hofmans, L. Woué, 1991. Les réserves naturelles du Viroin. Trente années d'action d'Ardenne et Gaume dans la vallée du Viroin. *Parcs Nationaux* 46 : 4-68.
- Hofmans K., 1989. *L'entomofaune des pelouses calcaires belges*. In A. Maernoudt, K. Hofmans., *Au pays des récifs coralliens: la Calestienne, E-9B*. Congrès européen des professeurs de Biologie et de Géologie (22-27 août 1989), Bruxelles, 60 p.
- Hofmans K., B. Barenbrug, T. Backelhau, 1989. *The non-tetrigid Saltatoria (Insecta) of the Belgian chalk grasslands*. Verhandelingen van het symposium "Instituut voor Natuurwetenschappen", Brussel: 257-263.
- Hofmans K., L.-M. Delescaille, 1990. *La gestion des buxais thermophiles en Belgique. L'exemple de la Montagne-aux-Buis à Nismes-Dourbes (province de Namur)*. In *Actes du colloque "Gérer la Nature?"*, Trav. Cons. de la Nat., 15/2: 529-568.

K. Hofmans, Centre Marie Victorin, 21 Rue des Ecoles, B-5670 Vierves-sur-Viroin

Woordverklaring:

Mesobromion: gesloten begroeiing op een vrij diepe grondlaag, vrij zwak hellend

Mesofiel: op matig vochtige plaatsen groeiend

Saltatoria-fauna: de sprinkhanen en krekels

Thermofiel: warmteminnend

Xerobromion: op grasmat op een dunne grondlaag op rotsige ondergrond, meestal sterk hellend naar het zuiden

Xerobrometa: plantengemeenschappen op die groeiplaatsen

Xerotherm: droogte- en warmteminnend

Zuidelijk geëxponeerd: naar het zuiden gerichte helling

Zopas verscheen de brochure "Les Réserves du Viroin".

Deze brochure is op te splitsen in twee delen:

— het eerste deel handelt over de natuurhistorische rijkdom van het gebied. Het bevat inventarisatiegegevens over liefst 16 verschillende taxonomische groepen (flora, orchideeën, vogels, reptielen, landslakken, springspinnen, sprinkhanen, dagvlinders, mieren, wantsen, enz.).

— het tweede deel handelt over de resultaten van het beheer van de kalkgraslanden in het Viroinbekken. Het bevat nog nooit eerder in ons land gepubliceerde gegevens over de reactie van flora en fauna (o.a. dagvlinders en sprinkhanen) op de verschillende beheersmethoden die bij het beheer van kalkgraslanden worden toegepast (kappen, maaien, begrazen, enz.).

Deze brochure werd uitgegeven door *Ardenne & Gaume* en kost 250 F. Te bestellen via de Wielewaal-centrale.

Uit het Wetstraatje

HEET VAN DE NAALD: HET VEGETATIEBESLUIT GETEKEND!

De Vlaamse Executieve heeft op 4 december 1991 het besluit goedgekeurd waarbij een vergunningsplicht voor de wijziging van vegetatie en van lijn- en puntvormige elementen wordt ingesteld.

Dit besluit werd onlangs in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd (24 maart 1992).

Voor de toepassing van dit besluit wordt verstaan onder:

- 1° *vegetatie*: alle natuurlijke en halfnatuurlijke begroeiingen zoals omschreven in de bijlage I bij het besluit, met uitzondering van de cultuurgewassen;
- 2° *lijn- en puntvormige elementen*: begroeiingen die een eigen natuurwaarde uitmaken en waarvan de structuur, de aard en het uitzicht gevormd of beïnvloed werden door menselijke activiteiten waarbij de aanwezige planten ook aangepast werden aan de omgeving en de functie van de omgevende terreinen, zoals omschreven in bijlage I, met uitzondering van de cultuurgewassen.

Het besluit is van toepassing:

- 1° voor wat de wijziging van vegetatie en van lijn- en puntvormige elementen betreft:
 - a) in de gebieden die vallen onder de hiernavolgende bestemmingen zoals aangewezen in toepassing van het koninklijk besluit van 28 december 1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerpgeroestplannen en de gewestplannen:
 - de natuurgebieden met wetenschappelijke waarde of de natuurreservaten;
 - de natuurgebieden;
 - de bosgebieden;
 - de bosgebieden met ecologische waarde;
 - de valleigebieden;
 - de vallei- en brongebieden;
 - de agrarische gebieden met ecologische waarde;
 - b) op de terreinen die geleverd zijn binnen de perimeter van de zones aangeduid in het besluit van de Vlaamse Executieve van 17 oktober 1988 tot aanwijzing van speciale beschermingszones in de zin van artikel 4 van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand;
 - c) in de watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als watervogelhabitat, aangewezen bij koninklijk besluit van 27 september 1984 volgens het verdrag van Ramsar 1971, goedgekeurd bij wet van 22 februari 1979;
- 2° voor wat de wijziging van lijn- en puntvormige elementen betreft, in de gebieden die vallen onder de bestemming van landschappelijk waardevol agrarisch gebied, zoals aangewezen in toepassing van voornoemd koninklijk besluit van 28 december 1972.

In de gebieden, terreinen en landschappen waarop dit besluit van toepassing is, is elke wijziging van vegetatie en/of wijziging van lijn- en puntvormige elementen

verboden zonder voorafgaande en uitdrukkelijke schriftelijke vergunning van het College of, in voorkomend geval zoals bepaald in artikel 8, van de Ambtenaar.

Zijn echter vrijgesteld van deze vergunningsplicht de wijziging van vegetatie en/of wijziging van lijn- en puntvormige elementen:

- 1° op de kadastrale percelen waarop een vergunde woning of bedrijfsgebouwen van een land- of tuinbouwbedrijf voorkomen, voor zover ze respectievelijk permanent bewoond of in gebruik zijn;
- 2° op terreinen waarvoor een door de bevoegde overheid goedgekeurde bedrijfsregeling of goedgekeurd beheersplan bestaat in uitvoering van het Bosdecreet van 13 juni 1990 of van de wet van 12 juli 1973 op het Natuurbehoud;
- 3° uit te voeren in opdracht van het ruilverkavelingscomité in uitvoering van de wet van 20 juli 1970 op de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van de wet, aangevuld door de wet van 11 augustus 1978, voor de periode begrepen tussen de instelling van het ruilverkavelingscomité en het verlijden van de aanvullende ruilverkavelingsakte, en voor zover conform met het goedgekeurd landschapsplan of andere beslissingen van het ruilverkavelingscomité;
- 4° bepaald in het landinrichtingsplan dat werd goedgekeurd in toepassing van het besluit van de Vlaamse Executieve van 26 april 1990 houdende nadere regelen betreffende de landinrichting voor de periode tussen de goedkeuring en de beëindiging van het landinrichtingsplan;
- 5° die het gevolg zijn van de aanleg van leidingen en infrastructuurwerken van openbaar nut;
- 6° die het gevolg zijn van bouwvergunningsplichtige werken uit te voeren op het openbaar domein;
- 7° waarvoor door de bevoegde overheid een regelmatige bouwvergunning werd afgeleverd in uitvoering van de wetgeving op de ruimtelijke ordening en de stedenbouw.

Om als volledig te worden beschouwd, moet de aanvraag voor de bedoelde vergunning, de volgende documenten bevatten:

- 1° een aanvraagformulier in tweevoud, gesteld op een formulier volgens model in bijlage dat door de gemeente ter beschikking van de aanvrager wordt gesteld; op dit formulier worden in het bijzonder vermeld: een zo nauwkeurig mogelijke omschrijving en plaatsaanduiding van de handelingen die een wijziging van vegetatie en/of van lijn- en puntvormige elementen tot gevolg hebben, met aanduiding van de volgende gegevens:

Meidoornhaag

Foto: R. Willockx

- a) een typering van de bestaande vegetatie en/of van de lijn- en puntvormige elementen;
- b) de aard der bedoelde handelingen;
- c) de oppervlakte van de wijziging van vegetatie en/of van lijn- en puntvormige elementen;
- d) de periode van uitvoering;
- e) de toestand die door de uitvoering van de werken zal worden geschapen;

2° een door de aanvrager ondertekende situatietekening, opgesteld in tweevoud, op een kopie van een kaart, uitgegeven door het Nationaal Geografisch Instituut. Kopie van deze kaart wordt op verzoek van de aanvrager ter beschikking gesteld door de gemeente tegen vergoeding van de kostprijs ervan. De situatietekening bevat aanduiding van de noordpijl en van de gebruikte schaal, evenals de vermelding van de straatnaam of van de gangbare plaatsnaam en van de kadastrale gegevens. De gebruikte schaal-grootte bedraagt ten minste: 1:10.000 of een andere door de Gemeenschapsminister vastgestelde schaal-grootte.

De vergunningsaanvraag wordt ingediend bij het College. Indien het dossier volledig is, overhandigt of zendt het College het ontvangstbewijs onmiddellijk aan de aanvrager bij respectievelijk de afgifte of de toezending per post aangetekend schrijven van de vergunningsaanvraag. De ambtenaar bevoegd voor Natuurbehoud wordt door het College onmiddellijk in kennis gesteld van de vergunningsaanvragen.

Het College staat in voor de bekendmaking van de aanvragen door middel van aanplakking op de gewone plaatsen.

In de aanplakking wordt vermeld:

- 1° het onderwerp van de aanvraag met een korte beschrijving van de handeling;
- 2° de diensten van het gemeentebestuur waar gedurende de periode van tien kalenderdagen van bekendmaking het dossier kan worden ingezien;
- 3° de mededeling dat gedurende die periode bezwaren en opmerkingen aan het College schriftelijk kunnen worden gericht of mondeling kunnen worden meegedeeld aan de Burgemeester of aan een door hem aangewezen gemeentelijke ambtenaar. Van de mon-

deling meegedeelde bezwaren en opmerkingen wordt een proces-verbaal opgesteld, dat door de betrokkene dient ondertekend te worden

Het College kan de vergunning verlenen, weigeren, beperken of aan voorwaarden onderwerpen.

Het College vraagt daarbij het advies van de Ambtenaar en houdt rekening met de volgende beoordelingscriteria:

- ☐ de zeldzaamheid in de streek van de in de vergunningsaanvraag bedoelde vegetatie of van de bedoelde lijn- of puntvormige elementen;
- ☐ de huidige toestand van de bedoelde vegetatie of van de bedoelde lijn- of puntvormige elementen.

De eventuele weigering, beperking, voorwaardelijke of onvoorwaardelijke toekenning wordt met redenen omkleed.

Over de vergunningsaanvraag wordt beslist door het College binnen de dertig kalenderdagen na afgifte of toezending van de aanvraag.

§ 2. Heeft de aanvrager geen beslissing ontvangen binnen de vijf dagen na het verstrijken van deze termijn, wordt de vergunning geacht verleend te zijn, en mag de aanvrager overgaan tot het uitvoeren van de betrokken wijzigingen vanaf de zestigste kalenderdag na de afgifte of toezending van de aanvraag en mits hij zich gedraagt naar de aanvraag zoals hij die heeft ingediend.

Spoorwegbermen zijn vaak een erg interessante vegetatie

Foto: A. de Jonghe

Indien de beslissing gunstig is, wordt steeds erin bepaald dat de aanvrager niet met de handelingen mag aanvangen vooraleer dertig kalenderdagen verstreken zijn na het verlenen van de vergunning.

Het College zendt op de dag van de kennisgeving van de vergunning aan de aanvrager, per post een afschrift van de vergunning samen met het dossier aan de Ambtenaar.

Tegen elke beslissing van het College over een vergunningsaanvraag bedoeld in artikel 5 kan beroep worden ingediend bij de Gemeenschapsminister door:

- 1° de aanvrager van de vergunning;
- 2° de ambtenaar bevoegd voor Natuurbehoud in de provincie.

Worden beschouwd als vegetatie:

- stilstaande waters;
- moerassen met Riet, Galigaan, grote zeggen, laagveen;
- een aantal graslanden zoals niet verbeterde half-natuurlijk grasland, pijpestrootjesgrasland, droge graslanden op zure of kalkrijke bodem;
- heiden;
- duinen, slikken en schorren;
- vallei-, moeras- en veenbossen; ruderaal bossen.

Worden beschouwd als lijn- en puntvormige elementen:

- weg-, waterweg- en spoorwegbermen met vegetatie onder 1° hiervoor;
- waterwegen en waterlopen met vegetatie vermeld onder 1° hiervoor;
- veedrinkputten;
- bomenrijen;
- oude heggen, houtkanten, houtwallen, hagen;
- verlaten spoorwegbermen met vegetatie vermeld onder 1° hiervoor;
- holle wegen;
- taluds en/of dijken met vegetatie vermeld onder 1° hiervoor;
- hoogstamboomgaarden.

De vegetaties en elementen moet uiteraard altijd liggen in de zones waarin het besluit van toepassing is, maar niet in de terreinen waarvan de hierboven aangeduide uitzonderingen gelden.

S. Tys, Beekstraat 16, 2800 Mechelen

HIJ WON 45 MILJOEN. ZIJN OGEN STRALEN VAN GELUK.

Het Bont zandoogje

Chris van Swaay, De Vlinderstichting

Midden in de zomer zijn er maar weinig vlinders in het bos te vinden. Voor de meeste soorten is het veel te donker. Alleen daar waar een bundel zonlicht door de bladeren heen komt en de grond bereikt, zie je een vlinder: het Bont zandoogje. Vooral de mannetjes bezetten ieder zo'n "zonnevlek". Ze verdedigen deze plekken fel tegen indringers, of dat nu soortgenoten zijn of andere vlinders. Zelfs voorbijwandelende mensen worden vaak aangevallen. Het mannetje keert na deze heldendaad weer trots naar zijn zonnevlek terug. Maar meestal gaan de ruzies natuurlijk tussen twee mannetjes die hun oog hebben laten vallen op hetzelfde territorium. Deze ruzies worden op vreedzame wijze beslecht. De bezitter vliegt op de nieuwkomer af, waarmee hij zijn aanwezigheid kenbaar maakt en gewonnen heeft.

Het bezit van een territorium is zeer belangrijk voor de mannetjes, want alleen mannetjes die een zonnevlek bezitten, kunnen paren met een vrouwtje. Deze vrouwtjes verblijven veel meer tijd in de bosrand. Hier is het lekker zonnig en kun je bloeiende bramen vinden. Op zoek naar een partner zoeken de vrouwtjes de lichte plekken in het bos af. De balts vindt dan plaats in het territorium van het mannetje. De twee vlinders cirkelen om elkaar heen en vliegen dan steeds hoger tot in de kroonlaag.

Na de paring gaat het vrouwtje zoeken naar geschikte plekken op de eieren af te zetten. Dit gebeurt op verschillende soorten grassen op licht schaduwrijke, koele, vochtige plaatsen.

De vlinder vliegt in twee of drie generaties. Bij de rupsjes die uit de "zomereieren" (gelegd door de tweede generatie) komen, treedt een opvallend verschil in groeisnelheid op. Een deel van de rupsen groeit veel sneller dan de rest. In warme jaren verpopt een deel van deze rupsen al in augustus en levert in september nog

een derde generatie vlinders. Maar het grootste deel van de poppen overwintert tot het volgend voorjaar. Het vreemde is echter dat een deel van de zomerrupsen helemaal niet verpopt, maar als rups de winter ingaat. Het Bont zandoogje is onze enige soort waarvan een deel van de dieren overwintert als rups en een deel als pop. In april begint de eerste generatie weer te vliegen. Eerst zijn het de vlinders die alleen nog maar uit de pop kruipen, in mei komen de vlinders die nog moesten verpoppen.

Het Bont zandoogje heeft een vreemde verspreiding in de lage landen. Hij komt namelijk voor in een paar deelpopulaties. Verreweg de grootste verspreiding heeft deze vlinder in het zuiden. In Vlaanderen en Nederland onder de grote rivieren komt hij vrij algemeen voor. In de rest van Nederland is zijn verspreiding veel beperkter. Het Bont zandoogje is niet alleen meer beperkt tot bossen. Steeds vaker wordt hij ook in tuinen gezien. In mijn tuintje van slechts 5,5 bij 13 meter bezet zowel in het voorjaar als in de zomer een Bont zandoogje een territorium. Vooral als ik in de tuin aan het werk ben, heeft het plaatselijk mannetje het heel druk met mij weg te jagen. Gefrustreerd geeft hij het na een tijdje maar

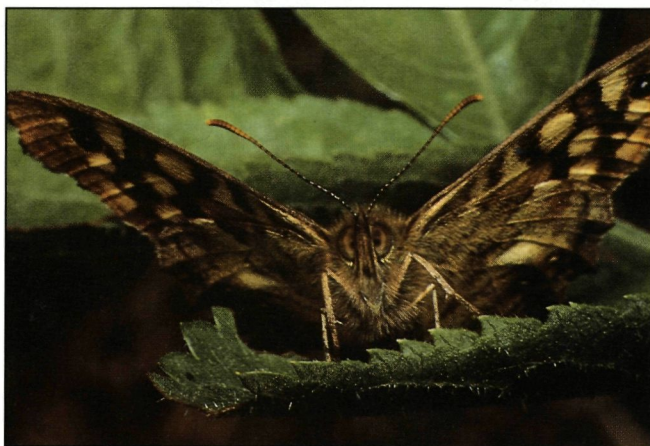
Rups van het
Bont zandoogje

Foto: De Vlinderstichting

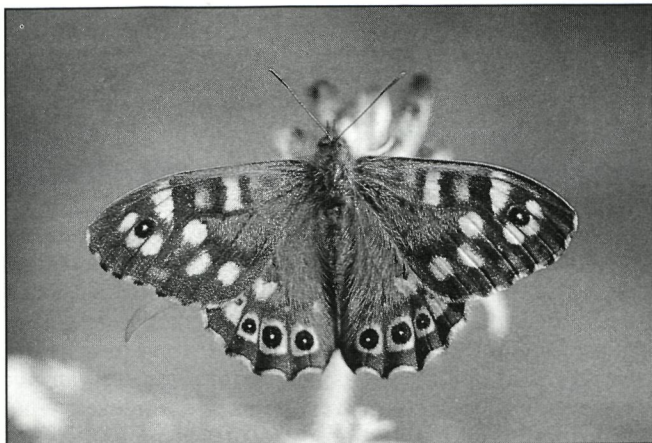
Bont zandoogje uitkijkend over zijn territorium

Foto: Kars Veling, De Vlinderstichting

Bont zandoogje, vooraanzicht

Foto: Wim Rubbers, De Vlinderstichting

Bont zandoogje

Foto: Hans Smeenk, De Vlinderstichting

weer op. Iedereen die in zijn tuin een ruig hoekje laat staan en niet al te fanatiek maait en spuit kan deze vlinder bewonderen vanuit zijn tuinstoel. En met een kop koffie of een pilsje erbij is dat toch weer een heel andere manier van vlinders kijken!

Vlinders kijken in bos

Het Bont zandoogje is een echte bosvlinder. Als u meer wilt weten over de vlinders die in het bos voorkomen kunt u het boekje 'vlinders kijken in het bos' bij de Wielewaal bestellen. In dit boekje staat beschreven welke vlinders in de loop van het jaar verschijnen en waar in het bos ze te vinden zijn. Het boekje telt 32 pagina's en alle besproken vlinders zijn in kleur afgebeeld.

KLARE TAAL

ZIEN

ZIEN HOE DE NATUUR IN DE EIGEN STREEK
LANGZAAM MAAR ZEKER VERNITIEGD WORDT

ZIEN

MET SPIJT, MET GELATENHEID OF MET WOEDE.

OF DOEN

ZOALS DE VELE AFDELINGEN DIE DEZE GANG VAN ZAKEN NIET WILLEN
ONDERGAAN. MET VEEL INZET EN VERBEELDING VERWERVEN ZIJ
STUKJE NA STUKJE NATUUR

MEER DOEN

DIT VOORJAAR ZIJN DRIE NIEUWE AFDELINGEN OOK GESTART MET
AANKOPEN VOOR ONZE VERENIGING.

STEUN DE NATUUR, START MET EEN RESERVETENPROJECT VOOR DE
WIELEWAAL, OF DOE AAN FONDSWERVING VOOR DE AANKOOP EN
BEHEER VAN ONZE RESERVATEN.

REKENINGNUMMER 000-0319785-73 VERMELD "RESERVATEN"

DANK U VOOR UW

WIELEWAAAAAANDACHT

Voor u gesprokkeld

Bronnen: *Charadrius* 27/3 & 27/4, *Der Ornithologische Beobachter* 88/2 & 88/3, *Feuille de Contact Aves* 92/1, *het Vogelaar* 39/6, *Limicola* 5/5, *Voedertafel* 11/2, *Vogels* nr 66.

— "Ons kom later nog wel eens kuier" is de verre groot van ex-voorzitter afdeling Leuven, Marc Herremans vanuit Gaborone, Botswana. Het verre Noorden is er in ruime mate aanwezig, schrijft hij, wegens een overvloed aan palearctische trekkers: Spotvogel, Grauwe vliegenvanger, Bosrietzanger, Rietzanger, Grasmus, Boomvalk, Roodpootvalk, Wespandief, Dwergarend, Witgatje, Witwangstern, enz...

— Aan de hand van braakballen werd het menu vastgesteld van overwinterende Smellekens in Noordwest-Frankrijk. 76 % van de prooien bleken Veldleeuweriken te zijn, 6 % Rietgors en Huismus en slechts 3 % Groenling, Kneu en Geelgors. Verder bleek uit het onderzoek dat Veldleeuweriken in deze regio de meestvoorkomende overwintersaars zijn, naast Kramsvogel en Spreeuw. Deze laatste twee werden echter door de Smellekens met rust gelaten vermoedelijk wegens hun grootte.

— In 1990 werden in België 649.838 vogels geringd. Enkele interessante aantallen: 196 Kluut, 373 Goudplevier, 1388 Kerkuil, 27 Oehoe, 236 Ruigpootuil, 1500 Blauwborst, 3245 Rietzanger, 287 Waterrietzanger, 1194 Goudhaantje en 3683 Kruisbek. Van 6 soorten werden er meer dan 30.000 geringd: Graspieper, Roodborst, Kleine karekiet, Zwartkop (recordvogel: 77.980), Pimpelmees en Koolmees.

— Enkele interessante terugmeldingen behaald door de ringers van het KBIN (Brussel): Graspieper uit Zweeds-Lapland, 1723 Noordoost; Rietzanger uit Senegal, 4027 km Zuid; 3 Bosrietzangers uit Saoedi-Arabië in april-mei 1991, resp. 4440 km, 4137 km en 5125 km Zuidoost; Zwartkop in hetzelfde najaar 1990 uit Noorwegen, 1955 km Noord in 71 dagen.

— Raven die in gevangenschap zijn geboren (en in de vrije natuur?) zijn in staat om zelfs de hardste stalen ringen te verwijderen. De projectleider van een Duits Ravenproject meldt dat van de 270 geringde jonge vrijgelaten Raven tussen 1984 en 1988, thans geen enkele met ring wordt teruggezien. Andere herkennings tekens als plastic kleurringen, merktekens — zoals vlaggetjes aan de vleugels of zendertjes — verwijderen Raven op een deskundige manier. Hierdoor is het moeilijk het verloop van een project op de voet te volgen.

— Een Slechtvalkenpaar heeft na 21 jaar een broedplaats in Westfalen (Duitsland) ingenomen die gedurende al die jaren leeg was gebleven. Drie jongen vlogen in 1990 met succes uit.

— Van een Kleine zwaan, mannetje, geringd in februari 1981 in Norfolk (Engeland) werd reeds verschillende keren de ring afgelezen: op 31 mei 1981 was hij in IJsland en tussen 1983 en 1989 werd hij vier maal in Nederland en twee maal in Duitsland 's winters waargenomen.

— Tussen augustus 1990 en augustus 1991 zijn er in de Nederlandse Waddenzee vijftien- à twintigduizend Eiders door voedselgebrek om het leven gekomen. Overijverige mosselboeren hebben hele mossel- en kokkelvelden leeggevoerd zodat de vogels een groot gedeelte van hun basisvoedsel zagen verloren gaan; de ongeveer 2000 broedparen op Vlieland produceerden geen enkel vliegvlug jong en de 200 paar van Texel brachten juistgeteld twee (2) jongen groot.

Overzomerende, ruiende Eidereenden (Koksijde)

Foto: G. Luyts

— Een internationale expeditie, waaronder enkele Nederlanders naar Tajmyr, een schiereiland in Siberië, in 1990 kon er vier Rotganzen met kleurringen waarnemen die op Schiermonnikoog waren gemerkt. Ook werden vogels gecontroleerd die op Vlieland en Terschelling waren geringd. Verder werd er een Drieteenstrandloper met Zuidafrikaanse ring hervangen. Broedende Kanoetstrandlopers en Sneeuwhoenders lieten zich rustig vanaf een halve meter afstand fotograferen; door de 24 uur licht per dag waren kuikens van de Kleine strandloper reeds na 14 - 16 dagen vliegvlug. Een kleine koudegolf omstreeks 19 juli, met lichte sneeuw en 2-4 graden vorst in de nacht, deed het gewicht van de jonge vogels snel dalen. Het geeft aan dat behalve predatoren, zoals Poolvossen en roofmeeuwen, ook de plaatselijke weersomstandigheden veel invloed kunnen hebben op het broedsucces.

— Vanaf 1 augustus 1991 zat er een onvolwassen gekleurringde Zearend op de zuidwestkant van Texel. De vogel droeg een oranje ring en was daardoor te identificeren als een arend uit Sleeswijk-Holstein (Duitsland).

— Op 10 december 1988 werd omstreeks 22 uur een Kerkuil waargenomen, die gedurende vijf minuten prooien al lopend bejaagde, stijl-Buizerd. Of deze jachtmethode ook succes had, kon niet worden vastgesteld.

— De olievervuiling tijdens de Golfoorlog heeft tien-duizenden vogels het leven gekost en de kustlijn is voor vele jaren geen voedselgebied meer voor de door-trekkende steltlopers naar zuidelijk Afrika.

— 47 % van de prooien van een populatie Haviken in het departement Loire (Frankrijk) zijn Zwarte kraaien, 22 % zijn duiven en 13 % (een opvallend hoog percentage!) waren dag- en nachtroofvogels. Deze populatie begint ook laat te broeden, gemiddeld rond 19 april; men vermoedt dat dit een aanpassing is aan het broedgedrag van de Zwarte kraai die rond die tijd met de eileg begint.

— Een populatie Sneeuwvinken in de Zwitserse hoge Alpen heeft hun nest voor 1/3° in de rots wanden en voor 2/3° in gebouwen en pylonen van skiliften. Deze aanpassing is er gekomen omdat de vogels zo dicht mogelijk bij de voedselgebieden wilden leven wat energiebesparend is: de rots wandpopulatie steekt veel energie in het op-en afvliegen van en naar de jongen; hun jongen krijgen ook veel minder eten.

— De achteruitgang van de Ringmus in Zwitserland (en elders?) wordt vermoedelijk veroorzaakt door het gebruik van chloororganische stoffen in de land- en tuinbouw.

— Tussen de 30.000 en 44.900 insecten worden er door een koppeltje Grote gele kwikstaarten bij hun jongen gebracht. Per nest worden gemiddeld 3829 voeder-beurten en per jonge vogel gemiddeld 776 porties door de oudervogels aangebracht. Per jong komt dat overeen met 66 à 95 gram prooi-gewicht. Dit cijfermateriaal werd verkregen door automatische registrering van de frequentie van voedselbeurten in een wildwaterpopulatie in Saanenland, Zwitserland.

R. De Fraine

— Het actieve toerisme schijnt een nieuwe vijand te worden voor de natuur. Zo vinden er sinds enkele jaren kayakafvaarten plaats op de Dommel. Zij doorsnijden het Hagevenreservaat over een lengte van 3 km. Naast allerhande vervuiling stelt men een gevoelige terugval vast van sommige vogelsoorten.

— Ook het Groot en Klein Schietveld van Brasschaat ontsnapt niet aan de actieve recreatie. Deze schietvelden

vormen met hun 2300 ha het grootste en laatste uitgestrekte heidebiotoop in de provincie Antwerpen (naast de Kalmthoutse Heide). De waarde van het terrein betreft het geheel van vegetatietypen en fauna-elementen, waarvan vele uitzonderlijke zeldzaam ge-worden zijn in Vlaanderen en om bescherming vragen. Anderzijds worden die Schietvelden door de UIA en RUCA gebruikt als biogenetische onderzoeksgebieden.

— Volgens een opiniepeiling is 80 procent van de Britten gekant tegen de vossenjacht. In het Lagerhuis kwam reeds een wetsontwerp aan de orde, dat beoogt de jacht met honden te verbieden. De goedkeuring hiervan zou het einde betekenen van de traditionele vossenjacht, met in "roze" jassen gehulde ruiters die achter blaffende honden het spoor van een Vos volgen. De jagers lanceerden echter een tegenoffensief. Een verbod van de jacht zou 16.000 mensen hun baan kosten.

In Groot-Brittannië jagen circa 48.000 mensen met de 193 meutes honden die het land telt.

— Het gat in de ozonlaag bedreigt reeds het zuiden van Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Amerika. In Chili halen vissers blinde Zalm boven. In Vuurland zijn de Konijnen blind geworden. Dat alles door de ultraviolette stralen, die er nu ook voor zorgen, dat geen enkele inwoner van Punta Arenas, het meest zuidelijke punt van Chili, nog zonder zonnebril op straat durft komen.

— De steppen van Hongarije worden bedreigd door de toenemende en veranderde landbouw. Grote velden zonnebloemen verdringen de "zeeën van gras". Hongarije heeft 5 nationale parken. Het oudste en best gekende is Hortobagy, dat 52.000 ha poesta omvat. De nationale parken zijn niet bedreigd door de landbouw, wel de onbeschermdere kleinere gebieden.

— Zeven Europese Instituten voor Natuurbehoud hebben recent een samenwerkingsverband opgericht onder de naam Connect. Het zijn de instituten van Groot-Brittannië, Nederland, Duitsland, Denemarken, Noorwegen, Finland en België. De aandacht gaat vooral naar vier belangrijke en actuele thema's: biodiversiteit, effecten van klimaatsverandering, landschapsecologie en ecotoxicologie. Deze internationale samenwerking zal in eigen land het natuur- en milieubeleid ten goede komen.

H. Franckx

ZOEKERTJES

TE KOOP:

Telescoop 30 x 60 ZEISS met motor.
Schorpion Erik, Halveweg 18/8,
3520 Zonhoven, tel. 011/81 70 81.

GEZOCHT:

Bub: *Vogelfang und Beringung*, deel 2 en 4 + *Vogelfang zur Brutzeit*.
Contacteer 011/64 13 78

TE KOOP:

Prachtoccase: Telescoop KOWA TSN-1 + oculairs
20xW/40x/60x + draagtas. Prijs: 20.000 F.
Bevr.: Wielewaalhuis 014/41 22 52.

TE KOOP:

BINOCULAIR. Wegens stopzetting studies Biologie.
Model Euromex KTD-1, vergroting 10x tot 60x, met draagkoffer.
Inl.: E. Alleman 051/77 00 56.

512 VOOR

ER WORDT ONZIN VERTELD OVER HET TROPISCH REGENWOUD

Een veelgelezen Vlaamse krant blokletterde op 31 december 11: "Milieubeweging bedreigt tropisch regenwoud", artikel op basis van een interview met ene Paul Lauwers (Gentenaar, jurist van vorming en eigenaar van een industriële houtzagerij in Liberia). Twee dagen later blokletterde dezelfde krant in een artikel geschreven door dezelfde journalist: "Houthandel richt in tropisch regenwoud een ware ravage aan", dit laatste artikel op basis van een interview met Wendel Trio, voorzitter van de steungroep voor inheemse volkeren (Kwia). Het wordt hoog tijd dat men eens duidelijke informatie geeft omtrent de bedreiging van het tropisch regenwoud. Dit kan m.i. enkel door in de eerste plaats de plaatselijke bevolking, zowel in Afrika, Azië en Zuid-Amerika bij de discussie te betrekken. De problematiek van de bedreiging van het tropisch regenwoud is immers te complex om zo maar op basis van de stelling van één persoon (en dan nog een houthandelaar) een hele pagina van de meest gelezen Vlaamse krant te vullen.

De Vlaamse Bosbouwvereniging (VBV) onderzoekt de mogelijkheid om nog in 1992 een tweedaags congres omtrent deze problematiek te organiseren. Probleem hier zijn de centen, men wil hiervoor de mensen van ter plekke uitnodigen en dat kost onvermijdelijk geld, veel geld, en hier is men nu naar op zoek. Voor verdere informatie: vzw Vlaamse Bosbouwvereniging, Geraardbergse Steenweg 267, 9090 Gontrode-Melle, tel. 091/52 21 13.

G. Van Gucht

Tropisch regenwoud te Borneo-Sarawak

Foto: M. Bruggeman

CITES: HANDHAVING VAN HET HANDELSVERBOD OP BEDREIGDE SOORTEN

De afgevaardigden van de 112 regeringen die deelnamen aan de achtste CITES-Conferentie (Conventie over de internationale handel in bedreigde soorten) hebben een reeks goede beslissingen genomen, maar hebben in het algemeen nieuwe wetenschappelijke gegevens over soorten naast zich neergelegd.

Zij hebben het verbod op de ivoorhandel kunnen verlengen en de bescherming van de neushoorns kunnen behouden, maar hebben de kans om een controlesysteem uit te werken voor de handel in Atlantische Blauwvintonijn, laten voorbijgaan.

De CITES-afgevaardigden hebben geen rekening gehouden met de rapporten van hun eigen experts die belast waren met het onderzoek van twee voorstellen van Zuid-Afrika en vier Zuid-afrikaanse staten, die bepaalde olifantenpopulaties van Bijlage I naar Bijlage II wensten te transfereren. WWF verheugt zich over de verlenging van het verbod op de ivoorhandel, maar betreurt dat dit niet gerealiseerd kon worden zonder verdeeldheid te zaaien onder de Afrikaanse staten.

De afgevaardigden hebben het voorstel afgewezen om de legale handel in neushoornhoorn te heropenen, maar ze zijn niet tot een akkoord gekomen over positieve maatregelen om de druk van de stroperij op de vijf soorten neushoorns te verminderen. Dr. Simon Lyster, verantwoordelijke voor de verdragen bij WWF-International, stelt met bitterheid vast: "De afgevaardigden hebben enkele nieuwe oplossing gevonden voor de landen met neushoornpopulaties, en ze hebben geen enkele dwingende maatregel getroffen voor de landen waarin de hoornhandel wordt uitgeoefend".

Wat WWF ten zeerste ontmoedigt, is de houding van de afgevaardigden tegenover het Zweedse voorstel dat WWF steunt, om de Blauwvintonijn van de westelijke Atlantische Oceaan op Bijlage I te zetten, en die van de oostelijke Atlantische Oceaan op Bijlage II. Toegevend aan de aanzienlijke druk van de voornaamste landen die op deze tonijnsoort vissen (Canada, de Verenigde Staten en Japan), heeft Zweden zijn voorstel ingetrokken, zelfs nog voor de afgevaardigden de kans hebben gehad de wetenschappelijke gegevens te onderzoeken, die een dramatische daling van deze soort aantonen.

Een positievere noot: De afgevaardigden zijn op een vroegere beslissing teruggekomen en hebben de Amerikaanse zwarte beer op Bijlage II gezet om zo de controle op de handel in deze soort te verbeteren. We beschikken over steeds nauwkeuriger gegevens over de wereldhandel

in lichaamsdelen van beren, vooral dan in galblazen die in sommige Aziatische landen als geneesmiddel aangewend worden.

"Het is de wetenschap die in deze Conventie voorrang moet krijgen", verklaarde Jorgen Thomsen, directeur van TRAFFIC-International. "Als de beslissingen louter op politieke gronden genomen worden, zullen de geloofwaardigheid van CITES en de toepassing van haar beslissingen in de lidstaten eronder lijden".

EG-ECOLABEL

De EG-ministerraad bereikte een akkoord over de invoering van een Ecolabel op produkten die milieuvriendelijk geproduceerd en verpakt zijn. De nationale regering bereidt een KB voor ter invoering van een nationaal milieulabel dat in overeenstemming moet zijn met de EG-normen. Dit Ecolabel moet de ontwikkeling bevorderen van goederen die, van produktie tot afvalprodukt, de minst negatieve invloed hebben op het leefmilieu. De regeling geldt niet voor farmaceutische produkten, voedingswaren en drank.

Het wordt hoog tijd dat men eens aan uniformisatie werkt omtrent het al of niet milieuvriendelijk zijn van een produkt. Vaak treft men op produkten termen aan als "green line", "recycleerbaar", "niet schadelijk voor het milieu", "milieuvriendelijk drijfgas", "kwik- en loodvrij" enz. Maar al te dikwijls is deze reclame misleidend, slaat de groene slogan op één welbepaald onderdeel of eigenschap van het produkt en worden de andere voor het milieu schadelijke eigenschappen gewoon verzwegen. Dit kan dus niet meer. Wil een produkt als milieuvriendelijk geprezen worden, dan moet dit over gans de lijn zo zijn. Er dient zowel rekening gehouden met de milieubelasting bij de aanmaak (o.a. grondstof- en energieverbruik), de milieuvriendelijkheid van de verpakking (o.a. mogelijkheid tot hergebruik of recyclage), de milieuvriendelijkheid van het produkt bij het gebruik zelf en uiteindelijk de duurzaamheid van het produkt of mogelijkheid tot hergebruik of recyclage.

De Bond Beter Leefmilieu (BBL) vindt dat de invoering van een Ecolabel op produkten gekoppeld moet worden aan een sluitende milieu-reclamecode en een strenge controle. De BBL stelt verder dat de overheid zou moeten denken aan een negatief label voor produkten die het milieu schaden. Hiervoor zou een milieuduiveltje als kenmerk kunnen dienen.

G. Van Gucht

ER IS GEEN ZUIVER WATER MEER IN VLAANDEREN

De VMM, Vlaamse Milieumaatschappij, deelde eind '91 de resultaten mee van haar eerste meetcampagne naar de kwaliteit van het oppervlaktewater. Wat de Bond Beter Leefmilieu (BBL) reeds voorheen herhaaldelijk had aangetoond, werd nu nog maar eens bevestigd door een openbare instantie. De BBL werd toen met de vinger gewezen door o.a. voorzitter Hinnekens van de Boerenbond en door de burgemeesters van onze kustgemeentes die met allerhande smoesjes probeerden te bewijzen dat er met het water niets aan de hand is.

Zagen we onlangs in de kranten ook niet enkele burgemeesters uit de regio Berlare samen met de DDS-voorzitter en directeur het water van Donkmeer 2 (Nieuwdonk) drinken? Dit om aan te tonen dat het water van het Donkmeer safe zou zijn, daar waar enige tijd voordien het tegendeel was vastgesteld door BBL en beaamd door RALDES.

Met de soort spektakel misleidt men de bevolking en brengt men de brave burger totaal in de war. Ons leefmilieu is een te kostbaar bezit om het als decor voor een poppenkastvoorstelling op te zetten.

De VMM stelt in haar rapport dat slechts in 10 meetpunten van de honderden de kwaliteit van het oppervlaktewater bevredigend is. Ze stelt tevens dat de tegen 1995 beoogde waterkwaliteit niet enkel kan benaderd worden door de bouw van zuiveringsstations, maar dat de landbouwsector streng dient aangepakt te worden voor de industrie. West- en Oost-Vlaanderen moeten als één groot probleemgebied worden beschouwd. De grootste vervuiling van het oppervlaktewater noteert men in landbouwgebieden en vooral in gebieden met intensieve veeteelt. Zo noteerde men op 26 plaatsen in Oost- en West-Vlaanderen inzake biologische zuurstofvraag (BOD-biological oxygen demand) waarden die 166 keer hoger liggen dan de toegestane norm (de norm is 6 mg/l).

Voor Vlaanderen werd de norm voor ammoniakaal stikstof 20 maal overschreden (de norm is 5 mg/l) en voor de vervuiling door fosfaten werd de norm met liefst 214 t.h. overschreden. Vooral verontrustend is dat deze parameters ook schromelijk overschreden worden in gebieden waar drinkwater wordt gewonnen.

Voor VMM is de invloed van de landbouw een feit. Als bewijs stelt de VMM dat ook in gebieden met een geringe bevolkingsdichtheid (weinig huishoudelijk afvalwater) en weinig industrie (weinig industrieel afvalwater) toch hoge nitraatgehaltes worden gemeten.

Voor de Wielewaal is het overduidelijk dat de waterzuivering in alle sectoren dient aangepakt. Naast groot-schalige waterzuiveringsinstallaties dienen ook kleinschalige projecten gepropageerd worden (bv. met waterplanten). Te Zichem kan je zo'n huishoudelijk waterzuiveringssysteem bezoeken.

Willen we ook onze grachten, sloten en beekjes opnieuw leefbaar maken dan zullen we ook kleinschalige waterzuiveringsprojecten op touw moeten zetten en dit zal pas lukken wanneer we het probleem ten gronde en aan de bron aanpakken.

Voorkomingsbeleid moet alle prioriteit krijgen, als voorbeeld: het gebruik van milieuvriendelijke was-, afwas- en schoonmaakprodukten is een stap in de goede richting.

G. Van Gucht

Verenigingsberichten

UITTREKSELS UIT DE VERSLAGEN VAN DE VERGADERINGEN

1. Raad van Beheer van zondag 16 februari 1992

- ☐ Het dagelijks bestuur blijft ongewijzigd.
- ☐ Voor de briefwisseling wordt milieuvriendelijk papier gebruikt.
- ☐ Er komt een enquête.
- ☐ De Wielewaal steunt de kandidatuur van het KBVBV als basisvereniging voor de ICBP in België.
- ☐ Er komen twee nieuwe afdelingen: Moervaart-Zuidlede en Westerlo-Zuiderkempem.
- ☐ Enkele afdelingen veranderen van naam:
 - Mol wordt Midden-Kempem;
 - Overpelt wordt Noord-Limburg;
 - Halle wordt Zuidwest-Brabant;
 - Kortrijk wordt Zuidwest-Vlaanderen;
- ☐ Afdeling Noorderkempem bestaat 40 jaar.
- ☐ Natuurreservaten:
 - Nieuwe aankopen:
 - a. in de Tikkebroeken te Kasterlee 25a 82ca.
 - b. in de Dommelvallei te Limburg 1ha 46a 53ca.
 - c. in het Trimpontbos 92a 90ca en 3a 60ca.
 - d. in de Laerbeemden te Heist-op-den-Berg 74a 35ca.
 - e. in de Zwarte Heide te Turnhout 1ha 23a 85ca.
 - f. in Neerhelst te Geel 25a 40ca en 48a 91ca.
 - g. door bemiddeling van afdeling Ninove kreeg De Wielewaal van dhr. R. Neckebroek te Pollare 55a 75ca en 78a en 76ca te Appelterre-Eichem

2. Werkgroep Beleidsdoorstroming van zaterdag 3 januari en 21 maart 1992

- ☐ Opstellen van de verdeling van de subsidie van het 5e decreet voor de afdelingen.
- ☐ Lijsten van de afdelingsbesturen en van de wisselnummers.
- ☐ Richtlijnen voor de Natuurkijkgdag van 10 mei.
- ☐ Overzicht van het ledenbestand.
- ☐ Opstellen van de Bestuurscontacten.

3. Provinciale vergadering West-Vlaanderen op zaterdag 23 november 1991

- ☐ Eind 1991 telden de 8 afdelingen van West-Vlaanderen samen 1028 leden (op 6481 voor heel Vlaanderen).
- ☐ De zomeractiviteiten 1991 werden geëvalueerd en deze van 1992 gepland.

4. Provinciale vergadering Oost-Vlaanderen op donderdag 27 februari 1992

- ☐ Bespreking van de milieuconvenant.
- ☐ Enquête onder de leden.
- ☐ Oprichting van een provinciaal fonds voor aankoop en beheer van natuurreservaten.

5. Werkgroep Natuurbehoud op zaterdag, 5 januari 1992

- ☐ Opstellen van een handleiding voor de conservators.

- ☐ Onderzoek van de verzekering betreffende de reservaten en de beheerswerken.
- ☐ Richtlijnen voor de aankoop van natuurgebieden.

6. Werkgroep Promotie op dinsdag 17 maart 1992

- ☐ Voorbereiding Natuurkijkgdag van 10 mei 1992.
- ☐ Promotie via briefwisseling.
- ☐ Ledenwerving.

7. Werkgroep HYL A op vrijdag 28 februari 1992

- ☐ Dank zij de petitie van HYL A zijn de bouwwerkzaamheden op het schildpaddenstrand van Costa Rica stilgevallen, maar de gemaakte kosten door de Duitse bouwpromotor moeten vergoed worden. Hiervoor is er al 53.000 F ingezameld. Hubert Lehaen schonk hiervoor 50 nestkasten, die aan 100 F verkocht worden.
- ☐ Er wordt gevraagd de voorgetypte brief naar de Verenigde Staten te sturen om te protesteren tegen de verdelging van de ratelslangen.
- ☐ HYL A had een verkoopsstand in Hoboken tijdens de voordracht op 21 maart van H. Strijbosch.
- ☐ De brochure van de poelen is al aan een herdruk toe. De brochure van de paddenoverzet is eveneens klaar.
- ☐ In 1991 werden in 32 gemeenten van Vlaanderen 30.181 Gewone padden overgezet, 1088 Bruine kikkers, 49 Groene kikkers en 1404 salamanders. Nochtans vielen er nog 3300 verkeersslachtoffers te betreuren.

8. Vlaams Zoogdierkundig overleg op maandag 27 januari

- ☐ De groep werkt aan een Rode Lijst Zoogdieren.
- ☐ Een briefactie wordt gevoerd voor de bescherming van de in Frankrijk bedreigde Monniksrob.
- ☐ In de Vlaamse Ardennen wordt een toename van Vossen signaleerd. Dit zou komen door migratie vanuit de Ardennen en Brabant.
- ☐ Het VZO steunt de actie voor de bescherming van de Aspevallei. Een brief wordt gestuurd naar dhrn. Delors, Van Miert en andere verantwoordelijken.

Samenvatting door H. Franckx

NATUUR TUSSEN ZAVELPUT EN SPOORWEGBERM

Deze titel kreeg de recent uitgebrachte fietsbrochure mee waarmee Wielewaal Waregem het brede publiek (gezinnen, verenigingen, scholen,...) wil sensibiliseren omtrent natuur en milieu in eigen gemeente. Deze meer dan 60 blz. tellende brochure wil de geïnteresseerde lezer op een actieve manier leren kennis maken met de nog resterende natuur in de buurt. Onbekend maakt immers onbeminde! Bepaalde aspecten die bij deze fietsroute (29 km) aan bod komen, worden achteraan in verschil-

lende thema's wat meer uit de doeken gedaan. Zo kunt u nog, na uw fietstocht, vanuit uw luie zetel ondermeer heel wat te weten komen over het belang van knotwilgen en veedrinkpoelen, het wegbermbeheer, waterverontreiniging, mestproblematiek en ruimtelijke ordening. Op 1, 2 en 3 mei ll. werd dit initiatief aan het publiek voorgesteld aan de hand van stands en het infietsen van deze route o.l.v. Wielewaalgidsen.

De brochure is bijzonder rijk gevuld met foto's en meerdere kaartjes.

Ze is te verkrijgen bij Tonny Demuytere, Kleithoekstraat 34, 8790 Waregem (056/61 03 65) aan de prijs van 100 F (groepen kunnen beroep doen op de plaatselijke wielewaalgidsen).

T. Demuytere, W. Packet

NATUURKIJKDAG 10 MEI 1992

Het aanbod dat de Wielewaal overmaakte aan de Bond van Grote en van Jonge Gezinnen voor de natuurkijkdag van 10 mei, durf ik voor elke Vlaamse provincie maximaal noemen.

Onze Wielewaalafdelingen zijn bereid 178 activiteiten te organiseren. Deze zijn als volgt verdeeld over de provincies: West-Vlaanderen 27, Oost-Vlaanderen 55, Antwerpen 55, Limburg 30 en Brabant 10 in het Zoniënbos.

Begin februari 1992 schreef de BGJG zijn 1200 afdelingen aan, waarop die afdelingen die wensen in te spelen op het wandelaanbod het BGJG-secretariaat dienden te verwittigen.

Wellicht maakten door dit wandelaanbod veel afdelingsverantwoordelijken overal gespreid in Vlaanderen voor 't eerst kennis met de Wielewaal.

Einde maart 1992 schreven reeds een 80tal BGJG-afdelingen in voor een natuurwandeling, waarop de nationale Wielewaalsecretaris Jacques Vanheeuverswyn, de gidsen en/of afdelingen verwittigde van de komst van de respectievelijke BGJG-groepen.

Onder het motto 'Samen naar de natuur leren kijken' zullen dus minstens 2 à 3000 leden van de BGJG kennismaken met een Wielewaal-natuurwandeling.

Ondertussen ontwierp Rudy Willockx een affiche op A3-formaat welke op 3000 exemplaren werd aange maakt.

De verdeling door de BGJG naar de deelnemende afdelingen toe brengt zeker een grotere naambekendheid mee voor voor de Wielewaal.

De Wielewaalafdelingen ontvingen op de Raad van Deelgenoten half februari 1992 reeds voldoende folders teneinde aan de wandelaars op 10 mei een promotie-folder te kunnen aanbieden in de hoop uit de wandelende families nieuwe leden voor onze natuurvereniging te kunnen werven.

De Wielewaal wil eens zijn eigen ledenkring doorbreken en nieuwe mensen in contact brengen met de natuur.

De Raad van Beheer van de Wielewaal hoopt dat elke afdeling zijn plannen kan waarmaken en wenst de Wielewaalgidsen alle succes toe op wandelingen.

In de kalender van je eigen Wielewaalafdeling lees je waar je kan deelnemen aan deze Natuurkijkdag van 10 mei 1992.

J. Vanheeuverswyn

DERDE NATIONALE BUITENLANDSE REIS

Israël: van vrijdag 2 t.e.m. vrijdag 16 oktober 1992.

Israël is slechts 125 km breed en 445 km lang, maar geen ander land ter wereld beschikt over zo'n verscheidenheid aan bezienswaardigheden.

Gelegen op het kruispunt van drie continenten is het door de eeuwen heen gekoloniseerd geweest door verschillende volkeren met hun eigen beschaving. Een bezoek aan de over het hele land verspreide ruïnes zal u daarvan overtuigen. De hoofdstad Jeruzalem is de heilige stad van de Moslims, Joden en Christenen. Jaarlijks trekken honderdduizenden pelgrims naar dit bedevaartsoord. Jeruzalem is een smeltkroes van culturen, religies en volkeren.

Een bezoek aan Israël zou echter niet volledig zijn zonder aandacht te besteden aan zijn wonderbare natuur in een diversiteit van landschappen: zonovergoten landschappen aan de Middellandse en Rode Zee, groene heuvels in Galilea, Judea en Samaria, de Golanhoogvlakte met de besneeuwde berg Hermon, woestijnen die er als een maanlandschap uitzien, schitterend bloeiende plantages, de Jordaanvallei met het Meer van Galilea en de desolate Dode Zee, smalle canyons met klaterende watervallen en koraalriffen in de Golf van Aqaba. Bovendien ligt Israël op de migratieroute van vele trekvogels en trekt daardoor in het voor- en najaar ornithologen aan van over de hele wereld, die er in de verschillende biotopen meer dan 350 soorten kunnen aantreffen.

Alhoewel het begin oktober in Israël nog volop zomert, is de herfststreek er op zijn hoogtepunt.

In de 15-daagse rondreis proberen we natuur, cultuur, religie en historie op een aangename wijze met elkaar te combineren. Het spreekt vanzelf dat onrustige plaatsen vermeden worden. We overnachten steeds in comfortabele kibboets-hotels, waarvan sommige beschikken over een zwembad.

De rondreis geschiedt onder leiding van een plaatselijke gids.

Richtprijs: 48.000 F op basis van vol pension en verblijf in tweepersoonskamers, fooien en taksen inbegrepen.

Toeslag voor een eenpersoonskamer: 8.000 F

Inschrijving door storting van 10.000 F op postrekening 000-0319785-73 van De Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Lees ook de verslagen, verschenen in Wielewaal, april 1983 en september 1986. Het aantal plaatsen is beperkt, dus dadelijk inschrijven.

Reisbegeleider: H. Franckx.

Programma

09.30 u.: Samenkomst aan het natuur-infocentrum "Het Wateringhuis" te Lommel-Kolonie.

* Lommel-Kolonie ligt langs de baan Hasselt-Eindhoven ten noorden van het Maas-Scheldekanaal. De "Wielewaalpijlen" leiden je naar het Wateringhuis.

De deelnemers(sters) worden opgesplitst in kleinere groepen die door plaatselijke Wielewaalleden gegidst worden.

10.00 u.: Voormiddaguitstappen:

Alle deelnemers kunnen kiezen voor een voormiddaguitstap ofwel in "De Vloeiweiden" (Blok II) met hoofdzakelijk aandacht voor de flora ofwel in "De Watering" (Blok III, IV, V en VI) met hoofdzakelijk aandacht voor de fauna, in het bijzonder voor de avifauna.

12.00 u.: Middagpauze aan "Het Wateringhuis". Hier is gelegenheid om de meegebrachte picknick op te eten. Pannekoeken, wafels, koffie en frisdrank zijn hier eveneens te bekomen. De opbrengst hiervan is voor het Noordlimburgs Reservatenfonds.

* Tijdens de middagpauze wordt uiteraard ook het natuur-infocentrum "Het Wateringhuis" van Wielewaal Noord-Limburg bezocht.

14.00 u.: Namiddaguitstappen:

De deelnemers kunnen kiezen uit 5 uitstappen: ofwel

- * "Het Hobos en 't Plat" te Overpelt
- * "De Veeweivallei" te Eksel
- * "De Dommelvallei" te Peer en Eksel
- * "De Watering" te Lommel-Kolonie (zie voormiddag)
- * "De Vloeiweiden" te Lommel-Kolonie (zie voormiddag)

De deelnemers aan de eerste 3 uitstappen vertrekken gezamenlijk met auto's om 14 uur aan het Wateringhuis.

17.00 u.: Einde namiddagprogramma

Extra aanvullend programma voor de ornithologen.

17.30 u.: Koffiepauze aan het Wateringhuis voor de deelnemers die ook 's avonds blijven.

Buiten hun eigen knapzak kunnen de deelnemers ook pannekoeken en boterhammen met kaas of kipkap, koffie en frisdrank bekomen.

20.00 u.: Avonduitstap in het Staatsdomein "Het Pijven" te Eksel-Lommel voor de waarneming van de Nachtzwaluwen.

Leiding: Albert Geuens - tiental zangposten gegarandeerd.

Teneinde de deelnemers aan de congresuitstappen te helpen bij hun keuze uit de aangeboden voor- en namiddaguitstappen geven we hier een beknopte beschrijving en enige wetenswaardigheden betreffende de fauna en flora van de vijf bezochte natuurgebieden.

1. "DE WATERING" te Lommel-Kolonie

Dit 230 ha groot natuurgebied in het noorden van de gemeente Lommel is niet alleen cultuurhistorisch gezien een enig gebied, maar ook wat de fauna en in het bijzonder wat de flora betreft, is het tot een uniek natuurgebied geëvolueerd.

Vanaf 1850 werden in Noord-Limburg uitgestrekte heideterreinen ontgonnen en dank zij mineraalrijk bevoeiingswater (Maaswater aangevoerd via het toen gegraven Kempens kanaal Bocholt-Herentals) van vruchtbaar slib voorzien. Dankzij een ingenieus bevoeiingssysteem werden deze arme Kempense zandgronden omgevormd tot vruchtbare "vloeiweiden". Op deze percelen werd aanvankelijk enkel gras (hooi in juni en toemaat in augustus) gewonnen. Hooi had in die periode een enorme economische betekenis. Het was de benzine van de vorige eeuw. Wat nu met benzine of diesel bolt, liep toen op echte paardekrachten die hooi verlangden als brandstof.

Vanaf 1900 werden er ook populieren geplant op de boorden van de bevoeiingssloten en afvoergrachten. Dit gebeurde natuurlijk ten koste van de graswinning.

Vanaf 1950, toen ook de boeren zich moderniseerden en hun arbeid machinaal verrichtten, verminderde de belangstelling voor de graslanden van de vloeiweiden omdat deze enkel manueel konden gemaaid en gehooid worden. De eigenaars schakelden dan steeds meer over op populierenaanplantingen en de gras- en hooiwinning werd steeds meer en uiteindelijk zelfs volledig verdrongen. De periode van de "vloeiweiden" was voorbij en nu spreekt de plaatselijke bevolking enkel nog van de "watering". Hier wordt nog "gewaterd" (bevoeid), nu echter alleen nog om de houtproductie van de verschillende boomsoorten die er ondertussen aangeplant werden, te bevorderen.

De watering van Lommel-Kolonie is nog de enige in Noord-Limburg waar alle percelen nog twee- tot driemaal per jaar bevoeid worden met kalkrijk Maaswater. Om mankracht uit te sparen en machinaal onderhoud mogelijk te maken, schakelde men ondertussen wel over op een gewijzigd bevoeiingssysteem waarbij het voedselrijke water door infiltratie bij de beplanting komt. De ondertussen verruigde percelen met rijke en weelderige onderbegroeiing en met opschietende struweel- en kleine boomvegetaties, zijn echter rijk aan plantesoorten en herbergen ook een zeer rijke fauna. Ontelbare ongewervelden: meerdere vlindersoorten, 28 soorten libellen, een legioen spinnen en meerdere soorten sprinkhanen vormen er een bonte wereld. De Levendbarende hagedis en de Hazelworm vinden er voedsel in overvloed. Het achterwege blijven van de kunstmeststoffen, insecticiden en herbiciden verklaren de rijkdom aan amfibieën en slakken. Buiten de Bruine en Groene kikker en de Gewone pad treffen we er ook de Alpenwatersalamander aan en niet minder dan 67 soorten slakken werden er tot nu toe met zekerheid gedetermineerd. Het bevoeiingswater wordt in de watering zelfs zodanig gefiltreerd dat het nog voldoet aan de ecologische eisen van de Beekprik en van de inheemse Rivierkreeft die beide nog steeds worden waargenomen.

Verscheidene kleine zoogdiersoorten, waaronder de elders zeldzame Waterspitsmuis, behoren tot het voedsel van de prooidieren van Hermelijn, Wezel en Bunzing en eveneens van de Bos- en Kerkuil, die er broeden.

Tussen de 70 broedvogels van het gebied noteren we als dagprooivogels: Torenvalk, Sperwer, Havik en Buizerd. Andere vermeldenswaardige broedvogels zijn: Kleine en Grote bonte specht, Groene en Zwarte specht, Blauwe

reiger, Roek, Kramsvogel, IJsvogel, Wielewaal, Nachtegaal, Spotvogel, Grauwe vliegenvanger en tot in 1990 jaarlijks nog de Grauwe klauwier.

Momenteel is de stad Lommel eigenares van 160 ha watering. Het natuurgebied is enkel vrij toegankelijk op de eerste zondag van elke maand. Natuurgidsen van Wielewaal Noord-Limburg leiden die zondag ook telkens een voor- en een namiddagexcursie. Daarbuiten gidsen ze jaarlijks nog ± 80 uitstappen voor scholen, jeugdgroepen, socio-culturele en andere verenigingen. Alle geleide uitstappen eindigen daarenboven met een bezoek aan het natuur- en infocentrum "Het Wateringhuis".

Albert Mertens

2. "DE VLOEIWEIDEN" te Lommel-Kolonie

Zoals in de historie van "De Watering" hiervoor vermeld verdwenen in de loop der jaren de percelen vloeiveiden en de graswinning (hooi en toemaat) volledig uit alle wateringen van Noord-Limburg.

De Wielewaalafdeling Noord-Limburg wist echter ten koste van enorm veel inzet en ononderbroken inspanningen en jaarlijks weerkerende, zeer arbeidsintensieve beheerswerken 4 ha oorspronkelijke vloeiweden met het nog intacte bevoeiingssysteem te redden. Deze 4 percelen van elk 1 ha op blok III van "De Watering" vormen thans een uniek biotoop in West-Europa met een uitzonderlijke flora. Deze percelen worden nog steeds zoals sedert de aanleg in 1850 tweemaal per jaar integraal bevoeid (systeem van 3 km boven- en ondergreppels per ha) en tweemaal per jaar (in juni en augustus) grotendeels manueel gemaaid en gehooïd en in september nabegraasd door runderen of schapen.

De uitzonderlijke flora kwam er vooral dank zij drie factoren. Vooreerst is er de aanvoer van mineralenrijk kalkwater van de Maas (pH: 8,2 en vooral verzadigd met calcium-, kalium- en magnesiumelementen). Ten tweede is er de wisselwerking tussen de oorspronkelijke zure Kempense zandgrond en het basische slib dat zich afzet. Ten derde zijn er de relictten van Alpenflora, destijds in 1850 ingezaaid met hooizaad uit Alpenweiden in Italië.

De vegetatie van deze hooilanden behoort tot het Glanshaververbond. De vloeiveiden zijn bijzonder bloemenrijke percelen waarin meerdere bijzondere soorten jaarlijks bloeien zoals Grote bevernel, Knolsteenbreek, Knoopkruid, Beemdkroon, Margriet en Witte narcis. Omwille van de bovenvermelde factoren treffen we in de vloeiveiden meerdere soorten aan waarvan het verspreidingsgebied buiten de Kempen gesitueerd is. Kalmoes, Knolboterbloem, Gewone vogelmelk, Kraailook, Herfstijloos en Kleine pimpinel zijn soorten die we normaal in de Maasvallei aantreffen. Meerdere soorten zijn typisch te noemen voor Haspengouw en Ardennen zoals Moesdistel, Slanke sleutelbloem, Zwartblauwe rapunzel, Grote keverorchis, Blaassilene en Beemdooievaarsbek. Nog steeds aanwezig zijn de Middel-Europese soorten Bonte krokus, Geoorde zuring, Slangelook, Weideklokje, Bergklokje en Bosooievaarsbek die bij het inzaaien met het graszaad uit de Alpen meekwamen.

Ook het faunistisch potentieel is zeer rijk in de vloeiveiden. Vooral soorten eigen aan deze hooilanden vinden hier nog een geschikt biotoop.

Aangezien struweelbegroeiing ontbreekt op deze terreinen is de avifauna beperkt. Niet te min foerageren

Beemdooievaarsbek in perceel hooiland, Vloeiveiden

Foto: A. Mertens

hier meerdere vogelsoorten reeds vermeld als broedvogels van "De Watering". Vermits de 4 vloeiveidepercelen verspreid liggen tussen andere weilanden (vroegere bevoeiingspercelen maar nu genivelleerde hooi- en graslanden) en enkele verruigde percelen met jonge populierenaanplantingen en omdat de aanvoersloot afgeboord is met oude populieren, broeden op blok II toch nog Wulp, Kievit, Roodborsttapuit, Grasmus, Graspieper, Boompieper, Winterkoning, Grote bonte specht, Kramsvogel en Torenvalk.

De Reeën die zich tijdens de dag in "De Watering" schuilhouden komen bij valavond, samen met de Hazen eveneens op blok II grazen.

De onverdroten en blijvende inzet van Wielewaal Noord-Limburg is er zeker de moeite waard om dit, zowel cultuurhistorisch als voor de vegetatie, uniek landbouwsysteem als cultuurrelict te behouden.

Het beheer en de aankoop van deze waardevolle percelen kon enkel mede dank zij de financiële inbreng van de Koning Boudewijnstichting, WWF België, Pro Natura Belgica, het Limburgs provinciebestuur en het stadsbestuur van Lommel.

Albert Mertens

3. "DE DOMMELVALLEI" te Peer-Eksel

De Dommelvallei, zich uitstrekkend over de vroegere gemeenten Eksel, Kleine-Brogel, Peer en Wijchmaal, bezit een gedifferentieerd landschap.

In 1987 werd, dank zij de grote inzet van de milieugroep Isis uit Peer, ongeveer 450 ha als landschap geklasseerd.

Op de gewestplannen kreeg de vallei het statuut van reservaat.

Elzebroeken, verwaarloosde hooilanden, weilanden, kleine visvijvertjes, rietvelden en populierenaanplantingen wisselen elkaar af in de lager gelegen delen van de vallei. De hoger gelegen delen worden gevormd door akkers, omzoomd door houtwallen en dennenbossen.

Deze grote verscheidenheid in landschapstypes staat borg voor een rijke fauna en flora.

Havik, Sperwer, Buizerd en Torenvalk zijn jaarlijkse broedvogels. Wespandief en Boomvalk kan men er regelmatig waarnemen. Van de nachtproofvogels hebben Ransuil, Bosuil en Steenuil de vallei als broedgebied uitverkoren. Ook onze vier spechtensoorten kappen in het dode hout hun nestholte. In mei 1982 werden 17 zangposten van de Nachtegaal geteld. In de winter-

Jaarlijkse maaibeurt van het hooi (juni) op de Vloeiweiden
Foto: A. Mertens

Jaarlijks maaïen en afvoeren (oktober) op drassige beemd, Veewei
Foto: A. Mertens

maanden worden de elzenbossen bezocht door zwermen Sijsjes.

In enkele beheerde hooilanden vinden we nog enkele Gevlekte orchideeën, Blauwe knoop, Moerasviooltje en Trilgras.

Speenkruid, Dotterbloem, Bitter veldkers en Gele lis sieren in het voorjaar de broekbossen met hun bloemen. De Dommelvallei heeft elke natuurliefhebber wat te bieden.

Albert Geuens

4. "HET HOBOS EN 't PLAT" te Overpelt

De naam "Hobos" betekent hooggelegen bos. Het ligt inderdaad op één der hoogste punten van de gemeenten (op 54 m). Dit gebied heeft een oppervlakte van ongeveer 130 ha. De authentieke woning van drossaard Clercx, welke door zijn vader gebouwd werd, bevindt zich eveneens op dit domein. Het woonhuis is omgevormd tot een hoeve. In het laatste gedeelte van de woning was er vroeger (19de eeuw) een jeneverstokerij gevestigd. Verder bemerken we nog een grote oppervlakte weiland met een 160-tal wilde zoekkoeien die zowel 's winters als 's zomers buiten grazen.

Het domein van 130 ha bestaat uit een zeer gevarieerd landschap van weiden, dreven en verschillende bostypen. De huidige bewoners beheren het domein door middel van runderen (hormonenvrij vlees), die zowel 's winters als 's zomers buiten verblijven. Door het feit dat dit gebied het hele jaar voor het publiek gesloten is, is het bijzonder vogelrijk. We treffen er dan ook o.a. alle spechtensoorten, de Bos-, Rand- en Steenuil, de Grauwe vliegenvanger, de Boomklever, om er maar enkele op te noemen. Ook de flora is hier de moeite waard.

In de buurt van het Hobos ligt het gemeentelijk natuurgebied 't Plat (± 26 ha), waarin ook de Wielewaal een 3-tal ha in beheer heeft. 't Plat is een oud brongebied waar vroeger turf werd gestoken en het kenmerkt zich door een uitgestrekte veenmos- en rietvegetatie met Elzen- en Wilgenbroeken. De uitgestrekte struikhei- en grazige vegetaties worden sinds 1987 beheerd door een kudde van een 40-tal heideschapen. De resultaten van dit beheer zijn reeds duidelijk zichtbaar. Buiten de typische natte en droge heideflora vindt men ook nog enkele uitgestrekte gagelstruwelen. De opvallendste plant is de Gaspeldoorn die men hier alleen in 't Plat kan vinden. Door aangepaste beheers-

maatregelen hoopt men het amfibieënbestand nog te kunnen verbeteren. Door de plaatselijke dichte begroeiingen en elzen en berken is het gebied zeer geliefd bij diverse trekvogels. Als voornaamste broedvogel mogen we de Wespandief noteren. Zowel 't Plat als het Hobos zijn een bezoekje meer dan waard.

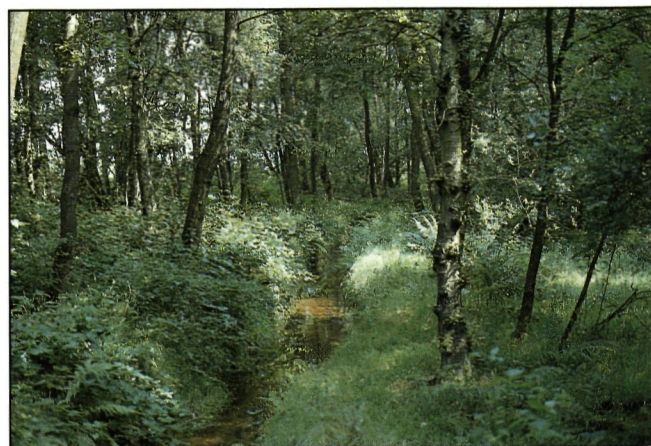
Luc Winters

5. "DE VEEWEIVALLEI" te Eksel

De Veewei, behorende tot de Netevallei, ligt gekneld tussen het Staatsdomeinbos Pijnven, de gemeentebossen van Hechtel-Eksel en de Lange Heuvelheide van het militair domein van Leopoldsburg.

Voor de mechanisatie in de landbouw, sinds eind de jaren '50, werden de gronden langs de Nete vooral gebruikt als hooilanden en waren ze voor de Kempisch boer van levensbelang. Deze kruidenrijke hooilanden waren floristisch zeer interessant. De meest opvallende vogel indertijd was ongetwijfeld het Korhoen. Men kon geen bezoek aan de vallei brengen of men kwam een of meerdere van deze hoenders tegen, groepen van 30 exemplaren waren geen zeldzaamheid. Grauwe kiekendief, broedvogel in de omgeving, had hier zijn jachtgebied.

Stilaan verloren de hooilanden hun economisch belang en kwam de recreatie haar rechten opeisen. Een groot gedeelte van de vallei werd bij het opmaken van de gewestplannen voorbestemd voor verblijfsrecreatie.

Bronbeekje in het Begijnenvijverbroek (Bolisserbeek), Dommelvallei,
Foto: G. Jannis

Illegale weekendverblijven tastten de ruimte, bestemd als natuurgebied, verder aan.

Toch bezit de Veewei nog vele mooie plekjes. Hier kan men nog enkele zeldzame planten vinden, o.a. Trilgras, Wateraardbei, Waterdrieblad, Dophei, Veenpluis, enz... Blauwborst, Sprinkhaanrietzanger en IJsvogel zijn er nog broedvogel. Buizerd, Havik, Boom- en Torenavalk, broedvogels in de naaste omgeving, gebruiken de vallei als jachtgebied dat ze delen met Vos, Bunzing, Hermelijn en Wezel. De bossen van het veel voorkomende Sporkehout lokken in de herfst vele lijster- en grasmusachtigen. In de warme zomerdagen kan men in de verte de Nachtwaluw horen ratelen. In de vochtige beemden ziet men dan de groene lichten van de glimwormen. Dit alles toont aan dat de Veewei, mits de nodige bescherming,

kan uitgroeien tot een prachtig natuurreserveaat.

Albert Geuens

Buiten de hierboven beschreven reservaten: de Veewei, 't Plat, de Dommelvallei en de Vloeiweiden, heeft Wielewaal Noord-Limburg nog als reservaten de Riebos en de Tip (beide in de gemeente Lommel) en de Beuzen (in de gemeente Neerpelt) gelegen.

De totale oppervlakte natuurgebieden beheerd door Wielewaal Noord-Limburg bedraagt momenteel (1.3.92) 45ha 85a 94ca. Hiervan worden 23ha 54a 08ca beheerd met een huur- ofwel met een geschreven beheerscontract terwijl de overige 22ha 31a 86ca in de loop van de laatste drie jaren door de afdeling zelf zijn aangekocht.

Per reserveaat krijgen we het volgende overzicht.

Reservaat	Oppervlakte eigendom	Oppervlakte in huurcontract	Oppervlakte in beheerscontract	Totale opp. in beheer
De Veewei	04ha 63a 14ca	01ha 86a 70ca	29a 10ca	06ha 78a 94ca
't Plat	17a 50ca	02ha 48a 90ca		02ha 66a 40ca
De Beuzen	86a 14ca			86a 14ca
De Dommelvallei	14ha 62a 53ca			14ha 62a 53ca
De Vloeiweiden	02ha 02a 55ca		02ha 02a 30ca	04ha 04a 85ca
De Riebos			09ha 49a 16ca	09ha 49a 16ca
De Tip			07ha 37a 92ca	07ha 37a 92ca
Totaal	22ha 31a 86ca	04ha 35a 60ca	19ha 18a 48ca	45ha 85a 94ca

KENT U HET GROENE ALGERIJE ?

ATLAS TOURS is een gespecialiseerd reisagentschap dat aan groepen en natuurverenigingen een programma aanbiedt waarbij u in twee weken de crème van de natuurgebieden van Noord-Algerije leert kennen.

Een Algerijnse natuurgids-vogelkenner neemt u mee door de nationale parken van de Djurdjura, Taza (Boomklever!), El Kala en de Belezma.

Voor meer inlichtingen en een gedetailleerd programma, ook in het Nederlands, contacteer:

atlas tours

34, Avenue Boudjemàa SOUIDANI

ALGER - 16000

ALGERIE

TEL: (2132) 59 41 44 - FAX: (2132) 59 43 75 - TELEX: 66246

Activiteitenkalender

-b== begin
-l== leiding
-e== einde
-m== mee te brengen

MEI

1

Antwerpen-Centrum. Ochtendwandeling in de Oude Landen -b- 5u. kasteel Veltwijk, Veltwijcklaan Ekeren -l- A. Vervoort -e- 10 u.
Groot-Beveren. Natuurexploratie -b- 9.30u. bushalte Markt Beveren -l- C. De Buyzer -e- 16u.
Maasland. Dauwtrip -b- 5u. Woutershof Stampprooierbroek -l- M.Stevens -e- 9u. -m- vogelgids en verrekijker.
Midden-Kempen. Daguitstap reservaat De Meinweg (NI) -b- 8u. Markt Balen -l- F. Vreysen -e- 17u. Info J.Sas 014/31 26 57.
Nete en Aa. Fietstocht Malesbroek-De Hutten te Geel/Meerhout, fauna en flora in een streek met kleinschalige landbouw. -b- 8.15 u. Klein Sas, Herentals, 9 u. Geel Stelen, brug over Albertkanaal -l- E.Vercammen -e- 17 u.
Oostende. Wandeling in het Maria-Hendrikapark -b- 6u. parking J.Bauwensschool, Mercatorlaan Oostende -l- M.Verstraete -e- 8u.
Westkust. Vroegemorgenwandeling -b- 5.30u. L'Armorial, baan naar Adinkerke, De Panne -l- R. Billiau -e- 8u.

2

Antwerpen-Zuid. Vleermuizen en vogelzang in Vrieselhof -b- 5u. Parking Vrieselhof Oelegem -l- H.Waeterschoot -e- 8u. Info 03/455 92 79.
Geraardsbergen. "Wielewaal weekend" 2 en 3 mei: wandelingen in Rietbeemdreservaat, Raspaillebos, Driebossen, Trimpontbos. -b- voor deelname: tel. 054/41 75 85
Meetjesland. Fietstocht omgeving Wachtebeke en Overslag -b- 14u. kerk Overslag -l- G.Ducheyne -e- 16.30u.
Netevallei. Dia-avond over China -b- 20u. Lokaal, Leopoldlei 81, Hallaar -l- S.Wuyts -e- 22.30u.
Schelde - Leie. Plantenstudie in het Brakelbos -b- 14u. kerkje D'Hoppe, langs stwg. Ronse-Brakel -l- K. De Waele -e- 17u. -m- flora en loep.

3

Aalter. Familiewandeling met speciale aandacht voor zang der vogels -b- 6 u. Hoeve Drongengoed, Drongengoedweg 9. Knesselare -l- L.Pauwels -e- 9.30 u.
Brugge. Vroegmorgenwandeling Bulskampveld, kant Hertsberge -b- 5.30u. station Brugge -l- F. De Scheemaeker -e- 9u.
Demer en Dijle. Landschapswandeling in de Voerstreek -b- 8u. Covee, Kampenhout-Sas -l- J.De Meirman -e- 18u. Info 016/60 38 48.
Denderland. Osbroekwandeling -b- 10u. cafetaria Osbroekstadion Blankaarddreef Aalst -l- W.Roggeman -e- 12u.
Denderland. Bezoek Bos te Ename -b- 14u. kerk Ename -l- P.Van den Brecht -e- 17.30u.
Fruitstreek. Knolsteenbreekwandeling -b- 14u. Kerkplein Gelmen -l- Y.Princen -e- 17u. Info 011/68 84 35, laarzen noodzakelijk.
Gent. Bustocht naar het Walembos -b- 8u. Gent Sint-Pieters -l- G.De Meulemeester -e- 19.30u.
Hageland-Zuiderkemp. Natuurgebied Averechten in Hallaar -b- 8.30 u. parking Averechten, Hallaar -l- S.Wuyts -e- 12 u.
Lier. Wandeling Zomerklokje en Steenbeemden -b- 13.45u. station Lier, 14u. Badhuis Emblem -l- C.Verhoeven -e- 17u. -m- laarzen.
Meetjesland. Bustocht naar het Walembos -b- 7u. Markt Eeklo -l- G.De Meulemeester -e- 17u. Info 091/77 71 40.
Merelbeke - Melle. Bustocht naar het Hageland -b- 8u. Gent-Sint-Pieters -l- G.De Meulemeester -e- 19.30u.

Midden-Kempen. Vlinderexcursie -b- 14u. Taverne De Witte Haas, brug Dessel-Witgoor -l- J.Sas -e- 17u.

Midden-Limburg. Vogelobservatie in Flevopolder -b- 6u. parking Fraters, Kleine Hemmenweg 4, Zonhoven -l- S.Bloemen -e- 18u.

Ninove. Ochtendvogelzangexcursie in het park van Gaasbeek -b- 5u. ingang park -l- H.De Kegel -e- 8u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 10u. Bredase Dijk -l- V.Wijnen -e- 12.30u.

Schelde - Leie. Morgenzang -b- 5u. Muziekbos Ronse, Boekzittingdreef te Louise-Marie -l- A.Wandels -e- 9u.

Schelde - Leie. Boswandeling -b- 14u. hoofdingang Neigembos, aan de kapel van Bevingen -l- E.Saveyn -e- 17u.

Schelde - Leie. Natuur- en boswandeling -b- 14.30u. Kerk Sint-Maria-Oudenhove -l- J.Vanheuverwijn -e- 17.30u.

Turnhout. Uitstap Frans Segersreservaat, het oude uitspreidingsveld van Turnhout: observatie van zangvogels -b- 14 u. Brug E-34, Gierlesteenweg, Turnhout (achter restaurant "de 4 jaargetijden") -l- P.Prinsen -e- 17 u.

Wulp. Wandeling Prinsenspark en 's Gravendel: Herkennen van bomen, vogels en planten, teloorgang van een weidevogelgebied. -b- 8 u. parking Provinciaal domein Prinsenspark, Retie -l- P.Van Gils -e- 12 u.

s'Heerenbosch. Pannekoekenslag ten voordele van het Vogelopvangcentrum -b- 14u. Handelsstraat 144 Malderen -l- M.Van de Voorde -e- 20u. Info 052/33 39 75.

6

Noord-Limburg. Bloemeneducatie -b- 14u. Wateringhuis -l- M.Geboers -e- 17u.

Noorderkemp. Avondwandeling in de Maatjes: Riet- en schermvogels in het moeras, cursus vogelzang, les 2. -b- 18.30 u. Nieuwmoer-Kerk, Kalmthout -l- J.Pinseel -e- 22 u.

9

Gent. Plantenwerkgroep inventarisatie kwartierhok D3 44 11 -b- 14u. kerk Gontrode -l- J.Van den Haute -e- 17u.

Kievit. Wandeling aan het Oostereinde te Beerse, Brug 4 met speciale aandacht voor de Nachtegaal -b- 19 u. Brug 4, Beerse (weg Beerse Oost-Merksplas) -l- L.Berckvens -e- 22.30 u.

Lier. Vogelobservatie Eifel -b- 6u. station Lier -l- R.Lenaerts -e- 17u. Info 03/480 25 32.

Nat. Werkgr. Botanie. Inventarisatie De Kevie -b- 9u. Tongeren station -l- L.Allemeersch -e- 17u.

Noorderkemp. Planteninventaris en planten leren kennen. -b- 8.45 u. Redemptorklooster, Essen -l- J.Pinseel -e- 12 u.

Zuid-Limburg. Planteninventarisatie Kevie -b- 9u. station Tongeren -l- J.Vandebroek -e- 17u.

10

Natuurkijkdag in samenwerking met de Bond van Grote en van Jonge Gezinnen

Aalter. Kraenepoel te Aalter -b- 14 u. Kraenepoel, Lotenhullestraat, baan Lotenhulle-Bellem -l- E.Vanaelst -e- 17 u. -m- telescoop.

Antwerpen-Centrum. Oude Landen Ekeren -b- 9u. Ekeren Kasteel van Veltwijk -l- M.De Boosere -e- 12u. -m- laarzen.

Antwerpen-Centrum. Zandvlietluis -b- 14u. brug Zandvlietluis -l- J.Van Ammel -e- 17u.

Antwerpen-Zuid. Fort 6 -b- 14u. cafetaria Fort 6, Wilsonweg Wilrijk -l- J.Anthoni -e- 16.30u.

Antwerpen-Zuid. Hobokense Polder -b- 14u. station Hoboken Polder -l- J.Anthoni -e- 16.30u.

Brechtse Heide. Trappistenabdij -b- 14u. parking Sint-Pauluskerk Westmalle -I- F.Peeters -e- 17u.

Brechtse Heide. Zoerselbos -b- 14u. Dorpsplein Zoersel -I- F.Peeters -e- 17u.

Brugge. Zwinbosjes -b- 14u. ingang Zwin -I- G.Orbie -e- 17u.

Denderland. Natuurkijkgdag. Info: N.De Meester 052/21 09 21

Denderland. Inventarisatie flora kwartierhok E3 26 43 -b- 8.30u. Parking Kerkhof Aalst, 8.50u. kerk Aspelare -I- P.Van den Bremt -e- 12u.

Geraardsbergen. De Rietbeemd -b- 8u. Sanatorium -I- G.Merlevede -e- 12u. Info 068/33 51 06.

Hageland-Zuiderkempem. De Demervallei -b- 8 u. Markt Zichem -I- R.De Fraine -e- 12 u.

Hageland-Zuiderkempem. Wielewaalreservaat de Asdonk. -b- 14 u. kerk Engsbergen -I- J.Van Damme -e- 17 u.

Klein-Brabant. Kleiputten van de Rupelstreek -b- 14u. Paardestal Boomsesteenweg Niel -I- M.Verlinden -e- 17u.

Klein-Brabant. Vroege ochtendzang -b- 6u. zuiveringsstation Vitsdam Bornem -I- H.D'Hertefelt -e- 10u.

Klein-Brabant. De Oude Schelde -b- 14u. kerk Branst -I- M.Van Linthout -e- 17u.

Land van Waas-Zuid. De Fondatie te Sinaai. -b- 8.30 u. Stadhuis Sint-Niklaas, 9 u. de Dries te Sinaai -I- E.De Meulenaer -e- 11.30 u.

Land van Waas Zuid. Etbos te Moerbeke -b- 14 u. Etboshoeve, Moerbeke -I- J.Francis -e- 16.30 u.

Land van Waas-Zuid. De Bunt aan de Durme te Hamme -b- 14 u. De Bunt, Hamme -I- P.Van de Putte -e- 16.30 u.

Land van Waas-Zuid. Reservaat Oude Durme te Waasmunster -b- 14 u. brug over de Durme te Waasmunster -I- D.Hylebos -e- 16.30 u.

Land van Waas-Zuid. Omgeving Moervaart te Sinaai -b- 14 u. Dries te Sinaai -I- F.Saman -e- 16.30 u.

Land van Waas-Zuid. Rupelmondse Kreek te Bazel -b- 16 u. einde Blauwe Gaanweg te Bazel -I- N.Daniels -e- 18.30 u.

Lier. Anderstadvijsers -b- 9u. Zimmertoren Lier -I- E.Lambrechts -e- 12u.

Lier. De Steenbeemden -b- 14u. kerk Emblem -I- M.Vermylen -e- 17u.

Maasland. Saenhoeve -b- 14u. Saenhoeve weg As-Lanklaar -I- M.Stevens -e- 17u.

Mandelstreek. Busuistap naar Bois de Devres -b- 7u. Polenplein Roeselare -I- P.Ingelaere -e- 19u. Info 051/20 45 61.

Mandelstreek. Mandelhoek -b- 9.30u. ingang reservaat Waterweg Ingelmunster -I- L.De Cooman -e- 12u.

Mechelen. Mechels Broek -b- 14u. Nieuwe Sluis, Nekkerspark Mechelen -I- Van Steenkiste -e- 17u.

Mechelen. Rozendaal -b- 14u. ingang domein -I- G.Deweerd -e- 17u.

Meetjesland. Het Leen -b- 9 u. parking Het Leen, Baan Eeklo-Gent, Eeklo -I- C. Bruggeman -e- 11.30 u.

Meetjesland. Het Zwin -b- 5u. Markt Eeklo, 5.45u. parking Het Zwin Knokke -I- E.Colpaert -e- 8.45u.

Meetjesland. Het Leen -b- 9u. parking Het Leen, Baan Eeklo-Gent -I- M.Boone -e- 11.30u.

Meetjesland. Het Leen -b- 14u. parking Het Leen -I- M.Boone -e- 16.45u. Info 091/77 71 40.

Meetjesland. Planten in het bos -b- 14u. Jeugdheem Kwade Bos Waarschoot -I- C.Bruggeman -e- 16.45u.

Meetjesland. Natuur in het bos -b- 14u. parking Het Leen -I- G.Schuurmans -e- 16.45u.

Midden-Kempem. Dauwtrip Gompelse Netevallei -b- 5.30u. kerk Mol-Gompel -I- J.Sas -e- 7.30u. -m- laarzen.

Midden-Kempem. De Graaf en de Wateringen -b- 9u. Brug 2, weg Retie-Postel -I- J.Sas -e- 12.30u.

Midden-Kempem. Reservaat De Maat -b- 14u. brug Sas 3, weg Mol-Postel -I- J.Sas -e- 17u.

Nete en Aa. Omgeving Zammelsbroek -b- 9 u. kerk Zammel -I- J.Van Reusel -e- 12 u.

Nete en Aa. Omgeving Kasteel Vorselaar -b- 9 u. kerk Vorselaar -I- N.Willaert -e- 12 u.

Nete en Aa. Natuurreservaat Neerhelst -b- 14 u. kerk Larum -I- P.Geyssels -e- 17 u.

Nete en Aa. Netevallei, Herentals -b- 14 u. Netebrug op de ring van Herentals -I- E.Vercammen -e- 17 u.

Netevallei. Wandeling met speciale aandacht voor broedvogels. -b- 9 u. Café Lodijk, Herentalsesteenweg 83, Heist-op-den-Berg -I- S.Wuyts -e- 11.30 u.

Netevallei. Langs de Nete -b- 6u. Lodijkbrug, Café Lodijk Herentalsesteenweg -I- S.Wuyts -e- 10.30u. Info 015/24 09 65.

Netevallei. Kruiskensberg te Bevel -b- 14u. kapel Kruiskensberg -I- C.Segaert -e- 16.30u.

Netevallei. Hof ter Laken Booischot -b- 14u. Pallieterhoeve, IJzerenweg Booischot -I- W.Wouters -e- 16.30u.

Ninove. Neigembos -b- 14.30u. Kapel van Bevingen -I- W.Mertens -e- 17u.

Noord-Limburg. Het Plat -b- 9.30u. Café De Trapkes -I- L.Plessers -e- 12.30u.

Noord-Limburg. De Rooie Pier -b- 9.30u. De Rooie Pier -I- G.Jannis -e- 12.30u.

Noord-Limburg. Dommelvallei -b- 9u. kerk Eksel -I- L.Jansen -e- 12.30u.

Noord-Limburg. De Begijnenvijver -b- 9.30u. Begijnenvijver te Helchteren -I- J.Winters -e- 12.30u.

Noord-Limburg. De Vallei van de Warnbeek -b- 9u. kapelleke op de Warande, Broekkant Achel -I- J.Korsten -e- 12.30u.

Noord-Limburg. De Wateringen -b- 9u. Wateringhuis Lommel Kolonie -I- M.Emmers -e- 12.30u.

Noord-Limburg. Het Plat -b- 14u. parking aan de schaapsstal, ingang reservaat, einde Palisstraat Overpelt Holven -I- A.Kenis -e- 17u.

Noord-Limburg. Dommelvallei -b- 14u. kerk Eksel -I- J.Verheyen -e- 17.30u.

Noord-Limburg. De Begijnenvijver -b- 14u. parking dancing De Ark -I- H.Poorters -e- 17.30u.

Noord-Limburg. Vallei van de Warnbeek -b- 14u. Kapelleke op de Warande -I- M.Declerck -e- 17.30u.

Noord-Limburg. Den Tip -b- 14u. parking kerkhof Kerkhoven -I- E.Wellens -e- 17.30u.

Noorderkempem. Cursus vogelzang, les 3. -b- 8 u. Kiekenhoeven, Moerkantse Baan, Essen -I- F.Van Meel -e- 12 u.

Oostende. Strandwandeling -b- 14u. Duin en Zee, Fortstraat Oostende -I- K.Van Cauwenberge -e- 16u.

Oostende. Maria-Hendrikapark -b- 14u. parkeerterrein J.Bauwensschool Mercatorlaan Oostende -I- M.Deprez -e- 16u.

Scheldeland. Wandeling in de Kalkense Meersen -b- 9 u. Aard-Schellebelle : parking op het Dorp te Schellebelle, met het veer naar de overkant Schelde -I- R.Clinckspoor -e- 17 u. Inl. R.Clinckspoor 091/69 94 13.

Scheldeland. Kalkense Meersen -b- 14u. Dorp Schellebelle -I- M.Brutsaert -e- 17u.

Scheldeland. Kalkense Meersen -b- 14u. Dorp Schellebelle -I- W.Dewinter -e- 17u.

Turnhout. Bossen van Boones Blijk: observatie van vogels -b- 14 u. Boones Blijk, Heizijde, Turnhout -I- P.Geerts -e- 17 u.

Turnhout. Het "Goorke", fauna en flora van een laagveenmoeras -b- 14 u. Kerk Onze Lieve Vrouw, Arendonk -I- V.Van Gorp -e- 17 u.

Voorkempem. Schildehof -b- 14u. hoofdingang park -I- H.Lembrechts -e- 17u.

Westkust. Duinenwandeling -b- 14u. kerkhof Geryllaan Oostduinkerke -I- M.Madou -e- 16.30u.

Zuid-Limburg. Park van de Oostelijke Jeker -b- 14u. station Tongeren -I- R.Nijssen -e- 18u. Info 011/41 45 38.

Zuid-Limburg. De Staatsbossen van Schoonbeek -b- 14u. kerkplein Beverst -I- J.Vandormael -e- 18u. Info 011/41 45 38.

Zuid-West-Brabant. Tumuliwandeling Braïne le Château en Wielewaalreservaat Maasdalbos -b- 9 u. Bosmuseum Hallerbos, Halle -I- V.Verdict -e- 17 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Vogels -b- 6u. Conservatoriumplein, 6.30u. afrit Waregem E17 -I- Y.Feryn -e- 9u.

Zwalmvallei. Vroege ochtendwandeling -b- 5u. kerk Oombergen -I- G.Eeckhout -e- 8.30u. Info 091/60 36 74.

Zwalmvallei. De Zwalmvallei -b- 14u. kerk Erwetegem -I- G.Eeckhout -e- 18u.

Zwalmvallei. De Zwalmvallei -b- 14u. kerk Sint-Maria-Oudenhove -I- R.Merchiers -e- 18u.

Zwalmvallei. De Zwalmvallei -b- 14u. kerk Sint-Cornelis-Horebeke -I- K.Van den Berge -e- 18u. Info 091/60 98 02.

Scheldeland. Plantendeterminatie -b- 19u. Aard-Schellebelle -l- W.Van Caeneghem -e- 21u.

13

Noord-Limburg. Bloemeneducatie -b- 14u. Wateringhuis Koloniestraat Lommel -l- M.Geboers -e- 17u.

15

Mandelstreke. Vogeldeterminatie -b- 19u. Polenplein Roeselare -l- P.Desmet -e- 22u. Info 051/22 58 52.

Wulp. Nachtegalentocht: zang, broedbiologie, biotoopkeuze en voeding -b- 19 u. bureaus wegenbouwfirmas Van Gorp, brug over Turnhoutse Vaart, baan Turnhout - Ravels -l- W.Dings -e- 22 u.

16

Mechelen. Houtsnipobservatie in het Meerdaalbos -b- 16u. NMBS Mechelen -l- Van den Bossche -e- 21u.

Schelde - Leie. Plantenstudie bruingebied Molenbeek -b- 14u. kerk Zulzeke -l- K.De Waele -e- 17u.

17

Antwerpen-Zuid. Autobustocht Reewijksche en Nieuwkoopse Plassen -b- 7.30 station Oude God Mortsel -l- L.Van Schoor -e- 19u. Info 03/353 09 77.

Brechtse Heide. Schulens Broek -b- 8.30u. Dienstencentrum Schoolstraat 44 Schilde, 9.30u. Gemeentepark Zichem kiosk -l- M.Wens -e- 16.30u. Info 03/312 45 80.

Denderland. Een dag aan onze Belgische Kust -b- 7u. Station Aalst, 9u. Albertmonument Nieuwpoort -l- R.Sienaert -e- 18u.

Geraardsbergen. Steengroeven van Lessen. -b- 14u. Café Astoria, Baan Geraardsbergen-Lessen -l- W.Boonen -e- 17.30 u. Info: 054/41 75 85.

Hageland-Zuiderkempem. Verkenning van Veerle-Heide -b- 8.30 u. Abdij Averbode -l- W.Mulders -e- 12 u.

Lier. Vroegmorgentocht -b- 4.45u. Station Lier -l- E.Voorspoels -e- 10u. Info 03/480 25 32.

Mandelstreke. Flora oude kleiputten -b- 14.30u. ingang Steenbakkerij, Moorselsesteenweg, Rumbeke -l- H.Tilleman -e- 17 u. Info: 051/20 44 93.

Mandelstreke. Vroegmorgenwandeling -b- 4.30 u. parking Kasteel van Wijnendale -l- P.Desmet -e- 8 u. Info: 051/20 44 93.

Midden-Limburg. Lentewandeling Platwijers -b- 9 u. Paalsteen op eind Paalsteenstraat, Hasselt -l- M.Lodewijckx -e- 12 u.

Netevallei. Vroegochtendfietsocht -b- 6 u. station Heist o/d Berg -l- S.Wuyts -e- 11 u. Info: 015/24 09 65.

Ninove. Op bezoek bij een imker -b- 14.30 u. Teerlingstraat 34, Denderhoutem -l- P.Coeckelberghs -e- 17 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie omgeving Pollismolen en vallei van de Ifterbeek -b- 8 u. Markplein, Eksel, 8.30 u. Pollismolen, Opitier -l- P.Hermans -e- 12.30 u.

Schelde - Leie. Natuurwandeling -b- 14 u. Kerk Munte -l- A.Wandels -e- 17 u. Info: 091/83 66 25.

s'Heerenbosch. Ochtendzang -b- 5 u. Ingang Lippelobos, Lippe-lostraat, Malderen -l- E.Daelemans -e- 8 u. Info 052/33 02 42.

Turnhout. Fietstocht naar het Zuiden van Turnhout -b- 14 u. Sporthal Stadspark -l- G.Luyts -e- 17 u.

20

Noorderkempem. Avondwandeling in de Maatjes: fauna en flora van de weilanden, cursus vogelzang les 4. -b- 18.30 u. Nieuwmoer kerk, Kalmthout -l- J.Pinseel -e- 22 u.

Noord-Limburg. Bloemeneducatie -b- 14 u. Wateringhuis, einde Koloniestraat -l- M.Geboers -e- 17 u.

Voorkempem. Hoe planten determineren? -b- 19 u. Heemhuis, Dieghemhof, A.Van de Sandelaan 4, Schilde -l- H.Lembrechts -e- 22 u. -m- loop.

22

Mandelstreke. Vegetatie langs landelijke wegen. -b- 19 u. Polenplein, Roeselare -l- M.Dumoulin -e- 21.30 u.

23

Gent. Plantenwerkgroep kwartierhok D2 38 43 -b- 14 u. Kruispunt, Steenweg Gent-Deinze en weg Deurle-Nazareth -l- J.Van den Haute -e- 17 u.

24

Aalter. Familiewandeling naar het Zwin met speciale aandacht voor de zang der vogels -b- 8 u. parking Het Zwin, Knokke -l- H.Van Hooreweghe -e- 11 u.

Antwerpen Zuid. De bloemdijken van Zuid-Beveland -b- eigen wagens 8 u. station Oude God, Mortsel -l- R.Vansevenant -e- 17 u.

Brugge. Namiddagtocht in de achterhaven te Brugge -b- 14 u. station Brugge -l- G.Orbie -e- 17.30 u.

Demer en Dijle. Vroegochtend in de putten van Fontein te Tremelo -b- 5 u. kerk Tremelo -l- K.Van Rompaey -e- 8 u.

Denderland. Ecologie van Trimpontbos tussen Brakel en Geraardsbergen -b- 14.30 u. kerk Everbeek-Boven -l- W.Boonen -e- 17.30 u.

Denderland. Werkgroep Botanie: inventarisatie kwartierhok E3 26 21, Heldergerm -b- 8.30 u. Stedelijk Kerkhof, L.De Béthunelaan, Aalst -l- P.Van den Brempt -e- 12 u.

Fruitstreek. Dauwtrip -b- 6 u. Voetbalplein Geluwe VV. -l- Y.Princen -e- 8.30 u.

Geraardsbergen. Vogelzang in Raspailbos -b- 5.30 u. Café Uitkijktoren Bosberg -l- L.Van der Trappen -e- 10 u.

Land van Waas-Zuid. Vroegochtendtocht in Heirnesse te Sinaai -b- 5.30 u. stadhuis Sint-Niklaas, 5.45 u. Dries te Sinaai -l- P.Van de Putte -e- 9 u.

Lier. Ronde Put, Postel -b- 13 u. station Lier, 14 u. Brug 2, weg Retie-Postel -l- Y.Peeters -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker.

Mandelstreke. Bezoek "De Mandelhoek" -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg Ingelmunster -l- M.Bossuyt -e- 12 u.

Mandelstreke. Flora op oude spoorwegbermen -b- 14.30 u. spoorwegberm Roeselare-leper -l- D.Verhack -e- 17 u.

Mechelen. Ringen van Torenvalken -b- 8.30 u. Station NMBS Mechelen, 9 u. reservaat Mechels Broek -l- W.Beullens -e- 12 u.

Meetjesland. Het groot Eiland te Hulst. -b- 8 u. Luntershoeke, Hulst -l- J.Lievens -e- 12.30 u.

Midden-Kempem. Dagwandeling in Hulsen. -b- 8 u. kerk Balen Hulsen, 13.30 u. Straalmolen -l- J.De Schepper -e- 17 u.

Ninove. Moerasexcursie naar Harchies. -b- fietsers 7 u., wagens 8 u., parking Shoe-Center Muys, Brakelsesteenweg, Outer -l- W.Mertens -e- 12 u. -m- verrekijker, telescoop.

Noorderkempem. Fauna en flora van de Grote Nete. -b- 7 u. kerk Centrum, Essen -l- E.Janssen -e- 17 u.

Noord-Limburg. De Wateringen en de Liskens -b- 8 u. Wateringhuis -l- V.Wijnen -e- 12 u.

Oostende. Fietseling van Grenzen en Geuzen (Heuvelland) -b- 7.30 u. parking J.Bauwensschool, Mercatorlaan, Oostende -l- R.Lagrou -e- 21 u.

Scheldeland. Bustocht naar de Lessevallei. 360 F pp op rek.001-1264471-55 afd.Scheldeland -b- 7.15 u. Markt Wetteren, 7.30 u. kerk Serskamp -l- W.Van Caeneghem -e- 17 u. -m- picknick.

Schelde - Leie. Natuurverkenning West-Vlaams Heuvelland. -b- 8 u. kerk Kruishoutem -l- L.Kinds -e- 18 u. Info: 091/83 71 39 -m- picknick.

Voorkempem. Uitstap met eigen wagens naar het Zwin. -b- 7.30 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 7.40 u. oprijt autostrade Wommelgem -l- J.Ferleu -e- 16 u.

Wulp. Plantentocht: planten van vochtige hooilanden en voedsel-arme waters, determinatie en gebruik van plantengids. -b- 9 u. parkeerstrook over Brug E34, Arendonk, Baan Arendonk-Retie (kant Retie), 9.15 u. E34-put, Retie -l- L.Adriaenssens -e- 12 u.

Zwalmvallei. Dagtocht naar de Ardennen. -b- 7 u. Markt Zottegem, eigen wagens -l- K.Van den Berghe -e- 18 u.

25

Mandelstreke. 4-daagse uitstap (25-28/5) naar de streek van de Argonne. -b- vooraf inschr. 051/20 44 89 prijs 7800 F pp. -l- P.Ingelare

27

Noord-Limburg. Bloemeneducatie -b- 14u. Wateringhuis einde Koloniestraat Lommel-Kolonie -l- M.Geboers -e- 17u.

28

Gent. Driedaagse naar Flevoland (28-31/5) -I- W.Sierens -e- Info: 091/30 96 51.

Meetjesland. Vroegmorgenwandeling aan de Noorddijk te Water-
vliet -b- 5u. Markt Eeklo, 5.30u. Noorddijk-Watervliet -I-
E.Colpaert -e- 8.30u.

Midden-Kempen. Natuurreis Texel. Prijs 6000 F. Snel inschrijven
bij J.Sas 014/31 26 57 -I- J.Sas

Schelde - Leie. Veluwezoom in Nederland olv Gidsen KNNV -I-
K.De Waele Info 091/86.45.60.

s'Heerenbosch. Natuurweekend (28-30/5) in de Westhoek -I-
P.Polfliet. Volgeboekt.

29

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 11u. Jeugdherberg St.-Vith
-I- A. Mertens -e- 17.30u.

30

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 9.30u. Jeugdherberg St.-
Vith -I- A. Mertens

31

Antwerpen-Centrum. Fietstocht Kempen -b- 10u. station Essen -
I- R. Huysmans -e- 17u. Info 03/324 88 05.

Brechtse Heide. Hooionkse Beemden in Zoersel Bos -b- 14u.
Boshuisje Zoersel -I- F. De Ruysser -e- 16.30u. Info 03/311 51 16

Denderland. Kalkstreek tussen Ardennen en Fagne en Famenne -
b- 8u. station Aalst, 9.30u. kerk Nismes -I- D.Stemgee -e- 17.30u.

Denderland. Dag van het park -b- 14.30u. ingang Stadspark Aalst
-I- P. Van den Bremt -e- 17u.

Geraardsbergen. Natuurreservaat in prive-tuinen -b- 9u. Markt
Geraardsbergen -I- Van der Stock -e- 12u.

Klein-Brabant. Boottocht op de Schelde -b- 9.30u. Bornem Bui-
tenland aanlegsteiger (Embarcadere) -I- L.Peeters -e- 17u. Info
03/889 22 25.

Lier. Familiewandeling Zoerselbos en Hooionkse Beemden -b-
13.30u. station Lier, 14u. Boshuisje Zoersel -I- Y.Peeters -e-
17.30u.

Midden-Limburg. Voorjaarswandeling in de Kolberg -b- 9u. Mas-
sinweg aan de kanaalbrug te Stokrooie -I- R.Jacobs -e- 12u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 9.30u. Jeugdherberg St.-
Vith -I- A. Mertens -e- 17.30u.

JUNI

2

Gent. Planteninventarisatie hok D3 31 22 Soenen Park -b- 18.30u.
parking GB, Sint-Denijs-Westrem -I- J. Van den Haute -e- 21u.
Info 091/86 12 30.

3

Noorderkempen. Avondwandeling in de Maatjes: zangvogels in het
Rietlandschap: cursus vogelzang, les 5. -b- 18.30 u. Nieuwmoer
kerk, Kalmthout -I- J.Pinseel -e- 22 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14u. Wateringhuis einde
Koloniestraat Lommel -I- M.Geboers -e- 17u.

5

Mandelstreek. Studie fauna en flora aan oude kanalen -b- 19u.
Polenplein Roeselare, 19.45u. Beernem kanaal Gent-Brugge, Mi-
seriebocht -I- L.Amery -e- 21.45u. Info 051/22 26 04.

Midden-Kempen. Avondwandeling in natuurdomein De Host -b-
19.30u. Cafe Cockpit Keiheuvel Balen, 19.45u. parking De Most -I-
M. Van Buggenhout -e- 22.30u.

Zuid-West-Brabant. Argonne-Weekend 5-8/6 -I- J.Boone
Zwalmlallei. Weekend (5-8/6) in de Eifel -I- Fr. De Wael Info
055/49 93 68.

6

Klein-Brabant. Natuurwandeling langs de Scheldeschorren -b- 10
u. Ommeganckstraat Mariekerke -I- A. Peeters -e- 12 u.

Klein-Brabant. Natuurexploratie langs de Scheldeschorren -b- 14
u. Ommeganckstraat Mariekerke -I- A. Peeters -e- 16 u.

Mandelstreek. Studie flora en fauna aan oude kanalen (vervolg) -
b- 19u. Polenplein Roeselare, 19.45u. Beernem kanaal Gent-
Brugge, miseriebocht -I- L.Amery -e- 21.45u.

Merelbeke - Melle. Driedaagse in de Argonne (6-8/6) -I- G. De
Meulemeester Info 091/30 46 46.

Netevallei. Vorsdonkbroek -b- 13.30u. station Heist-op-den-
Berg, 14u. kerk Betekom -I- D.Schoovaerts -e- 16.30u. Info
015/22 01 06.

Noorderkempen. Driedaagse naar de Gaume (Zuid-België): fauna
en flora van rotsen en krijtstreek (6-8/6) -I- J.Pinseel

7

Aalter. Familiewandeling in het Drongengoed: Planten langs de
Drongengoedweg -b- 9 u. hoeve Drongengoed, Drongengoedweg
9, Knesselare -I- E.Blondia -e- 11.30 u.

Demer en Dijle. Orchideeëntocht -b- 8u. Covee Kampenhout Sas,
10u. dorpsplein Roly -I- P.Hendrickx -e- 18u. Info 016/60 38 48.

Denderland. Osbroekwandeling -b- 10u. cafetaria Osbroekstadion
Aalst -I- B.Backaert -e- 12u.

Geraardsbergen. Steengroeven te Lessen -b- 14u. cafe Astoria
baan Geraardsbergen-Lessen -I- W.Boonen -e- 17.30u. Info
054/41 75 85.

Hageland-Zuiderkempen. Tweemaandelijkse Wielewaa wandeling
in de omgeving van de abdij van Averbode -b- 14 u. abdij Aver-
bode -I- P.Engelen -e- 17 u.

Klein-Brabant. Natuurexploratie langs de Scheldeschorren -b- 10
u. kerk Ommeganckstraat Mariekerke -I- A. Peeters -e- 12 u.

Klein-Brabant. Natuurexploratie langs de Scheldeschorren -b- 14
u. kerk Ommeganckstraat Mariekerke -I- A. Peeters -e- 16 u.

Land van Waas Zuid. Bustocht naar de Bosbeekvallei in Noord-
Limburg -b- 7.45 u. Stadhuis Sint-Niklaas -I- R.Cappaert -e-
16.30 u.

Midden-Kempen. De Donken te Meerhout -b- 14u. Markt Meer-
hout -I- W.Stevens -e- 17u.

Noord-Limburg. Vogel- en bloemeneducatie -b- 10u. Bredase
Dijk Lommel -I- V.Wijnen -e- 12.30u.

Schelde - Leie. Reservaat De Leyhoek te Astene, opsplitsing in 3
groepen -b- 14u., 14.05u., 14.10u. kasteel van Ooidonck te
Bachte-Maria-Lerne -I- K. De Waele -e- 17u. -m- laarzen.

Schelde - Leie. Omgeving Lochristi -b- 14.30u. kerk Lochristi -I-
J. Vanheuwel -e- 17.30u. Info 091/84 43 82.

Turnhout. Spoorwegvegetatie te Weelde Statie -b- 14u. oud sta-
tion Weelde, Stwg op Merksplas -I- G.Loos -e- 17u.

8

Antwerpen-Zuid. Domein Vordenstein te Schoten -b- 9 u. Station
Oude God, Mortsel, 9.30 u. ingang Vordenstein, Hortsebaan,
Schoten -I- L. Van Schoor -e- 12 u. Info: 03/353 09 77.

Antwerpen-Zuid. Domein "Botermelk", Schoten -b- 13.15 u. par-
king Brug Kempisch Kanaal, Botermelkklaan, Schoten -I- L. Van
Schoor -e- 17 u. Info 03/455 92 79.

Brechtse Heide. Studie plantengroei reservaat De Bonte Klepper te
Rijkevorsel -b- 8 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde,
8.30 u. ingang reservaat -I- R.Vergaelen -e- 12 u. Info 03/383 19
40.

Klein-Brabant. Natuurexploratie langs de Scheldeschorren -b- 10
u. kerk Ommeganckstraat Mariekerke -I- A. Peeters -e- 12 u.

Klein-Brabant. Natuurverkenning langs de Scheldebijken -b- 14
u. kerk Ommeganckstraat Mariekerke -I- A. Peeters -e- 16 u.

Midden-Kempen. Sint-Pietersberg (mergelgrotten) te Kanne -b-
8.30 u. Markt Balen, 9.30 u. ingang reservaat Sint-Pietersberg -I-
F.Vreysen -e- 16.30 u. Info: 014/31 26 57.

Noorderkempen. Namiddagwandeling in Domein "Grote Meer",
vijvers en bossen: Steertje Heide, Kalmthout -b- 13 u. Essen Hoek
kerk -I- A. De Dooy -e- 17.30 u.

Turnhout. Kalkflora in de Ardennen (busuitstap) -b- 6.40 u. ge-
meentehuis Oud-Turnhout, 6.50 u. Warande, Turnhout, 7 u. kerk
Beerse Centrum -I- L. Van Gompel -e- 20 u.

10

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Wateringen -b- 14 u. Wa-
teringhuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -I- M.Geboers -
e- 17 u.

Gent. Planteninventarisatie kwartierhok D3 32 22 -b- 18.30 u. parking overdekte groentenmarkt, einde Ottergemse Steenweg -l- J. Van den Haute -e- 21 u. Info: 091/86 12 30.

Westkust. De vogel en zijn nest in de pastorietuin en wandeling langs de Lo-vaart -b- 19 u. Pastorie te Lo -l- A. Demarey -e- 22 u.

12

Mandelstreke. Studie fauna en flora op oude spoorwegberm -b- 19 u. Polenplein, Roeselare, 19.30 u. Warandestraat, aan kerkhof te Torhout -l- L. Demarez -e- 22 u. Info: 051/77 85 93.

Turnhout. Nachtzwaluwentocht naar "Den Utrecht" -b- 19 u. bureaus van de wegenbouwfirmas Van Gorp Ravels (Brug over kanaal) -l- M. Swannet -e- 23 u.

13

Antwerpen-Zuid. Grassens determineren in Fort 7 -b- 9 u. ingang Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- H. De Ceulaer -e- 12.30 u. Info: 03/455 92 79.

Lier. Loonse en Drunense Duinen -b- 8 u. Station Lier, eigen wagens -l- T. Depauw -e- 17 u. Info: 03/455 70 16.

Voorkempen. Viezebeestjestocht -b- 14 u. Orangerie Schildehof, De Pont 45, Schilde -l- H. Lembrechts -e- 17 u. Info: 03/353 21 68.

14

Antwerpen-Centrum. Deelname congresuitstap te Lommel -b- 9.30 u. De Wateringen, Lommel-Kolonie -l- -e- Info: 03/271 09 10.

Lier. Deelname congres -l- M. Vermeylen Info: 03/481 94 79.

Noord-Limburg. Congreswandeling: natuurexploratie -b- 10 u. Wateringhuis, Oude Maai, 10.30 u. Vloeiwijden, einde Koloniestraat Lommel-Kolonie -l- M. Emmers -e- 12.30 u.

Noord-Limburg. Congresuitstap: natuurexploratie -b- 10 u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- H. Vaesen -e- 12.30 u.

Noord-Limburg. Congreswandeling in de Dommelvallei -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel -l- G. Jannis -e- 17.30 u. Info: 011/64 94 00.

Noord-Limburg. Congreswandeling: natuurexploratie -b- 14 u. Wateringhuis, 14.30 u. Veewey, Eksel -l- A. Geuens -e- 17 u.

Noord-Limburg. Congreswandeling: natuurexploratie -b- 14 u. MS-kliniek, 14.30 u. Plat en Hobos, Overpelt -l- L. Winters -e- 17 u.

Noord-Limburg. Congreswandeling -b- 20 u. aan het Wateringhuis, 20.30 u. Pijnven -l- A. Geuens -e- 23 u.

15

Scheldeland. Plantendeterminatie in de Kalkense Meersen -b- 19 u. Aard-Schellebelle -l- W. Van Caeneghem -e- 21 u.

16

Denderland. Werkgroep Botanie: inventarisatie kwartierhok E3 18 34 -b- 18.30 u. parking stedelijk kerkhof, Leo de Béthunelaan, Aalst, 18.45 u. kerk Denderleeuw -l- L. Annaert -e- 22 u.

17

Brechtse Heide. Hoe planten determineren? -b- 19 u. Heemhuis Dieghemhof, A. Van de Sandelaan 4, Schilde -l- H. Lembrechts -e- 22 u. Info: 03/353 21 68 -m- flora en loep.

Hageland-Zuiderkempen. Nachtzwaluwenobservatie -b- 21.15 u. kerk Engsbergen, 21.30 u. Houterenberg, Engsbergen -l- F. Mangelschots -e- 23 u. Info: 013/77 68 14.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- M. Geboers -e- 17 u.

19

Mandelstreke. Studiebezoek aan de kleiputten van Rumbeke -b- 19 u. Polenplein, Roeselare, 19.15 u. Steenbakkerij, Moorseelesteenweg, Rumbeke -l- H. Tilleman -e- 22 u. Info: 051/20 44 99.

Midden-Kempen. Nachtzwaluwentocht in het Pijnven te Eksel -b- 19.30 u. kerk Mol-Wezel, 20 u. parking Camping Lage Kempen, Pijnven, Eksel -l- B. Geuens -e- 22.30 u.

Denderland. Natuurbeheerswerken in de Wellemeersen -b- 9 u. Café De Kribbe aan kruispunt Steenweg op Ninove met Wellemeersenstraat te Welle -l- B. De Bruyn -e- 17 u.

Lier. Uilentoeltocht -b- 19.15 u. station Lier, 19.30 u. St. Pauwelskerk, Broechemse Steenweg, Nijlen -l- R. Lenaerts -e- 23 u. Info: 03/480 25 32.

Noorderkempen. Planteninventaris en planten leren kennen. -b- 8.45 u. Rauwmoer, Redemptoristenklooster -l- J. Pinseel -e- 12 u. **Schelde - Leie.** Plantenstudietoeltocht in de vallei van de Oude Mandelhoek -b- 14 u. kerk Gottem -l- K. De Waele -e- 17 u. Info: 091/86 45 60 -m- laarzen, flora en loep.

Zuid-West-Vlaanderen. Initiatie Vleermuizendetectie -b- 20 u. Ter Moude 57, Moen -l- J. Staelens -e- 24 u.

21

Antwerpen Zuid. Orchideeëntuin te Schin-Op-Geul -b- 8 u. eigen wagens, station Oude God, Mortsel -l- H. Waeterschoot -e- 18 u. Info: 03/455 92 79 -m- picknick, guldens.

Demer en Dijle. Determineren van het onderwaterleven in onze sloten en plassen -b- 14 u. brug Tildonk -l- J. De Meirsmen -e- 17 u. Info: 016/60 38 48.

Gent. Wandeling in de Scheldevallei te Zevegem -b- 8 u. kerk van Zevegem -l- H. Notebaert -e- 12 u. Info: 091/30 96 51.

Hageland-Zuiderkempen. Determineren van planten -b- 9 u. kerk Testelt -l- G. Nijs -e- 12 u.

Klein-Brabant. Planten- en mossendeterminatie in reservaat Fort 7, Wilrijk -b- 13.15 u. parking Staels-Borco, Rijksweg 62, Bornem, 13.30 u. parking Peleman, Rijksweg, Puurs, 13.30 -l- E. De Keersmaecker -e- 17 u. Info: 03/887 13 72.

Midden-Limburg. Vogels en bloemen in vijfvergebied -b- 9 u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -l- M. Lodewijckx -e- 12 u. -m- kijker, gids.

Netevallei. Boswandeling in de Averegeten te Hallaar: zomerbloeiërs -b- 14 u. Grote Parking, Boonmarkt, Hallaar -l- C. Segaert -e- 16.30 u. Info: 015/22 01 06.

Oostende. Dagexcursie naar het Hageland -b- 7 u. bus, parking J. Bauwensschool, Mercatorlaan, Oostende -l- F. Devos -e- 20.30 u. Info: 050/21 34 74.

Scheldeland. Vroegmorgenwandeling in de Bueren te Melle -b- 6 u. Station Kwatrecht -l- R. Clinckspoor -e- 9 u.

Schelde - Leie. Studiewandeling in de Vlaamse Ardennen -b- 9 u. kerk Kwaremont -l- N. De Smet -e- 12 u. Info: 055/38 96 72.

Turnhout. Reservaat De Halsche Beemden te Zondereigen -b- 8.30 u. Kerk Zondereigen (Merksplas) -l- M. Smets -e- 12 u. Info: 014/41 56 85.

Westkust. Observatie watervogels rond kleiputten -b- 13.15 u. Markt Veurne, 14.30 u. Steenbakkerij, Ploegsteert -l- plaatselijke gids -e- 16.30 u.

Zuid-Limburg. Fauna en flora in de Voerstreek -b- 14 u. Veltmanshuis, St-Martensvoeren -l- L. Smeets -e- 18 u. Info: 011/41 45 38.

22

Noord-Limburg. Avonduitstap: kalkminnende planteneducatie -b- 20 u. Wateringhuis, Oude Maai, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- A. Mertens -e- 23 u.

23

Gent. Plantenwerkgroep kwartierhok D3 33 22 Bosseveerhoeve te Heusden -b- 18.30 u. Kerk van Heusden -l- J. Van den Haute -e- 21 u. Info: 091/86 12 30

24

Noorderkempen. Avondwandeling in de bossen van Wuustwezel: observatie van de Nachtzwaluw en Boomvalk. -b- 19 u. kerk Wuustwezel -l- M. Schuurmans -e- 22.30 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- M. Geboers -e- 17 u.

Voorkempen. Plantentocht -b- 19 u. Orangerie Schildehof, De Pont 45, Schilde -l- H. Lembrechts -e- 22 u. Info: 03/353 21 68.

26

Aalter. Familiewandeling in het reservaat De Kanaalberm te Knesselare -b- 18.30 u. Hoekestraat brug, Knesselare -l- E. Vanacht -e- 20.30 u. Info: 091/74 59 86.

Netevallei. Biertent en spaghetti op braderij -b- Bergstraat, Heist

27

Antwerpen-Centrum. Met eigen wagens naar Hoge Mierde en De Utrecht en 's avonds luisteren naar de Nachtzwaluw -b- 14 u. en 19 u. kerk van Poppel -l- K. Labens -e- 18 u. en 23 u. -m- picknick, antimuggenmiddel.

Denderland. Natuurbeheerswerken in de Wellemersse te Welle -b- 9 u. Café De Kribbe aan kruispunt Steenweg op Ninove en Welmeersestraat te Welle -l- B. De Bruyn -e- 17 u.

Denderland. Natuurbeheerswerken in het Kravaalbos te Meldert -b- 9 u. en 14 u. Hof ter Putten, Putstraat, Meldert -l- F. Van den Bergh -e- 14 u. en 17 u. Info: 052/35 64 29.

Geraardsbergen. Streekwandeling te Nieuwenhove en aansluitend kerkuitbezoek -b- 19 u. kerk Nieuwenhove -l- D. De Cooman -e- 24 u.

Lier. Observatie Nachtzwaluw -b- 13.30u. Lier station, 14.30u. kerk Poppel Dorp -l- J. Kelchtermans -e- 23u. Info 03/480 25 32.

Netevallei. Biertent en spaghetti op de braderij (ook op 28/06)

Schelde - Leie. Avondstemmingtocht -b- 19.30u. Kerk Ellezelles -l- L. Kinds -e- 22.30u. Info 091/83 71 39.

28

Antwerpen-Zuid. Klein-Brabant in zomertooi -b- 8u. station Oude God Mortsel, 9u. Bornem Rijksweg parking Staels Borco -l- L. Van Schoor -e- 16u. Info 03/455 92 79.

Mandelstreek. Reservaat "De Mandelhoek" -b- 9.30u. ingang reservaat, Waterweg Ingelmunster -l- M. Debaes -e- 12u. Info 051/20 44 89.

Meetjesland. Tocht naar de Doornendijk te Assenede -b- 9u. Café Den Hoek op weg Assenede-Philippine, 9.45u. Assenede Doornendijk -l- J. Van Impe -e- 12u. Info 091/77 71 40.

Midden-Kempen. Fietstocht langs en door natuurgebieden in de grensstreek -b- 13.30u. brug Sas 3 De Maat weg Mol-Postel -l- S. Van Reet -e- 17.30u. Info 014/31 26 57.

Ninove. Bezoek Kalmthoutse Heide en Arboretum -b- 8u. BMW-garage Elisabethlaan Ninove, 10u. ingang reservaat Kalmthoutse Heide -l- H. De Kegel -e- 18u.

Noorderkempen. Bezoek aan plantentuin en omgeving van Meise (Brabant) -b- 8.30 u. kerk (Centrum), Essen -l- J. Pinseel -e- 17 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 8u. parking autokeuring -l- J. Kerkhofs -e- 12.30u.

Scheldeland. Dagtocht eigen wagens naar Noord-Brabant (NL), De Grote Peel en De Meinweg -b- 7.30u. Wetteren Markt, 9.30u. natuurreservaat Grote Peel -l- T. Blondeel -e- 17u. Info 091/69 94 13.

Schelde - Leie. Zwerftocht ten zuiden van Doornik -b- 8.30u. kerk Ruien -l- N. Verstraeten -e- 12u. Info 056/64 47 21.

Turnhout. Libellentocht Staatsbossen Ravels -b- 14u. Wegenbouw Van Gorp, brug kanaal Ravels -l- M. Van Mierlo -e- 17u.

30

Denderland. Planteninventarisatie Kravaalbos Meldert -b- 18.30u. Kerkhof De Bethunelaan Aalst, 19u. Hof ter Putten, Putstraat Meldert -l- L. Annaert -e- 22u.

JULI

2

Gent. Planteninventarisatie kwartierhok D3 34 34: de Buren Kwatrecht -b- 18.30u. station Kwatrecht -l- J. Van den Haute -e- 21u. Info 091/86 12 30.

4

Fruitstreek. Midzomernachtwandeling -b- 22u. stadhuis Markt Sint-Truiden -l- D. De Leersnijder -e- 24.30u. Info 016/56 84 35.

Klein-Brabant. Verkenning van het heidegebied te Poppel -b- 12.30 u. Staels-Borco, Rijksweg 62 Bornem, 12.45 u. Peleman Puurs -l- W. Van Spaendonk -e- 18 u.

Klein-Brabant. Nachtzwaluwentocht te Poppel -b- 19 u. kerk te Poppel -l- W. Van Spaendonk -e- 23.30 u.

Schelde - Leie. Plantenstudie van een oude Scheldearm -b- 14u. kerk Meilegem -l- K. De Waele -e- 17u.

5

Aalter. Familiewandeling in het Drongengoed: Planten op de heide-deterreintjes van het Militair Domein -b- 9 u. hoeve Drongengoed, Drongengoedweg 9, Knesselare -l- E. Blondia -e- 11.30 u.

Antwerpen-Centrum. Zomerwandeling omgeving Schietveld -b- 10u. kerk Wuustwezel -l- A. Lemouche -e- 17u.

Brechtse Heide. Natuurreservaat De Zegge (voormiddag) en bezoek heemtuin A. Cools -b- 8.30u. Dienstencentrum Schoolstraat 44 Schilde, 9.30u. ingang De Zegge, 14u. Houterveld 3, Geel -l- A. Ligtoet -e- 16.30u. Info 03/353 21 68.

Denderland. Osbroekwandeling -b- 10u. Cafetaria Osbroekstadion te Aalst -l- A. Geerts -e- 12u.

Meetjesland. Plantentocht omgeving Huysmanhoeve -b- 14u. Markt Eeklo -l- J. Van Wouterghem -e- 17u. Info 091/77 71 90.

Schelde - Leie. Vlinders, planten en reptielen op de oude spoorweg berm tussen Waregem en Zulte -b- 14u. oud Station te Sint-Elloois-Vijve -l- T. Demuytere -e- 17u. Info 091/84 43 82.

Turnhout. Frans Segersreservaat -b- 14u. brug E34 Steenweg op Gierle -l- P. Prinsen -e- 17u.

11

Klein-Brabant. Maaïen van het reservaat Orchis -b- 9 u. aan het reservaat, Boskant Bornem -l- K. Grolus -e- 12 u.

12

Mandelstreek. De Mandelhoek -b- 9.30u. ingang reservaat, Waterweg Ingelmunster -l- P. Desmet -e- 12u.

Zuid-West-Brabant. Bijtuintuin Schilde/Kalmthoutse Heide -b- 13.30 u. Possozplein, Halle -l- B. Gijssels -e- 18 u.

14

Denderland. Planteninventarisatie kwartierhok E3 16 21 Aaigem Heetsvelde -b- 18.30u. parking kerkhof, De Bethunelaan Aalst, 19u. kerk Aaigem -l- L. Annaert -e- 22u.

ZOEKERTJES

TE HUUR:

Vakantiehuis in Orchimont (Vresse-sur-Semois). Ideaal voor natuurliefhebbers: rustig gelegen, veel wandelmogelijkheden. Max. 8 personen.
Info: 03/384 15 81.

TE KOOP:

Tijdschriften - boeken. Gedetailleerde lijst: stuur een gefrankeerde briefomslag aan:
L. Deviaene, Tweebundens 7, 3010 Kessel-Lo.

TE KOOP:

Zoom-oculair 20-60x, voor alle KOWA TSN-types.
Vraagprijs 6.500 F.
M. D'Haenens, Hofstraat 69, B-9000 Gent,
tel. 091/23 23 19 na 19 uur

Van Aalscholver tot Zeis

SCHENKING

Dhr. Roger Neckebroeck, Pollarebaan 156, 9401 Ninove-Pollare schonk op 27 januari 1992 aan De Wielewaal vzw een stuk grond, gelegen in een natuurgebied volgens het gewestplan.

De kadastrale gegevens zijn 02-02-2; gemeente 41003 Ninove 9e afdeling Appelsterre-Eichem, sectie B nrs 1258- a- 2 en 1258- a- 2b, groot 55a 75ca (vanaf de 50m-grens = bouwgrens) en nrs 1263- 2, 1265- a- 2 en 1266a, samen 78a 76ca groot. Het algemeen totaal is 1ha 24a 51ca. De authentieke akte werd opgesteld bij notaris Van Elslande te Alsemberg.

De Raad van Beheer dankt de heer Neckebroeck voor zijn vriendelijk gebaar.

VERDERE UITBREIDINGEN

...in de Halsche Beemden...

Op vrijdag, 6 maart 1992, tekende De Wielewaal bij notaris Y. Lesseliers te Balen de akte tot aankoop van twee nieuwe natuurgebieden.

- Een perceel weiland te Minderhout, ter plaatse genaamd "Halsche Beemden", gekadastraerd sectie D, deel van nummer 346/b, groot 80a 55ca.

Het perceel werd grotendeels betaald met de gift van Rotary Hoogstraten aan de afdeling.

...in de Laarbeemden

- Een perceel hooiland te Heist-op-den-Berg, ter plaatse "Laarbeemden", gekadastraerd sectie B, nummer 797/a, groot 50a 85ca.

Afdeling Netevallei kon dit perceel verwerven, dank zij een gift van Agfa-Gevaert.

... afdeling Noord-Limburg

Op donderdag, 30 januari kocht De Wielewaal op het kantoor van notaris G. Bourgeois-Hendrix een perceel bos, wei- en hooiland en sloot, gelegen ter plaatse "Schans Beemden", in de Dommelvallei, gekadastraerd sectie C nummers 262/S/3, 292/A, 292/C, 292/D, 292/E, 292/F, 293/C, 293/D en 293/E groot in totaal 1ha 46a 53ca.

...door afdeling Schelde-Leie en Geraardsbergen in het Trimpontbos

Op vrijdag, 21 februari kocht De Wielewaal op de studie van notaris L. van Laer te Herne 2 natuurgebieden bij.

- Twee percelen bos, gelegen ter plaatse "De Trimpont", gekadastraerd wijk B nummers 181 en 182 voor een oppervlakte van 36a 20ca en nummers 171/A en 171/B voor een oppervlakte van 56a 70ca.
- Een perceel bos, gelegen ter plaatse "Niveloz", gekadastraerd wijk B, nummer 316 voor een oppervlakte van 3a 60ca.

H. Franckx

VRIJ RESERVAAT TE SINT-NIKLAAS

Op woensdag, 26 februari j.l. tekende De Wielewaal en de stad Sint-Niklaas een beheersovereenkomst voor een natuurgebied, gelegen aan de Moervaart te Sinaai. De percelen zijn kadastraal bekend sectie C, nrs. 128a, 129a en 130a, met een totale oppervlakte van 4080 m².

Het beheer wordt toegestaan voor een termijn van 10 jaar. Conservator is Francis Johan, Hofstraat 9 te 9160 Eksaarde.

De raad van beheer wenst afdeling Land van Waas-Zuid geluk met deze realisatie en dankt het bestuur en vooral voorzitter Kereman oprecht voor hun inzet voor de natuur.

H. Franckx

EERSTE AANKOPEN DOOR AFDELING MERELBEKE-MELLE

Zoals een trotse vader zijn eerstgeborene aankondigt, is Wielewaalafdeling Merelbeke-Melle verheugd met de eerste aankoop op 22 februari j.l. van een heus natuurreservaat in de Scheldevallei in Melsen. Het betreft twee aaneenpalende percelen weiland van samen 57a 90ca langs de Schelde.

Aangezien dergelijke aankopen véél geld kosten én met het vooruitzicht om aanvullende percelen moerasgrond aan te kopen, zijn wij genoodzaakt een oproep te richten aan alle leden en sympathisanten om royaal giften te storten op ons rekening 442-1014181-76 p/a Fr. De Sutter, Poelstraat 159, 9820 Merelbeke met vermelding Natuurfonds Merelbeke-Melle. Giften van 1000 F en meer geven recht op een fiscaal attest.

In navolging van andere afdelingen en in de geest van het Natuurbehoudprogramma van De Wielewaal vzw wil onze afdeling zich ook meer en meer inzetten tot het aankopen van waardevolle stukjes natuur, omdat dit de enige manier is om Natuur te Behouden.

Afdeling Schelde-Leie zal afdeling Merelbeke helpen met voorschieten van de betaling.

Nabij het "Erik De Hoogreservaat" Foto : J. Vanheeuverswyn

Het nieuwe natuurgebied kreeg de naam van "Erik De Hoog-reservaat". Dit erelid van De Wielewaal woonde vroeger in de Scheldevallei. Het reservaat kreeg zijn naam om de dankbaarheid van De Wielewaal te betuigen. Erik De Hoog is namelijk de maker van de Vogelzangplaten en -cassetten van afdeling Schelde-Leie. Dank zij de opbrengst van deze platen en cassetten kon De Wielewaal vele hectaren natuurgebied verwerven.

ROTARY-TURNHOUT SCHENKT ZWARE BOSMAAIER

Op dinsdag 3 maart l.l. schonk Rotary-Turnhout een bosmaaier aan de Turnhoutse Wielewaalafdelingen. Deze werd plechtig overhandigd tijdens de maandelijkse Rotary-vergadering in Turnhout. Daar kregen we ook de gelegenheid om wat meer uitleg te verschaffen over de reservatenwerving en het reservaatbeheer. Rotary-Turnhout bood aandachtig gehoor.

De relatie tussen Rotary en Wielewaal is trouwens steeds erg hartelijk geweest. Wij danken dan ook het bestuur van Rotary-Turnhout en meer in het bijzonder onze leden in dit bestuur Dr. P. Caron en J.M. Boone alsook Dr. Berben voor hun bemiddeling.

De "zware" bosmaaier werd intussen in het materiaal-depot afgeleverd. Het is een Stihl FS 420 en het sterkste type van dit uitstekende merk. Het is dan ook duidelijk dat dit nieuwe toestel heel wat nieuwe mogelijkheden biedt inzake beheerswerken. Met name in het Frans Segersreservaat zullen de wandelwegen nu goed begaanbaar kunnen gehouden worden.

L. Van Gompel

DE KEVIE - GROOT MEERS

Centraal in de alluviale vlakte van het brede Jekerdal ten Oosten van Tongeren bevindt zich het Wielewaal-natuurreservaat De Kevie - Groot Meers. De 'Kevie' (latijn: cavea = kelder) vormt samen met de rietmoerassen van het 'Groot Meers' (meers = moeras) en het 'Hardel' (del = laagte) drie venige depressies in het 'Park van de Oostelijke Jeker' (Fig. 1). Dit park is 160 ha groot en behoort ondermeer omwille van zijn gunstige ligging tot de meest waardevolle landschappen van Zuid-Limburg. Omwille van het voorkomen van vruchtbare leemgrond staat de natuur in dit deel van Limburg reeds van oudsher onder druk van de landbouw. Het echt natuurlijke landschap is er zeer schaars geworden en teruggedrongen naar de beekdalen, hellingbosjes, holle wegen en andere kleine landschapselementen. In dit rijke landbouwgebied is het behoud van dergelijke kleine elementen dan ook van essentieel belang als schakel tussen de schaarse grote entiteiten, zoals het 'Park van de Oostelijke Jeker'.

Het landschap in het gebied wordt bepaald door drassige terreinen met rietkragen, natte ruigten, moerassen, struwelen, beemdweiden, houtkanten, populierenaanplantingen en dichte hagen. Meer dan 300 hogere plantensoorten komen er voor; Grote ratelaar en enkele orchideeënsoorten zijn zeker het vermelden waard. De laatste decennia is er op heel wat plaatsen in het gebied, vooral wegens het wegvallen van het oorspronkelijke beheer, een progressieve verruiging opgetreden. Ook het massaal aanplanten van Canadepopulieren en de aan deze teelt gekoppelde verlaging

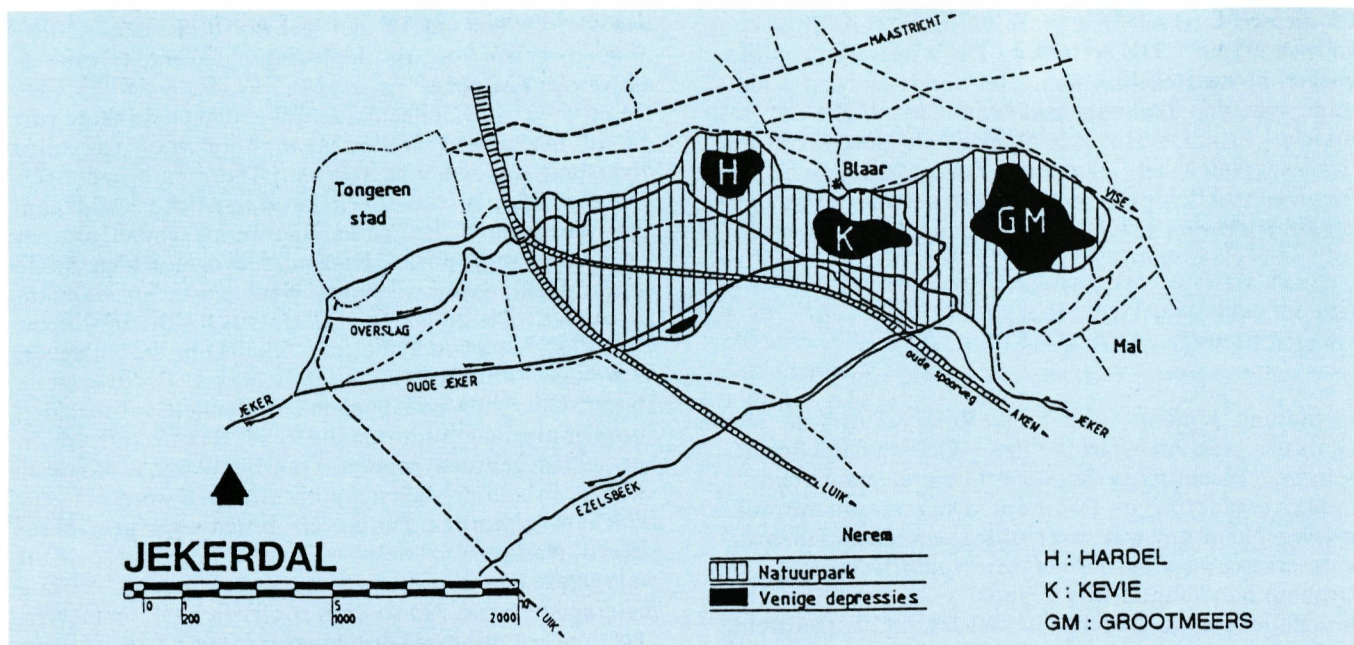
van de waterstand in het gebied heeft een nefaste invloed gehad op de biologische kwaliteit van de aanwezige ecotopen.

De grote verscheidenheid aan elementen en de grote rust die in het gebied heerst, staan borg voor een hoge diversiteit van de fauna. Het aantal soorten broedvogels bedraagt 74, waarvan er vele karakteristiek en zeldzaam zijn: Wespendif, Bruine en Blauwe kiekendief, Boomvalk, Watersnip, Bosuil, Ransuil, IJsvogel, Kleine bonte specht, Grote gele kwikstaart, Nachtegaal, Sprinkhaanrietzanger, Kleine karekiet, Spotvogel, Braamsluiper, Grasmus, Vuurgoudhaantje, Glanskop, Boomklever, Wielewaal, Europese kanarie, Geelgors, Grauwe gors, Putter, Goudvink en Appelvink zijn enkele voorbeelden van niet alledaagse soorten die in het recente verleden in het gebied gebroed hebben. Ook de Waterral komt er voor en broedt er waarschijnlijk. In 1976 werd het zeer zeldzaam geworden Paapje als broedvogel geïnventariseerd. Nadien werd deze soort enkel nog op doortocht waargenomen. Naast de rijke avifauna zijn er nog meldingen van tal van soorten zoogdieren (Boommarter, Das, Vos), amfibieën (Bruine en Groene kikker, Alpenwatersalamander en Kleine salamander) en meerdere vis- en libellensoorten.

Bescherming

Het 'Park van de Oostelijke Jeker' werd bij Ministerieel Besluit van 2 september 1985 gerangschikt als landschap. Dit betekent ondermeer dat allerlei ingrepen en werkzaamheden in het gebied aan een aantal restricties onderworpen zijn. Het gaat hierbij onder andere om beperkingen betreffende het oprichten en wijzigen van gebouwen, een verbod op de aanleg van stortplaatsen en

campings en activiteiten die een verlaging van het waterpeil voor gevolg zouden kunnen hebben. Ook beschermingsmaatregelen m.b.t. de plaatselijke aanwezige fauna en flora zijn in dit klasseringsbesluit opgenomen; zo mogen bijvoorbeeld rietkragen niet gemaaid of afgebrand worden tussen 1 februari en 1 augustus. Het uitzetten van Fazanten en het aanplanten van niet inheemse boomsoorten als Amerikaanse eik, Canadapopulieren en allerlei coniferen is niet langer toegelaten.

In 1987 droeg de stad Tongeren, onder impuls van de toenmalige schepen van leefmilieu, de heer Robert Christiaens, één van de stichtende leden van de Wielewaalafdeling Zuid-Limburg, een tiental hectaren, gelegen in de 'Kevie' en het 'Groot Meers' aan de Wielewaal over in erfpacht.

Tijdens het afgelopen jaar kon onze afdeling voldoende geld samenbrengen voor de eerste aankopen in het gebied. In totaal werden er iets meer dan 7 hectaren aangekocht. Daarbij zal het zeker niet blijven. Voor het lopende jaar plannen we de oppervlakte in eigendom op zijn minst te verdubbelen. De vlotte samenwerking en steun van het Tongerse stadsbestuur, op dit ogenblik in de personen van burgemeester de Schaetzen en schepen Roosen, is een belangrijke stimulans om door te zetten bij het verder uitbouwen van het natuureservaat.

Beheer

Een van de prioritaire maatregelen is zeker het herstellen van het oorspronkelijke beheer. Zo is jaarlijks maaien van een deel van de graslanden, met daaraan gekoppeld afvoeren van het maaisel, noodzakelijk. Het terug verhogen van de waterstand, wat reeds een drietal jaren geleden gebeurde, zal op termijn zeker positieve gevolgen hebben, niet alleen voor de flora, maar ook voor de fauna. De verhoging van de waterstand laat tevens toe dat de toegankelijkheid van bepaalde zeer interessante en kwetsbare zones voor het grote publiek op een onopvallende maar zeer efficiënte wijze kan beperkt worden. Ook werden reeds meerdere hectaren kaprijpe Canadapopulieren geveld. Hier en daar zullen nu houtkanten, bestaande uit streekeigen soorten, aan geplant worden.

Het voeren van een goed beheersbeleid wordt in

belangrijke mate vergemakkelijkt indien men een grote aaneengesloten oppervlakte in beheer/eigendom kan hebben. Vooral voor maatregelen m.b.t. de waterstand is dit van groot belang. Bij het verwerven van eigendommen wordt dan ook zo veel mogelijk systematisch te werk gegaan.

Steun

Beheren en aankopen van reservaten kost geld, veel geld. De gewaardeerde tussenkomsten van de Koning Boudewijnstichting, het WWF, de provincie Limburg en de Vlaamse Gemeenschap zijn hierbij onontbeerlijk. Dit betekent echter ook dat wij als plaatselijke Wielewaalafdeling, naast al deze steun, jaarlijks een belangrijk bedrag zelf moeten zien samen te brengen. Hiertoe worden allerlei acties ondernomen. Langs deze weg willen wij nogmaals beroep doen op iedereen die de natuur een warm hart toedraagt. Uw geld wordt zeker tot de laatste frank zinvol besteed. Draag uw steuntje bij aan het veilig stellen van stukken waardevolle natuur. Zo kunnen ook de volgende generaties er nog van genieten. Bedenk dat voor schenkingen vanaf 1000 F een fiscaal attest afgeleverd wordt. Reservatenfonds Wielewaal Zuid-Limburg: 035-1551799-34.

J. Vangronsveld

DE EERSTE STAP NAAR EEN NIEUW RESERVAAT: "DE RUISERE" IN DE RAND VAN HET BOS T'ENAME

Het Bos t'Ename, 62 ha groot, vormt met zijn onmiddellijke omgeving een ca. 185 ha groot gerangschikt landschap en een natuurkerngebied in het ontwerp van Groene Hoofdstructuur voor Vlaanderen. Aan zijn Scheldevalleizijde wordt het gebied omsloten door de dichte bebouwing van Ename en Nederename, maar boven de helling van de valleiwand gaat het over in de losse Materse en Volkegemse rijgehuchten Spendelos, Blote, Natendries en Wolvenberg en het daar achter liggend oud koutergebied. Het is het prototype van een al heel lang op zichzelf liggend snippertje boslandschap, dat erg intensief — maar ten goede — door de inwoners van de omliggende dorpen en buurtschappen is gebruikt. Vanuit deze vaststelling wordt het gebied vanaf de lente 1984 in samenspraak met de twee belangrijkste privé-eigenaars, de heren Daniël en Philippe Gevaert, door het Bestuur Monumenten en Landschappen en het Instituut voor Natuurbehoud als proefgebied aangewend in een ver doorgedreven historisch-ecologisch onderzoek rond bossen en vagen ("woeste gronden") in Vlaanderen. Dit loopt nu stilaan naar zijn einde; de resultaten ervan worden volgend jaar in boekvorm gepresenteerd. Hierop vooruitlopend kan nu reeds worden gezegd dat de wenselijkheid om aan landschapsherstel te doen in de begraasde randzone van het bos een belangrijke conclusie is naar het beheer toe. Vroeger sloten er grote oppervlaktes vaag ("dries" of "broek": extensief grasland-met-struiken) en halfintensief grasland via een brede overgangszone bij het bos aan. Het ligt nu nog steeds voor een groot deel van zijn perimeter ingebed in grasland, maar dit wordt steeds sterker bemest en begraasd en de grens grasland-bos is vlijmscherp geworden. Hierdoor verdwijnt niet alleen soortenrijk grasland, maar ook het specifieke overgangsmilieu bij de bosrand, met o.a. eigen plantesoorten, vogels en insecten (veel vlinders!).

Vanaf 1986 werd een vroeger erg rijk (voor de kenners mesofiel) hooiland in de bosrand te Volkegem door de Vlaamse Gemeenschap in experimenteel beheer genomen. Het gaat om een 54a 80ca groot perceel waarop een achttal jaar voordien het landbouwgebruik was gestopt en dat volledig was verbraamd. Het ligt op de zuidelijk geëxposeerde wand van een zijvalleitje van de Riedekensbeek, dat van oudsher (we vinden het reeds in 1428 als zodanig terug) de Ruisere wordt genoemd. De resultaten van het maai-beheer zijn nu, zes jaar later, erg positief. Er heeft zich een prachtige overgangszone ontwikkeld tussen bos enerzijds en droog (zelfs warmteminnend) grasland en natter grasland anderzijds. De mantel bestaat vooral uit braam-, sleedoorn-, rode kornoelje- en olmenstruweel, maar ook Spaanse aak is bijvoorbeeld aanwezig. In de zoom en aansluitend grasland vinden we erg interessant soorten als Agri-monie, Ruig hertshooi, Zeegroene zegge, Addertong, massa's Echt duizendguldenkruid. Typerende planten voor de aansluitende bospercelen zelf zijn Bosbingelkruid, Kleine maagdenpalm, Zwarte rapunzel, Bosorchis, Grote keverorchis, Spekwortel en Kardinaalsmuts. De rest van het valleitje bevat potentieel erg goede natte (in kwelzones) en droge graslandpercelen, met o.a. Borstelbies op tredplaatsen op de helling. Het wordt afgesloten en doorsneden door houtkanten met o.a. Eenbloemig parelgras en knotbomenrijen van wilg en Es, waartussen zich plaatselijk mooie hondsroosstruwelen bevinden.

Landschappelijk vormt het een prachtig geheel. Het is duidelijk dat hier via aankoop of huur van aan de Gevaert-kern grenzende randpercelen mogelijkheden aanwezig zijn voor een eigen Wielewaalreservaat.

In het licht hiervan werd een 92a 60ca groot grasland aangekocht, aansluitend bij het door de Vlaamse Gemeenschap experimenteel beheerd perceel en bij het Wallebos. Tot 1982 betrof het een natte hooiweide, met veel Echte koekoeksbloem en vermoedelijk ook Dotterbloem, waarop het zijbeekje uitmondde in de Riedekensbeek. Door de Oudenaardse Landbouwschool werd het echter gedraineerd, zodat de huidige botanische waarde ervan gering is. Met het oog op verdere reservatuitsuitbouw is het echter van groot strategisch belang. Het bezit bovendien een hoge potentialiteit, die via het ongedaan maken van de drainage, het terug bovengronds brengen van het zijbeekje, extensief begrazen of maaien en het "uitlokken" van een mantel- en zoomsituatie bij de bosrand werkelijkheid kan worden.

Het legt de ruimtelijke link met een 30a 80ca groot randbosje in de vallei van de daar nog sterk meanderende Riedekensbeek, dat eveneens werd aangekocht. Het gaat om een relatief jong, tamelijk nat, verwaarloosd middelhoutbosje, aangeplant rond 1920. Het hakhout bestaat voornamelijk uit Zwarte en Witte els, Es en Gelderse roos. Als gevolg van de voorjaarsstormen van vorig jaar resten in de boomlaag enkel nog een paar Canadapopulieren en Grauwe abelen. De kolonisatie van bossoorten uit het belendende Wallebos (de Gevaert-kern), met o.a. Bosanemoon en Slanke sleutelbloem, is reeds ver gevorderd, maar nog niet ten einde. Aan de beekzijde, op een licht verheven oeverwal, vinden we o.a. Donkere ooievaarsbek en Sneeuwkllokje. Op dit perceel kan een begin worden gemaakt met de verwezenlijking van een andere fundamentele conclusie uit het onderzoek: herstel van het traditioneel middelhoutbosbeheer, met o.a. het aanvullen en periodiek kappen van de struiklaag, hier reeds sinds de middeleeuwen om de 9 jaar. Dit beheer is van primordiaal belang voor ondermeer het behoud van het bloemrijk aspect van dergelijke bostypes.

Er wordt een eigen beheerswerkgroep "Bos t'Ename" gevormd, die niet alleen binnen het eigen reservaat, maar ook in de rest van het gebied actief kan zijn en bv. kan instaan voor geleide wandelingen. Vanuit de wetenschap dat de betrokkenheid groeit naarmate een gebied dichter bij het eigen bed ligt, wordt hierbij vooral (maar niet uitsluitend!) beroep gedaan op mensen uit Ename, Nederename, Mater en Volkegem. Wie interesse heeft en nog niet is gecontacteerd, kan ondergetekende een seintje geven.

Giften voor het project "De Ruisere" kunnen overgemaakt worden op rek. 891-2540218-19 van het Natuurfonds Vlaamse Ardennen met vermelding project nr. 10.

*G. Tack, Spendelos 18, 9700 Oudenaarde (Mater)
tel. 055/49 84 70*

WIELEWAAL WAREGEM... DE KINDERSCHOENEN ONTGROEID!

In 1991 vierde Wielewaal Waregem haar eerste lustrum. Deze gelegenheid kon niet onopgemerkt voorbij gaan. Het bestuur pakte dan ook uit met enkele opzienbarende

initiatieven; althans voor de eigen regio. Naast het opstarten van een plaatselijk reservatenfonds kwam er ook de uitgave van een educatieve fietsbrochure omtrent natuur en milieu in eigen streek.

HET RESERVATENFONDS VOOR DE VLASSTREEK

Doel is het aanleggen van een financiële reserve voor het beheren, het huren of het aankopen van waardevolle natuurgebiedjes in en om Waregem. Zuid-West-Vlaanderen wordt immers niet direct gekenmerkt door een natuurlijk landschap. "Behouden wat nog rest!" luidt dan ook het motto... Een verlaten zavelput, een oude spoorwegberm, een nog drassig meersengebied, een bijzondere houtkant, een 'rijke' veedrinkpoel of een fraai broekbosje: het moet allemaal mogelijk zijn om via dit fonds natuurbehoud en -ontwikkeling er effectief een kans te geven.

Een kennismaking met de eerste projecten toont aan dat dit geen holle woorden zijn...

'De Vlinderweide'

Het is reeds lang bekend dat de vlinderfauna achteruit gaat. Dankzij veel onderzoekswerk is nu meer inzicht verkregen in de eisen van de vlinders aan hun omgeving. De voornaamste oorzaak van hun achteruitgang is het verlies aan biotopen, in aantal en kwaliteit, die van belang zijn voor de verschillende soorten. Veel waardevolle terreinen zijn verdwenen als gevolg van verstedelijking, industrialisatie, verkeer en intensivering van land- en tuinbouw. Vlinderterreinen verdienen dan ook de nodige bescherming.

Wielewaal Waregem en JNM Leievallei hebben zodoende de 'Vlinderweide' in beheer genomen. Die is gelegen achter de kliniek O-L-V. van Lourdes en in het natuurlijk kader van de oude spoorwegberm en de Meimeersen. Het beheer van het graslandje (0,25 ha) op het domein van de kliniek werd door de Zusters van het Gelove reeds in '91 aan beide verenigingen toevertrouwd. In de zomer zullen maaien en afvoeren van het hooisel de voornaamste beheersactiviteiten vormen. Hierbij zal steeds 10 à 20 % ongemaaid blijven. Op deze stroken blijven nectarplanten voor de vlinders aanwezig en hebben eitjes, rupsen en poppen een grotere overlevingskans. Het maaien is een noodzaak wil men een nog schraler terrein bekomen waarop veel bloemrijke kruiden hun groeiplaats vinden. Veel voorkomende vlinder in zo'n biotoop zijn o.a. allerlei blauwtjes, Oranjetipje, witjes, dikkopjes, vuurvlindertjes en zand-oogjes.

Verder werd reeds een houtwal aangeplant als bufferstrook voor het graslandje. Ook wordt een pad voorzien met infopaneel waardoor een verdere wandeling mogelijk wordt langsheen de oude spoorwegberm.

Deze in onbruik geraakte spoorlijn Waregem-Ingelmunster is op het grensgebied met Zulte geëvolueerd tot een mooi en waardevol natuurgebied. De anderhalve kilometerlange bedding situeert zich in een vroeger overstromingsgebied van de Gaverbeek (Mei- en Gaverbeekse Meersen) waarin voornamelijk wei- en hooiland het karakteristieke van het landschap bepalen. Bovendien bevinden er zich nog tal van waardevolle land-

Natuurbeheer door JNM-Leievallei op de Vlinderweide

Foto: W. Packet

schapselementen zoals sloten, poelen en vooral veel knotwilgen. Omtrent de spoorwegberm is bij de gemeente Waregem reeds jarenlang (!?) een aankoopprocedure lopende. De lokale natuur- en milieubeweging dringt aan om er een passief-recreatief en educatief natuurgebied uit te bouwen. Jarenlange inventarisatie en observatie tonen immers aan dat de spoorwegberm een ecologisch pareltje vormt in onze toch wel 'arme' regio. Meer dan honderd trek- en broedvogelsoorten werden er reeds waargenomen. Zo zijn o.m. Sperwer en Houtsnip typische wintergasten. Als broedvogels vormen Grote bonte specht, Torenvalk en Grasmus dan weer karakteristieke voorbeelden. Tevens werden reeds 323 plantensoorten genoteerd met o.a. Sint-Janskruid, Hazepootje en Kleine klapproos. Dankzij de bermstructuur heeft de Levendbarende hagedis er een stabiele populatie weten uit te bouwen. Verder vindt men er nog 4 amfibieën- en enige roofdiersoorten.

In de Meimeersen zijn onderhandelingen van start gegaan om beheersovereenkomsten met privé-eigenaars te bekomen. Dit schept allicht mogelijkheden om in de nabije toekomst enerzijds 'pinksterbloemweiden' te realiseren alsook oude Gaverbeekarmen te laten ontwikkelen tot bijzonder rijke landschapselementen.

'Het spoorwegtalud'

In het verlengde van het hierboven beschreven gebied heeft Wielewaal Waregem een huurcontract afgesloten met de NMBS. Deze overeenkomst houdt het beheer in van een 1400 meter lange strook langsheen de actieve spoorlijn Gent-Kortrijk. Deze zone 'blinkt' niet uit van de zeldzaamheden maar vormt landschappelijk een boeiend beheersobject. Een diversiteit van houtopslag, naar braamstruweel, over grazige plekken, tot een wilgenbroek brengt toch nog heel wat planten- en dierenleven bij elkaar. Zo vinden we er nog de enige groeiplaats van de Dotterbloem in dit gebied en planten heel wat padden zich voort in de aanliggende gracht.

Steun aan ons **reservatenfonds voor de Vlasstreek** kan door storting op rekeningnummer 068-2056961-06 van Wielewaal Waregem. Bij storting van 1000 F en meer ontvangt u een fiscaal attest en krijgt u meteen, als attentie, onze fietsbrochure toegestuurd !!

Goed om te weten

EERSTE CONTACTDAG VAN LIMBURGSE KOEPEL VOOR NATUURSTUDIE (LIKONA)

Op zaterdag 18 januari 1992 werd in samenwerking met het Limburgs Universitair Centrum voor het eerst een contactdag georganiseerd voor Limburgse inventariseerders. Bedoeling was om alle mensen die de Limburgse natuur onderzoeken, of hierin geïnteresseerd zijn, samen te brengen. Op die manier kon informatie worden uitgewisseld, ideeën geformuleerd, projecten uitgewerkt. De dag had vooral tot doel een band te smeden tussen de mensen die zich vrijwillig inzetten voor de natuur, hen te bemoedigen en te steunen. De dag was opgebouwd rond de vergaderingen van de verschillende werkgroepen. De belangstelling voor de werkgroepen was als volgt verdeeld:

- vogelwerkgroep (voormiddag): 70
- planten: 40
- herpetologie (amfibieën en reptielen): 35
- ongewervelden: 15
- vleermuizen: 6
- vissen (milieucl van het VVHV): 8
- geologie: 8

In totaal namen ongeveer 150 mensen aan de contactdag. Tijdens de pauzes konden de deelnemers kennismaken met het computersysteem "Inventar" en de data-bank van LISEC. 's Namiddags werd een algemene vergadering gehouden waarop J. Geusens, diensthoofd van het Provinciaal Natuurcentrum, het kader en de doelstellingen van LIKONA verklaarde.

Jan Gabriëls lichtte de ondersteuningsovereenkomsten toe van het Provinciebestuur. Hiermee kan men boeren vergoeden die bedreigde plant- of diersoorten willen beschermen door het nemen (of achterwege laten) van maatregelen.

Jan Stevens kondigde het eerste Jaarboek van LIKONA aan, een publikatie waarin nieuwe gegevens over de Limburgse natuur worden opgenomen, samen met een volledig overzicht van wat in 1991 overall werd gepubliceerd in tijdschriften, rapporten e.d. Voor meer informatie over dit Jaarboek kunt u terecht bij het Provinciaal Natuurcentrum.

Daarna brachten de voorzitters van de werkgroepen verslag uit van hun werking en plannen voor de toe-

komst. Hieruit bleek alvast de dynamiek, inzet en deskundigheid van de medewerkers.

In een korte gedachtenwisseling (en ook in de vergaderingen van de werkgroepen) werden enkele ideeën geopperd i.v.m. LIKONA: de oprichting van een paddestoelen-werkgroep, het aanleggen en gebruiken van herbaria in de provincie, een vrijgeleide voor mensen die natuurgebieden inventariseren, een regeling voor het vangen van wettelijk beschermde soorten en eventuele vergoedingen voor het leveren van inventarisatie-gegevens.

Tenslotte belichtte Gedeputeerde S. Stevaert het provinciale beleid ten aanzien van soortenbescherming. Hij benadrukte dat dit een nieuwe benaderingswijze is in het beleid, waaraan het bestuur z'n volle medewerking wil verlenen: de ondersteuning van LIKONA, de werking van het Provinciaal Natuurcentrum, een publiekatiebeleid en de ondersteuningsovereenkomsten voor bedreigde soorten. "De eerste groene (volks)telling is met deze een feit" was zijn besluit.

De dag werd feestelijk afgesloten met een receptie. Het was de unanieme mening van de deelnemers dat de contactdag succesvol was, en moet uitgroeien tot een jaarlijkse traditie.

Voor meer informatie over LIKONA kan de documentatiemap aangevraagd worden bij het Provinciaal Natuurcentrum, Provinciaal Begijnhof, Zuivelmarkt 33 te 3500 Hasselt.

Tel.: 011/21 02 66.

VAKANTIECURSUSSEN IN DE NATUUR: LEREN EN GENIETEN!

Wie op zoek is naar een weekactiviteit tijdens de zomermaanden, kan kiezen uit de volgende landschaps-cursussen, die het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie, instelling voor sociaal-cultureel vormingswerk, organiseert:

cursus **Demervallei** in de omgeving van Diest (van 27 t/m 31 juli); **Vlaamse Ardennen** in de omgeving van Ronse (van 3 t/m 7 augustus); **Netevallei** in de omgeving van Lier (van 10 t/m 14 augustus); **Oost-vlaamse Kreeken** in de omgeving van Assenede (van 10 t/m 14 augustus);

De Heide in de omgeving van Kalmthout (van 17 t/m 21 augustus); **De Zwinstreek** te Knokke (van 17 t/m 21 augustus).

Gedurende een volle week wordt er één bepaald landschap bestudeerd in al zijn aspecten: ontstaansgeschiedenis, studie van de planten en dieren, cultuurhistorische aspecten, enz.

Onder de vorm van een voordracht, maar vooral excursies in de meest waardevolle natuurgebieden, wordt de streek geëxploreerd.

Meestal is er ook een dagfietstocht voorzien (fietsen zijn ter plaatse beschikbaar).

Het programma loopt steeds van 9 u. tot 17 u. in externaatsverband.

Er kunnen tips gegeven worden i.v.m. overnachting in de streek. De cursussen zijn bedoeld voor volwassenen, die graag op een actieve manier in de natuur vertoeven en hun belangstelling met anderen willen delen. Voor elke cursus is er een volledig programma uitgewerkt en kan vrijblijvend aangevraagd worden bij het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie, Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, tel. 03/226 02 91 (tijdens de bureeluren).

GELUIDSHINDER DE STILTE VOORBIJ

In de reeks 'praktische brochures' van Bond Beter Leefmilieu is vanaf nu 'Geluidshinder' verkrijgbaar.

Geluidshinder is een milieuprobleem dat van het beleid weinig aandacht krijgt. Ten onrechte, zo blijkt uit een onderzoek van de Bond Beter Leefmilieu naar geluidshinder door wegverkeer en luchtvaart.

De resultaten van dat onderzoek vindt men in een nieuwe brochure, waarmee BBL de geïnteresseerde burger beter wil informeren over het fenomeen geluidshinder: wat is het? welke effecten heeft het? hoe erg zijn we er aan toe? en wat kan men er aan doen?

Een vlot leesbaar en tegelijk volledig basisdocumentje voor al wie iets met lawaai te maken heeft of er meer wil over weten.

Deze brochure telt 36 blz. en kost 100 F (plus verzending).

Bestellen bij: Bond Beter Leefmilieu, Overwinningstraat 26, 1060 Brussel, tel. 02/539 22 17.

ANTWERPEN FIETSSTAD 16 MEI 1992

Op zaterdag 16 mei organiseert Fietskampagne voor de derde maal een fietsmanifestatie in Antwerpen. Fietskampagne wil samen met de 70 aangesloten organisaties benadrukken dat fietsen in Antwerpen geen marginaal gebeuren is maar dat er honderden mensen dagdagelijks de fiets willen gebruiken als vervoermiddel in de stad.

Meer dan 1500 mensen ondersteunden dit idee door deel te nemen aan de twee voorgaande fietsmanifestaties. Dit jaar willen we aantonen dat een brede maatschappelijke basis iets wil veranderen. Een talrijke opkomst is dan ook een 'must'.

SPECERIJEN - SPECERIJPLANTEN

Tentoonstelling in de
Nationale Plantentuin van België

Dit voorjaar wordt door de Nationale Plantentuin een tentoonstelling georganiseerd handelend over specerijen en specerijplanten. Deze tentoonstelling vormt samen met de tentoonstelling "Specerijkelijk" ingericht door de Algemene Spaar- en Lijfrentekas één geheel. De behandelde thema's zijn verschillend. "Specerijkelijk" behandelt de cultuurhistorische aspecten van de specerijen, terwijl de tentoonstelling "Specerijen, Specerijplanten" een tentoonstelling is waarin de specerij als plant en als grondstof centraal staat.

De tentoonstelling "Specerijen - Specerijplanten" heeft twee grote luiken. Enerzijds worden de specerijen, hun inhoudstoffen, hun smaak en reuk, hun kleur, kwaliteitscontrole, verschillende vormen waaronder ze ge-commercialiseerd worden, toepassin-

gen (voeding, cosmetica, parfums...), vervalsingen en hun parasieten belicht in de tentoonstellingszaal van het Kasteel van Bouchout, anderzijds worden de levende specerijplanten in de tropische kassen van het Plantenpaleis van de Nationale Plantentuin op de voorgrond gebracht. Hierbij is voor een vrij beperkte keuze geopend. Deze keuze werd in de eerste plaats bepaald door de specerijen die in de loop van de geschiedenis een belangrijke rol gespeeld hebben. Deze rol wordt uitgebreid toegelicht in de tentoonstelling "Specerijkelijk". Goed ruiken wordt zeker een opgave voor de bezoeker.

Voor de tentoonstelling "Specerijkelijk" wordt door de ASLK een catalogus uitgegeven die te koop is voor 850 F. Over specerijplanten in de kassen van het Plantenpaleis wordt een brochure uitgegeven, te koop voor 50 F.

Tentoonstelling "Specerijen, Specerijplanten"
Nationale Plantentuin van België,
Domein van Bouchout, 1860 Meise
(tel. 02/269 39 05)
geopend: 28 maart tot 14 juni;
van maandag tot donderdag: 13 tot
17 uur, op vrijdag gesloten; op
zaterdag zon- en feestdagen van 13
tot 18 uur.
toegang: 100 F, groepen: 70 F/p.
(gecombineerd ticket tentoonstelling
en Plantenpaleis).

Tentoonstelling "Specerijkelijk"
Galerij ASLK, Kreupelenstraat 12,
1000 Brussel (tel. 02/213 71 68)
geopend: 27 maart tot 14 juni
alle dagen van 10 tot 18 uur
toegang: vrij

EREPRIJS "GRAAF LÉON LIPPENS"

De Vriendenkring "Graaf Léon Lippens" richt tweejaarlijks (minstens gedurende een zestal jaar, voor de tweede maal in 1992) een wedstrijd in.

De prijzen komen ondermeer uit het saldo van een fonds, bekomen uit schenkingen aan de Vriendenkring naar aanleiding van de onthulling van het borstbeeld van wijlen Graaf Léon Lippens.

Doel

Deze wedstrijd wil ertoe bijdragen jongeren te belonen die een ornithologisch gericht wetenschappelijk onderzoek verrichten en dit speciaal voor deze gelegenheid inzenden.

Deelnemers

Deze nationale wedstrijd is gericht naar Belgische jongeren tussen 17 en 25 jaar die een bijzondere interesse hebben voor ornithologie. Het mag ook een groepswork zijn.

Onderwerp

De keuze van het ornithologisch onderwerp is vrij. De studie moet wel hoofdzakelijk betrekking hebben op de natuur van bij ons. Uiteraard mogen boeken, publikatie's e.d. geraadpleegd worden. Het werk moet echter wel een origineel karakter hebben: het zal een studie zijn waaruit persoonlijke interesse voor het onderwerp en eigen onderzoek effectief naar voor komen, meer dan "boekenwijsheid". Het werk mag nog niet uitgegeven zijn.

Omvang van het werk

Het werk moet een lengte hebben van minimaal 20 en maximaal 30 bladzijden getypte tekst (20 tot 30 x 28 lijnen). Uiteraard mogen er ook foto's, grafieken e.d. in voorkomen.

Bedrag van de prijs

50.000 F.

Jury

Inrichtend comité:

Graaf Léopold Lippens,
de heren Maurice Lippens en Eric
Ruysschaert.

Deskundigen:

de heren Walter Roggeman (Dienst-
hoofd Ringdienst - Koninklijk Bel-
gisch Instituut voor Natuurwetens-
chappen);
Rik Franckx (Algemeen Voorzitter
Ornithologische Vereniging De Wie-
lewaal);
Guido Burggraeve (Conservator Na-
tuurreservaat Het Zwin).

De beslissing van de jury is zonder
beroep.

Datum

De studie moet in tweevoud opge-
stuurd worden vóór 31 december
1992 naar de Vriendenkring Graaf
Léon Lippens p.a. Natuurreservaat
Het Zwin, Ooievaarslaan 8, 8300
Knokke-Heist.

Prijsuitreiking

Pasen 1993.

NATUURKAMPEN VAN DE JNM

Ben je tussen 12 en 25 jaar en zie je het niet zitten om ook deze zomer 2 weken met een ingesmeerde buik op het zand van één of andere badplaats te liggen? Zit je liever niet in de jaarlijkse file naar het zuiden? Wil je met je vakantie meer doen dan zitten niksen in een pretpark?

Wil je van die vakantie iets méér maken dan de doorsnee jongeren van tegenwoordig en word je aangetrokken door de pracht van de natuur? Kan je ook genieten van de vlucht van een roofvogel, de geur van het vergemaaid hooi, het gefladder van een vlinder of het gekwaak van een kikker? Komt daar nog bij dat je graag één en ander opsteekt over die natuur, wil je er met andere jongeren op uit trekken om samen een goede kampsfeer te maken of de handen uit de mouwen te steken voor het natuurbeheer?

Dan zijn de kampen van de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming iets voor jou.

Dit jaar zijn er opnieuw 27 zomerkampen in binnen- en buitenland. Iedereen met een hart voor de natuur en milieu is er welkom.

Wie de natuur wil bewonderen en bestuderen kan deelnemen aan Natuurstudiekampen. Als je haar begint te bestuderen, kan je terecht op de Initiatiekampen. Wil je je

bijdrage leveren aan het natuurbeheer? Kom dan naar een Werkkamp of naar een Natuurstudie/Werkkamp. Voor wie graag eens over de grenzen kijkt zijn er ten slotte de kampen van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie en de Internationale kampen van onze Europese koepelorganisatie.

Wie volledig gratis en vrijblijvend uitgebreide informatie over de zomerkampen wil ontvangen, kan

een Kampeneuglena aanvragen bij de JNM, Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent, tel. 091/23 47 81, fax. 0919/23 28 05 (Daar kan je ook terecht voor meer informatie over de JNM).

Heb je daarna nog vragen over de zomerkampen? Wend je dan gerust tot het Kampensecretariaat, Geraertsstraat 15, 3500 Hasselt, tel en fax. 011/23 21 68.

Boekbesprekingen

T. Temmerman, 1992. Eigen beheer. Natuurbeheer in de praktijk. Het zoetwatergetijdegebied Het Kijkverdriet te Steendorp/Temse, land van het levende (?) water. 800 F, 144 blz., 43 kleurenfoto's, 13 tekeningen en/of kaarten, 10 tabellen, formaat 240x160mm, genaaid gebonden met harde kaft.

Te bestellen via de Wielewaal of door storting van 800 F + 50 F verzendingskosten op rekeningnr. 979-3590345-89 van de auteur.

In een eerste deel worden de getijdegebieden in het algemeen voorgesteld. Daarna worden de slikken en schorren gesitueerd op wereldvlak. Tevens worden de bedreigingen die wegen op de slikken en schorren van Noordwest-Europa behandeld.

In een tweede hoofdstuk wordt gewezen op het unieke

karakter van de overgang van zout naar zoet water die de getijdegebieden van de Schelde typeert.

Nadien worden de zoetwatergetijdegebieden van de Schelde gesitueerd, het ontstaan ervan voorgesteld alsook het gebruik door de mens.

Uit het geheel van de getijdegebieden van het Scheldebekken worden de slikken en schorren van de Schelde en haar bijrivieren gelicht en in het algemeen beschreven. Het belang van de slikken en schorren wordt toegelicht. Tevens wordt gewezen op de noodzaak van behoud en beheer.

In het tweede deel wordt het Kijkverdriet als typische zoetwaterslikke en -schorre besproken. Na de voorstelling van een aantal algemene en de historische gegevens volgt een beschrijving van het gebied alsook een situering ervan in het kader van de ruimtelijke

ordering. De verschillende aspecten die het voortbestaan van het Kijkverdriet kunnen hypothekeren worden op een rijtje gezet. Gesteld wordt dat het Kijkverdriet moet in stand gehouden worden dank zij een beheer dat verschillende hypothekeken één voor één licht. Daarna worden alle gekende gegevens, die nuttig kunnen zijn bij een doelgericht beheer, samengebracht. Achtereenvolgens worden aldus geomorfologie, hydrografie, klimaat, indeling van de vegetatie, flora en fauna behandeld. Er wordt o.a. stilgestaan bij twee aan het zoetwatergetijdesysteem gebonden organismen nl. de Spindotter (een variëteit van de Dotterbloem) en de Oeverloofslak. Bij de voorstelling van de avifauna worden de ervaringen opgedaan met de Wintertaling, de Waterral, de Watersnip, de Cetti's zanger en de Klapkster. In het laatste hoofdstuk komt het beheer aan de beurt. Zowel de planning als het beheer zelf worden uitvoerig besproken. Hierbij komen talrijke tips ter sprake en worden praktische maatregelen behandeld die elke terreinbeheerder kan benutten.

ONGEREPT RYKDOMMEN IN SENTRAAL- EN OOST-EUROPA

PANDA nr. 43 (december 1991) is gewijd aan Centraal- en Oost-Europa. De vroegere Oostbloklanden vormden jarenlang een afgesloten geheel. Zowel over de natuurrijkdom als over de milieuverloeding was er weinig bekend. Daarover komen nu stilaan meer gegevens vrij. Ook PANDA speelt hier nu op in. Enerzijds worden een aantal van de enorme milieuproblemen geschetst, anderzijds komen nog erg rijke streken aan bod: Biebrza-moerassen, de moerassen langs de Boven- en Midden-Donau, de Donaudelta, het Beiers en Boheems Woud, de poesta, Bialowieza, Taimyr en de Kaukasus. Ook de opkomende milieubeweging in de Oost-Europese landen en de bijdrage van het WWF daartoe, worden besproken.

Dit PANDA-nummer is te koop in de Wielewaalcentrale en in de PANDA-winkels aan de prijs van 60 F.

CLUB *Exotica*

PROGRAMMA 1992:

GEGARANDEERDE AFREIZEN!!!

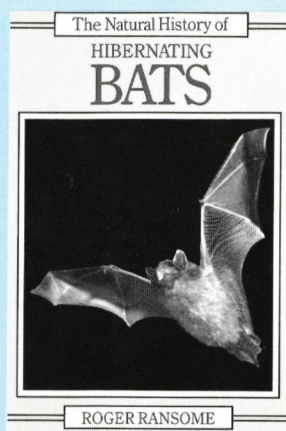
- ☆ **POLEN: 15 tot 24 mei** - ORNITHOLOGISCHE REIS - 39.500 F
- ☆ **IJSLAND: 4 tot 18 juli** o.l.v. M. Sloodmaekers - 75.000 F
- ☆ **KENYA:** - **16 tot 31 mei** vanaf 69.500 F
 - **11 tot 26 juli** vanaf 87.200 F
 - **31/10 - 15/11** vanaf 82.500 F
 - **19/12 - 03/01** vanaf 87.200 F
- ☆ **SRI LANKA:** - **10 tot 26 juli** o.l.v. JL Busschaert
 - klassieke rondreis: 59.000 F
 - natuurreis: 61.000 F
 - **30/10 tot 15/11** vanaf 57.500 F
 - **20/12 tot 04/01** vanaf 59.000 F
- ☆ **NAMIBIE:** 18 dagen in september - 115.000 F
- ☆ **EGYPTE: 9 - 25/10** o.l.v. JL Busschaert - 64.500 F

Nieuw - Nieuw - Nieuw - Nieuw

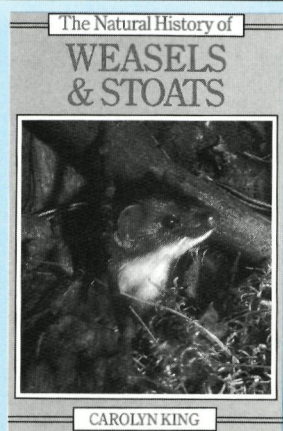
- ☆ **INDIA: 9 en 16 daagse natuur-cultuurreizen**
 luxe-hotels en lodges - vol pension
 - **9 dagen op 31/10** (herfstverlof): **48.500 F**
 (Delhi - Jaipur - Ranthambore - Bharatpur - Agra)
 - **16 dagen op 21/11** - **69.900 F**

Gedetailleerde programma's en inlichtingen te bekomen bij Jean-Luc Busschaert, Salvialaan 35 te 9140 Steendorp. Tel. 03/774 37 77 of 775 62 27 (fax: 03/774 09 51). Club Exotica is een departement van Beveren Travel (lic A1437).

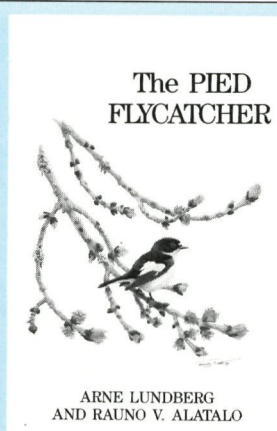
UIT ONZE BOEKHANDEL

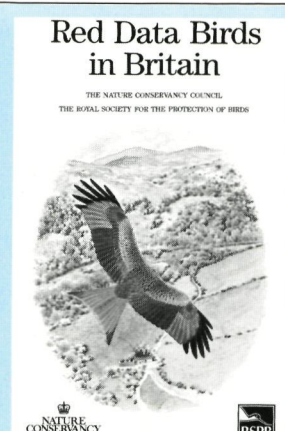
Vleermuizen van de gematigde zone 1190 F

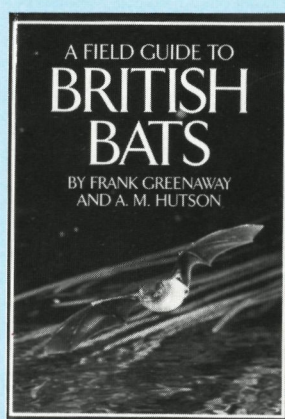
De eerste degelijke monografie over deze dieren 1190 F

Nieuw in de Poyser reeks 1360 F

1340 F

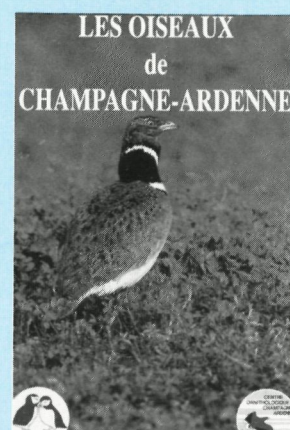
Met prachtig fotomateriaal 770 F

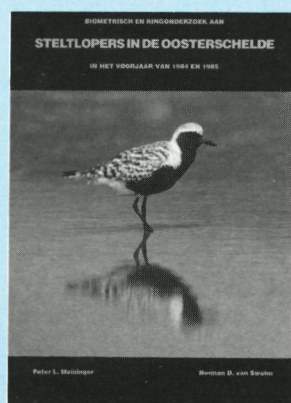
Het 4de deel in deze bekende reeks 895 F

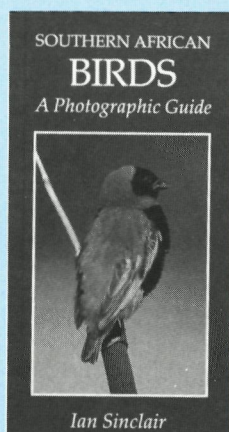
Een zeer fraai verzorgde uitgave met prachtige illustraties 2190 F

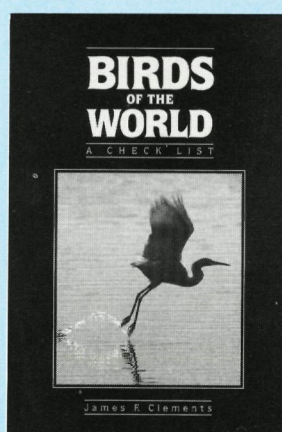
990 F

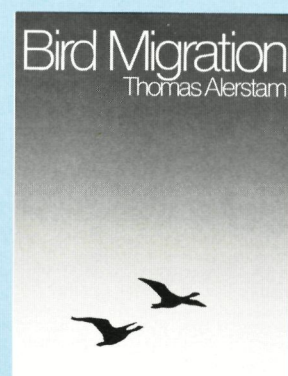
740 F

Handig, klein formaat; vrij goede foto's 695 F

De checklist volgens Clements 1995 F

Een algemeen overzicht van het fenomeen vogeltrek 4490 F

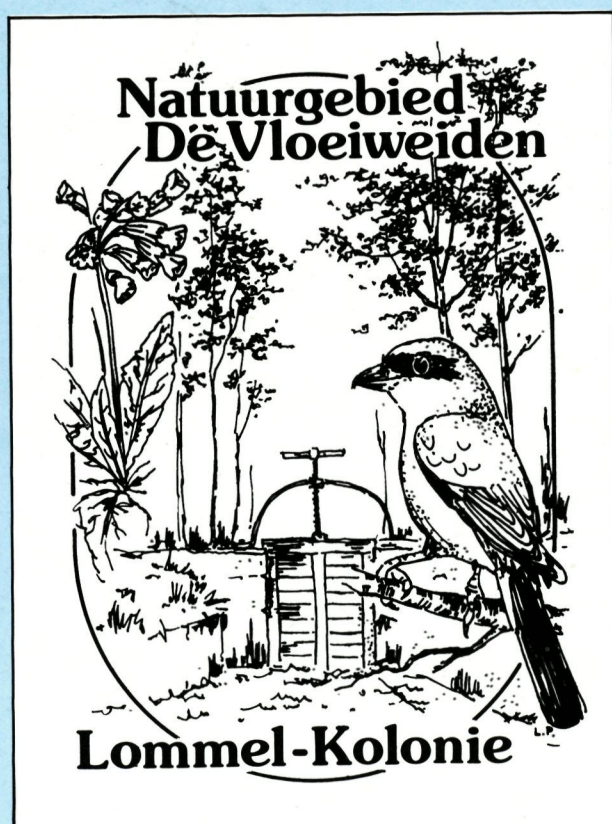
NIEUWE UITGAVEN

* Div. auteurs. Lane/Aba Birdfinding Guides. A Birder's guide to... 690 F. per deel. Southern California - Florida - North Dakota - Churchill - Southeastern Arizona - Texas coast - Rio Grande Valley of Texas (795 F) - Colorado.
 * Fox T., J. Madsen & J. Van Rhijn. 1991. Western Palearctic Geese. Proceedings of a IWRB international symposium Kleve. Federal Republic of Germany, February 1989. In Ardea (2), 369 blz. 1095 F
 * Ridgill S.C., A.D. Fox. 1990. Cold weather movements of waterfowl in Western Europe. Slimbridge, IWRB, 89 blz. 1095 F
 * Matthews G.V.T. 1990. Managing waterfowl populations. Proceedings of a IWRB symposium, Astrakhan, USSR, 2-5 October 1989. Slimbridge, IWRB. 230 blz., 1290 F.
 * Nieuwe cassettes met vogelgeluiden: Oiseaux de L'Ardenne et de L'Eifel. 43 typerende vogelsoorten.

* Nieuwe CD's van Jean C. Roché. Dierengeluiden: vogels, zoogdieren, reptielen & amfibieën enz... CD 1: African forests and Savannas - CD 2: American forests and lakes - CD 3: Forests and mountains of Asia - CD 4: Forests of the Amazon. 1050 F per CD.
 * Skerrett A., I. Bullock. 1992. A birdwatchers' guide to Seychelles. Perry, Prion Ltd., 71 blz., 650 F.
 * Draagriem voor statief Manfrotto. 710 F.
 * Zambian Ornithological Society. Common birds of Zambia. 92 blz., 695 F.
 * Rufino R., 1989. Atlas das aves que nidificam em Portugal Continental. Lisboa, serviço nacional. 251 blz., 795 F.
 * Johnson P., A. Bannister. 1992. Okavango, sea of land, land of water. New Holland. 200 blz. 1390 F.

10 % korting voor alle Wielewaalleden, vrachtkosten worden aangerekend.

Voor alle inlichtingen: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout, 014/41 22 52

Dit jaar richt afdeling Noord-Limburg de congresuitstappen in, en wel op zondag 14 juni.

U vindt een overzicht van de keuzemogelijkheden in de verenigingsberichten van dit nummer.